

dunărea de jos

Suflet către Suflor!

Nr. 207
MAI
2019

consiliul județean Galați ● centrul cultural „dunărea de jos“

literatură și călătorie

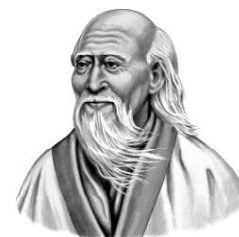
Literatură și călătorie

Un bun călător nu are planuri fixe și nu este interesat să ajungă undeva.

*

O călătorie de mii de mile începe cu un pas.

Lao Tzu

Un om nu poate descoperi noi oceane până când nu are curajul de a pierde pământul din vedere.

André Gide

Nu primim înțelepciunea mură în gură; trebuie să o descoperim noi înșine după o călătorie pe care nimeni nu o poate în locul nostru și de care nu ne poate scuti nimeni.

*

Adevărata călătorie de descoperire nu înseamnă a căuta noi peisaje, ci a privi totul cu alți ochi.

Marcel Proust

Călătoria restabilește armonia originală ce există odată între om și univers.

Anatole France

Călătoriile te transformă într-o persoană modestă. Pentru că îți dai seama de locul mărunț pe care-l ocupi în lume.

Gustave Flaubert

A călători înseamnă a descoperi că părerile oricui despre alte țări sunt greșite.

Aldous Huxley

Călătoria este propria ei răsplată.

*

Pentru a sfârși cea mai anevoioasă călătorie nu este necesar decât să facem mereu câte un pas, dar trebuie să nu ne oprim deloc a pași.

Proverbe chinezești

Literatură și călătorie

Umple-ți ochii de minuni, trăiește precum o să mori în 10 secunde. Vezi lumea. Este cu mult mai fantastic decât orice vis realizat sau plătit în fabrici.

*

Jumătate din distracția călătoriei este estetica rătăcirii.

Ray Bradbury

Prostul nu învață nimic din drumurile sale, căci se cară pe sine.

*

De obicei răspund celor ce mă întrebă de ce călătoresc: știu bine de ce anume fug, dar nu și ceea ce caut.

Montaigne, Eseuri

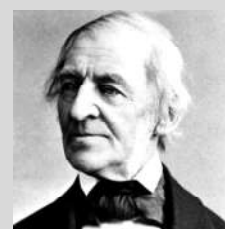
Dacă nu știi unde mergi, orice drum te duce acolo.

Lewis Carroll

Nu urma calea unde te duce drumul. Mergi mai degrabă acolo unde nu există nicio cărare și lasă o urmă.

Ralph Waldo Emerson

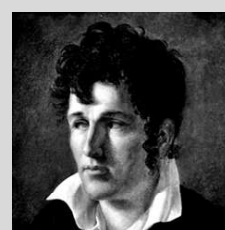
A călători la tinerețe face parte din educație, la bătrânețe din experiență.

Francis Bacon

Ruinele ne aduc o mare moralitate în mijlocul scenelor naturii.

Chateaubriand, Geniul creștinismului

Am trăit destul ca să înțeleg că diferența naște ură.

Stendhal, Roșu și negru

Cine nu călătorește nu cunoaște valoarea oamenilor.

Proverb maur

Literatură și călătorie

Călătorul vede ceea ce este. Turistul vede ceea ce a venit să vadă.

*

Țelul suprem al călătoriei nu este de a pune piciorul pe un pământ străin. Este de a putea, în sfârșit, să pășești în propria țară ca pe un meleag străin.

G.K. Chesterton

Fără divertisment nu există bucurie, cu divertisment nu există tristețe.

Pascal

Nu poți dori decât ceea ce nu cunoști.

*

Călătorul nu vede decât fațada clădirii.

Voltaire

Călătorul este activ; el se străduiește să meargă în căutarea oamenilor, aventurii și experienței. Turistul este pasiv; el așteaptă să i se întâmple lucruri interesante. El merge să vadă.

Daniel J. Boorstin

Impulsul de a călători este unul dintre cele mai optimiste lucruri ale vieții.

Agnes Repplier

Asemeni tuturor marilor călători, văd mai mult decât îmi amintesc, și îmi amintesc mai mult decât am văzut.

Benjamin Disraeli

Sunt parte a tot ce-am întâlnit în cale.

Tennyson

Atunci când ai făcut 95% dintr-o călătorie, ești abia la jumătatea distanței de ținta ta.

Proverb japonez

Călătorului îi stă bine cu drumul.

Proverb românesc

Literatură și călătorie

O călătorie este ca un mariaj. Modalitatea sigură prin care ai să greșești este să crezi că o poți controla.

*

Rari sunt cei ce călătoresc împreună. Oamenilor le este frică unul de celălalt!

John Steinbeck

Spiritul adevăratei călătorii constă în libertate, perfectă libertate de a gândi, a simți și a face tot ce îți dorești.

*

Un călător înțelept nu își va disprețui niciodată țara din care provine.

William Hazlitt

Oamenii călătoresc în locuri uitate de lume, pentru a observa cu fascinație genul de persoane pe care le ignoră acasă.

Dagobert D. Runes

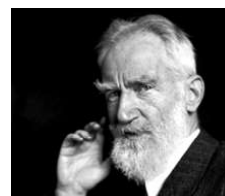
Planurile bizare de călătorie sunt lecții de dans date de Dumnezeu.

Kurt Vonnegut

Urăsc să mă simt ca acasă atunci când sunt plecat în străinătate.

George Bernard Shaw

Peste douăzeci de ani vei fi dezamăgit din cauza lucrurilor pe care nu le-ai făcut, nu din cauza celor pe care le-ai făcut. Așa că ridică ancora. Navighează în larg, departe de siguranța portului. Prinde vântul care să umfle pânzele. Explorează. Visează. Descoperă.

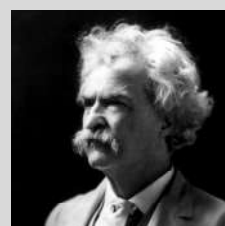
*

Călătoria este fatala prejudecății, bigotismului și îngustimii minții, și, din această pricină, mulți din oamenii noștri au mare nevoie de ea. Viziunile largi, generoase, caritabile despre oameni și lucruri nu pot fi obținute vegetând într-un mic ungher al pământului toată viața.

*

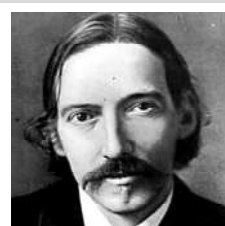
Am descoperit că nu ai cum ști cu siguranță că iubești sau urăști niște oameni până când nu călătorești împreună cu ei.

Mark Twain

Marea problemă este să te miști.

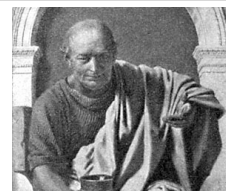
Robert Louis Stevenson

Literatură și călătorie

Poți schimba cerul, nu și inima hoinărind pe mare.

Horățiu

Nebunii sunt alinați după o călătorie lungă.

Esquirol, 1840

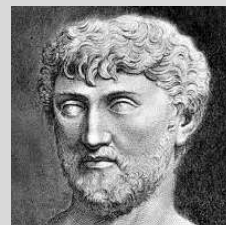
Mais les vrais voyageurs sont ceux-là seuls qui partent
Pour partir, coeurs légers, semblables aux ballons,
De leur fatalité jamais ils ne s'écarterent,
Et, sans savoir pourquoi, disent toujours: Allons!

Ch. Baudelaire: Les fleurs du mal

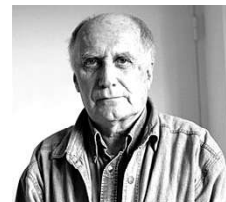
Există oameni care schimbă locurile ca și cum ar vrea să scape de o grea povară.

Lucrețiu

Știu că există comis voiajori și porumbei voiajori. De ceva timp, în librării au apărut rafturi rezervate „scriitorilor călători”. Eu cred că orice scriitură este o călătorie, în timp și în spațiu. Și mai ales în imensa geografie a cuvintelor. Pentru mine, asocierea celor doi termeni reprezintă un pleonasm.

François Maspéro

Dacă îl tăiați în două, nu veți găsi de o parte călătorul și de cealaltă scriitorul, ci două jumătăți de scriitor călător.

Jacques Meunier

Vehicolul va fi lumea adevăratei locuințe.

Charles de Ligne - Arta călătoriei, 1797

Schimbi locul, schimbi norocul.

Cel mai important lucru pe care îl aduci din o călătorie e propria ta piele.

Proverb arab

Casa mea e drumul.

Zicere țigănească

LOCuirea este trăsătura fundamentală a ființei.

Thalassa! Thalassa!

Zece mii de mercenari greci ai regelui Cyrus cel Tânăr se retrăgeau cu 500 de ani înainte de Cristos prin Asia Mică. Retragerea dura de un an; Xenofon, inițial un gură-cască amator, preluase personal conducerea corpului de mercenari. De la el, istoria acestei retrageri va ajunge prin timp până la noi.

Ajunși în vârful muntelui Theces, ostașii zăresc Pontul Euxin (Marea Neagră) și mii de voci izbucnesc dramatic:

Thalassa! Thalassa!

Marea!

Aceeași violență a trăirii, a ajungerii, a izbăvirii, același răcnet l-a scos și sufletul meu, când în sfârșit, în mâinile mele a ajuns negru, cu stema argintie a României pe mijloc, CARNETUL DE MARINAR. Cu avizul de îmbarcare și mențiunea - Medic bord.

Eram deja un om între două vârste, cu destule realizări și dezamăgiri în spate, dar triumful l-am trăit violent, puștește.

Bord, patru litere pe care le resimțeam ca pe patru lovituri de gong deschizându-mi orizonturile lumii! Începea o nouă complicitate cu marea, care mi-a însoțit copilăria, marea care mi-a închis orizontul geografic și mi-a oferit orizontul

visărilor...

Așa cum un miros cunoscut, de mult uitat, te poate arunca înapoi, cu violență, peste ani, carnetul de mușama neagră m-a cufundat brutal în copilărie: Constanța anilor '50 în care mă ridicam, o Constanță năpădită de armata rusească, cu nisipul plajelor arat - fâșie de frontieră... Locuitorii aveau în buletin ștampila specială... razii în tren și uneori pe stradă...

Case cu olane, acoperișuri balcanice vălurite scurt, strâns, ca marea pe hulă mică, cu un Cazinou încă avariat de pe timpul războiului... Valea Portului, năpădită de cucută al cărei miros acru îmi reînvie numai când mă gândesc la el, și Portul - monument al intangibilității, un fel de ORAȘ INTERZIS.

Din când în când, oamenii, care nu mai așteptau să vină americanii, căutau să treacă orizontul. Pe ce apucau.

Totul era păzit, peste tot era suspiciune.

Între mine - copil și mare, era o legătură complicată, nici azi n-am înțeles-o pe deplin, dar pe care am simțit-o adânc, ca pe o rană, atunci când am pierdut marea.

Marea îmi dădea liniștea mărginirii, limesul siguranței.

Bătaia valului în pietrele digului era ca bătaia inimii unui animal miraculos, puternic, care mă ocrotea. Ritmul valului era îngânarea de descântec față de toate incertitudinile și amenințările viitorului meu.

Ce este și ce nu este o carte despre navigație

„La centru de recrutare:

- Bă, îți place apa?

- Da, da, la marină!

- Marș la pompieri.”

„Să citești jurnalul călătoriilor celebre în jurul lumii, de la Magelan la Tasman, la Bougainville și la Cook, înseamnă să te pierzi în pustiurile monotone și fără margini ale mării, mai cu seamă ale mării Sudului, care, ea singură reprezintă jumătate din suprafața planetei noastre. Înseamnă, înainte de toate, să-i ascuți pe marinari vorbind despre grijile lor, despre latitudini, despre hrană, despre apă la bord, despre starea velaturii, despre cârmă, despre bolile și toanele echipajului.”

Fernand Braudel

O carte despre marinari este pentru mulți o carte despre țărmuri și porturi, dar o carte despre marinari clădită pe descrierea porturilor este un furt și o minciună.

Este o minciună pentru cititor și păgubire morală pentru marinari - o ignorare atât a vieții, cât și a profesiei acestuia. Ca și cum ai descrie o felie de cozonac numai pe baza stafidelor extrase din cocă; o

selectivitate care nu traduce decât schilodirea subiectului de către un excursionist schilodit, căci de multe ori aceștia sunt cei ce ajung pe nave și scriu: un fel de scriitori-reporteri străini de navă și lumea ei, care călătoresc cam ca puricele în blana câinelui.

Propunându-și cunoașterea lumii și neputând alege altă cale o cunosc prin intermediul portului, căci pentru ei lumea este uscatul, la care ajung de nevoie pe apă. Cunoașterea „prin porturi” este o cunoaștere a lumii de la început lacunară, fugitivă și nerepresentativă.

O astfel de carte ar fi deci o trădare și față de scop, și față de mijloace.

Este furat și amatorul de călătorii, și cel ce ar lua o astfel de carte în mână, întrebându-se „la urma urmei, cum trăiesc oamenii aceștia și ce-i cu ei”.

După ce am navigat am descoperit că de fapt marinăria seamănă al naibii cu propria mea meserie - anestezia; ca și aceasta este 85 la sută plictiseală și 15 la sută panică. Marinăria este Timpii morți și Frică. Ai Timpii morți în care uniformitatea peisajului și previzibilitatea acestei uniformități te lasă cu tine însuți: nu-ți poți dilua Eul prin împrăștierea în „diverse” și de multe ori te trezești că nu ai ce face cu tine...

Ți se revelează inconsistența ta, existența numai ca re-acțiune, ca răspuns la incitări externe clare și nu ca o realitate în sine, creându-și propriile incitări, având până la un punct o dinamică autonomă, funcționând și când ești scos din priza faptelor concrete. Mai rău, poți intra în anaforul celor câtorva idei obsesive pe care împrăștierea sub stimulare te făcea să le ignori sau să le minimalizezi. O altă realitate a vieții marinărești, Frica. Frica trăită acut: furtună, incendiu, „pusul” pe uscat, coliziunea, „căderea” motoarelor care te transformă în jucăria pasivă a apei. Frica difuză că oricând orice este posibil.

Când am ajuns prima dată la vapor, seara trăgeam yala. Oamenii au rânjit strâmb și au spus:

- Doctore, pe vapor noaptea ușa nu se încuie.

Se spune că atunci când un bărbat pune un picior în patul femeii, Dumnezeu ține un suflet în mână. S-ar putea spune și altfel. Atunci când te-ai pornit pe mare, sufletul tău a ajuns în mâna Domnului.

Te obișnuiești și cu frica, dar concubinajul cu ea nu poate să nu te schimbe. Ești stropit cu aghiazma morții.

A pleca este a muri puțin. Marinăria este asumarea și consumarea despărțirilor, a rupturilor periodice.

Căsnicia trebuie să fie un devotament cotidian.

Existența marinarului se reduce la un șir de întâlniri, despărțiri, reîntâlniri, plasă cu ochiuri mari de absență prin care viața se scurge ca nisipul printre degete. Unii poate n-o simt, alții numai o intuiesc, unii însă o trăiesc acut și suferă.

Arabul spune că cel mai important om este omul de lângă tine. Acesta, ca și un alt proverb, tot arab - Cel mai prețios lucru pe care îl poți aduce dintr-o călătorie este propria ta piele - structurează cele două axe de angoasă ale marinarului: casa și adâncul de sub chilă.

Marinăria este o meserie în care prin esențializarea decorului te revelezi ție-ți. O experiență care te poate îmbogăți spiritual, dar care te poate îngrozi și ruina. Într-un decor încărcat și agitat poți oricând să te

sui în carul de figurație al altuia, să maculezi peisaje străine, să tragi ca lipitoarea din seva ce nu-ți aparține, să-ți drapezi nula păcălind pe alții și mai ales păcălindu-te pe tine. Dar în zilele goale când în jur e numai mare și cei câțiva oameni cu care vii în contact s-au plictisit de tine și tu de ei, atunci se dau cărțile pe față. Și ești obligat să plătești.

De aceea marinarul face examen psihologic. Asemenea unui cazan este periodic revizuit, căci asupra sa se exercită presiuni suficient de mari ca să poată fi deteriorat, fisurat și să pleznească când nu te aștepti: au fost oameni care au sărit la baltă, oameni care s-au spânzurat la puntea bărcilor... Căci întâlnirea cu tine însuți este închiderea cercului.

Șarpele care își mușcă coada.

Ce te poate susține?

Proiecția sentimentală spre casă.

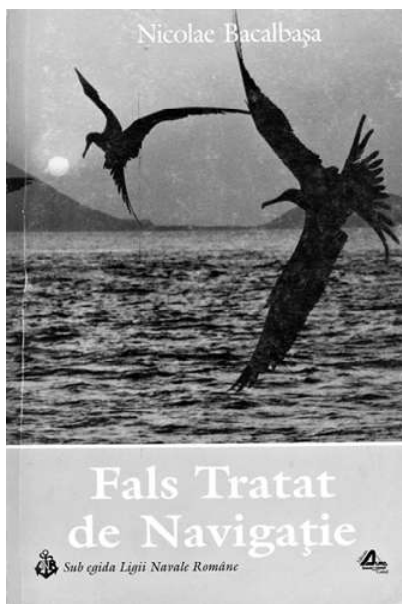
Cultura și interesul multiform pentru viață? Cartea?

Așteptarea uscatului pe care îl abordezi cu chef supravoltat de viață asemeni piratului care merge la abordaj cu sabia în dinți - așteptând apoi să-ți treacă durerea de cap după băutura proastă și pândind semnele eventuale ale bolilor lumești.

Începi să te gândești ce-i marinăria pentru tine: o meserie, o vocație, un destin, o cursă de șoareci?

În marinărie portul este decorul pentru ageamii, piesa se joacă între valuri.

Este experiența Singurătății, Fricii, Morții, Despărțirilor și a Întrebărilor.

Rău de mare

„Sunt sclavul mării, am rău de mare de care nu pot scăpa nici în cele mai frumoase vise... Nu-mi pot ridica nici capul. Nici confesorul nu reușește să-mi redea buna dispoziție.”

Un călător întâmplător pe unda mării?

Un începător în ale navigației care descoperă că de fapt marea este o sclavie? Nu, sunt însemnările, după o viață petrecută pe mare, ale unuia din cei mai celebri navigatori ai tuturor timpurilor, eroul național al Angliei, Horatio Nelson, legendarul învingător în lupta de la Trafalgar care a pecetluit pe mare soarta lui Napoleon Bonaparte. O slăbiciune particulară a celebrului lup de mare? Nici vorbă, astăzi avem statistici precise: 90% din cei ce navigă au rău de mare. Chinetoză i se spune științific, popular - rău de mare; în alte limbi - boala mării, în cărțile de navigație din epoca marilor descoperiri geografice piloții spanioli vorbeau despre ea ca despre „întoarcerea pe dos”. Cum se manifestă „întoarcerea pe dos”?

Slăbiciune, paloare sau înroșirea pielii, transpirații reci, tremurături ale degetelor; omul are mișcările încetinite, cască, gura i se umple de salivă, inima bate prea repede, uneori neregulat, tensiunea arterială scade, respiră greu, are greață și vărsături. Omul suferă de obicei de frig, frisonază; mai rar îi este prea cald; este amețit, îl doare capul, aude zgomote în urechi, poate fi dezorientat asupra locului unde se află și asupra timpului, poate avea iluzia rotației. În cazurile mai grave, victima răului de mare devine apatică, confuză, pupilele devin imense, tensiunea arterială scade... Asta - în cazurile clasice căci mulți fac forma „mascată” a chinetozei, slăbiciune, oboseală, disconfort, gură uscată, senzație de cap greu, valuri de căldură. Și aici există niște dichisuri. Cel mai tare suferă cei ce au avut lovituri în cap în trecut, cei cu boli de stomac, intestin, ale bășicii fierii; și încă o categorie, cei cu spondiloza vertebrelor gâtului, cu un creier deja mai rău irigat. Dacă ai mâncat, ai băut alcool, dacă ești obosit, este mai rău.

Boala ține și de fire: cei emoționali fac criza chiar privind suprafața răvășită a apei sau numai un tablou cu o mare furtunoasă.

Omul, pentru a-și stabili poziția în spațiu (sus-jos, înainte-înapoi, dreapta-stânga) are un organ de simț numit aparat vestibular, format din trei tuburi în semicerc, unite între ele, pline cu lichid, terminații nervoase și niște „pietricile” ce mișcate în lichid lovesc

terminațiile. Fiecare canal membranos din cele trei ale aparatului vestibular este dispus într-unul din cele trei planuri.

Marele medic al evului mediu, Paracelsus, spunea că: „Dosa sola facit venenum”. Adică numai doza, măsura, naște otrava. Ce e prea mult nu e bine.

Aparatul vestibular, suprasolicitat, devine din organ de sesizare un organ de suferință. Scuturatul, vibrația devine factor de boală.

Manifestările sunt în funcție de intensitatea și durata accelerațiilor lineare, angulare și radiale și mai ales asocierii lor.

Ce poți face?

La nevoie există medicamente care te pot ajuta mai mult sau mai puțin. Până atunci îți cauți un loc mai bun - la centrul vasului scutură mai puțin -, te întinzi pe spate, poziția verticală este greu de suportat, fără pernă, cu ochii închiși. Nu mânca. Din când în când poți face un duș rece, te ajută. Asta dacă nu ești de cart. Dacă ești la datorie strângi din dinți și suporti. Sau te lași de marinărie după un timp.

S-a încercat chiar eliminarea din start a celor mult prea predispuși. Englezii au un aparat care studiază predispoziția la răul de mare. Acoperit de receptorii unei instalații poligrafice, care măsoară diferite funcții ale organismului, inclusiv compoziția chimică a transpirației, individul este deplasat în toate cele trei planuri printr-un procedeu condus de un microprocesor. Urmărind tensiunea, pulsul, spasmele musculare cei ce fac expertiza decid: apt sau nu pentru mare.

Alții au încercat să introducă presopunctura ca soluție miracol. Medicul german Wolfgang Glaubit a introdus o brățară de plastic ce comprimă un punct al pielii care inhibă centrul vomei din creier. Se pare că ar fi eficient, procedeu este patentat dar eu unul nu am văzut până acum nici un marinar cu brățară de plastic.

Poate cel mai realist este fostul marinar Ronald Seldstrom care a lansat o afacere publicând în ziarele suedeze reclama unui leac fără greș pentru răul de mare. Rețeta se expedia contra plata a trei coroane suedeze. Mii de cititori au trimis această sumă și au primit un răspuns laconic: „Rămâneți pe uscat”.

*** texte din *Fals tratat de navigație*, Nicolae Bacalbașa, Ed. Alma, Galați, 1997**

Primul scriitor călător

A fost un om al vremurilor sale.

Secolul V înainte de Hristos a fost un secol al descoperirilor.

De pe pământul sterp al peninsulei lor, grecii s-au răspândit precum broaștele pe țărături mai primitive. Au format un stat puternic și s-a produs prima ciocnire între Apus și Răsărit.

Era o vreme în care se călătorea mult, dar pentru jaf, comerț, colonizare. Cei ce scriau în acele vremi se numeau logografi. În secolul V î.H. a apărut primul logograf interesat în cunoașterea pură și pe această cale în călătorie.

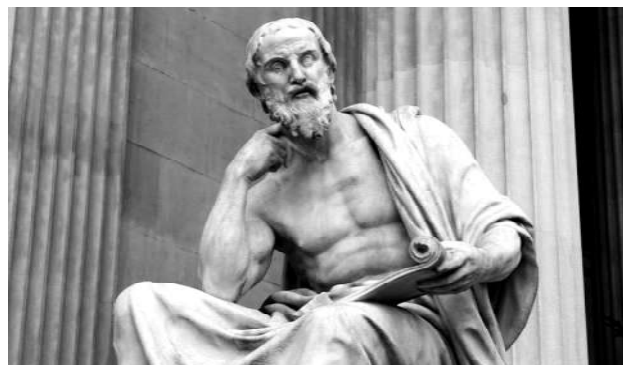
Grecul Herodot s-a născut în Asia Mică, a fost exilat în insula Samos (unde va fi guvernator cu rang de general, de bei, Ioan Ghica după multe secole scurse), a hălăduit prin Atena unde s-a bucurat de celebritate, de prietenia lui Sofocle și protecția lui Pericle.

Cicero l-a numit „părintele istoriei”, dar a fost geograf, etnograf confirmând prin act că civilizația este încărligarea geografiei cu istoria.

A trăit 55 de ani. A călătorit prin Scoția și Pontul Euxin, Egipt, Persia, Libia, Grecia și statele-oraș grecești din sudul Italiei. A descris diversele țări care alcătuiau imperiul persan. Pentru fiecare zonă a acestuia, s-a aplecat asupra geografiei și a obiceiurilor. Considera că războaiele au loc din necunoaștere, oamenii se ignoră și se tem unii de alții.

Principala sa sursă geografică a fost Hecataeus din Milet.

A scris în dialect ionic.

Scrierile sale și le-a intitulat ca „Anchete”. Opera sa (unică) este istoria războaielor persane.

Ulterior, autorii alexandrini i-au împărțit opera în nouă părți denumite „cele nouă muze”.

Este un om ce a călătorit cu scopul unic și declarat al cunoașterii. Voia - și a declarat-o, să prezeve marile înfăptuiri de uitare și să prezinte cauzele conflictelor greco-persane.

Nu a fost doar un om de știință, ci implicit un mare scriitor. O proză de mare prospețime, un remarcabil simț dramatic și sens al tragicului, gustul povestirii, curiozitate debordantă, pasiunea digresiunii.

Era permanent uimit de lume, pasionat de stranietăți ale indivizilor și popoarelor (în jurul anului 2000, etnologii vor stabili că aceasta reprezintă fundamentul schimbului informațional al societății umane ca formă de stabilire spontană a competenței informaționale!), splendid povestitor, dramatizând istoria.

Herodot este scriitorul, logograful care a inventat călătoria.

O mie de pagini doar pentru sine

Înainte de a se consacra cu toată seriozitatea și tenacitatea literaturii, Gustave Flaubert și-a dorit să cunoască lumea.

Pentru Flaubert, actul literar era o abordare aproape științifică prin scupulozitate și obiectivitate.

Va munci la Doamna Bovary, primul său roman, aproape cinci ani.

De cum a terminat liceul, și-a convins părinții - oameni înstăriți, tatăl, șef al unui important serviciu de chirurgie - să îi asigure un an de călătorii. În 1840 va pleca în sudul Franței. Va călători și în regiunea

*Gustave Flaubert,
fotografie din sec. 19 de Granger*

bască, în Pirinei, pe coasta mediteraneană a Franței, în Corsica. În 1845 pleacă în Italia și în Elveția. În 1847 pleacă împreună cu amicul său Maxime du Camp în nordul Franței, într-o drumeție de două luni. Cei doi prieteni își propun să redacteze impresiile de drum într-o lucrare comună, du Camp capitolele pare, Flaubert cele impare, dar fără intenția de a le publica.

În 1849 cei doi prieteni pleacă în Egipt. Vor rămâne două luni la Cairo, unde Flaubert ia lecții de

limbă și civilizație arabă. Închiriază o ambarcațiune cu pânze și vor petrece patru luni și jumătate pe Nil, până la cea de a doua cataractă. Traversează timp de zece zile, pe cămile, deșertul până la Marea Roșie.

Du Camp, pioner al fotografiei, are un dagherotip transportabil. Flaubert nu crede în imaginea conservată, ci în impresia relatată scriptic. Devine un sclav al notelor de călătorie. Scrie pentru sine relatări atotcuprinzătoare și de un adevăr brutal, deranjant. Sunt propriile sale trăiri, nu vrea să le devoaleze altora și nici nu i se va permite. Când prezintă adevărul vieții sociale, făcând totuși compromisurile pe care le consideră indispensabile, ajunge în fața tribunalului. Procesul romanului „Doamna Bovary” este procesul adevărului, capul spart al acestuia.

Petrece două săptămâni în Ierusalim, vizitează toate cetățile cruciate de pe țărmul Mediteranei. Urmează Baalbeck, Damasc, Rodos, Smirna, Constantinopol. Apoi încântarea muzeelor Grecia, Veneția, Roma, Napoli.

În 1858, încercând să scrie despre Cartagina, celebrul său roman „Salambo”, înțelege că trebuie să

vadă locurile întâmplărilor. Pleacă în Tunis și Algeria. Rezultatul, 150 de pagini pentru uz personal. Revenind, se apucă de scris romanul. Pe ultima pagină a jurnalului african consemnează:

„Noaptea de sâmbătă 12 spre duminică 13. Miezul nopții. Fie ca toate energiile naturii pe care le-am aspirat să mă pătrundă și să se răspândească în cartea mea. A mea să fie puterea emoției plastice! Renaștere a trecutului, fii a mea, a mea. Trebuie să o fac prin carnea Frumosului, viu și adevărat. Zeu al inimilor, ai milă de încercarea mea. Dă-mi Forța și Speranța!”

Flaubert nu și-a publicat notele de drum. Călătoria însă l-a învățat respectul față de Celălalt.

Etimologic, *respicere* în latină este de a privi înapoi. De fapt este vorba despre considerație, capacitatea de a înțelege fără a judeca.

Flaubert este un pictor, nu un judecător. Exact acest lucru i s-a reproșat în fața tribunalului.

Impersonalitatea derivată din conștiința pluralității lumilor, cadou al peregrinărilor sale, este cea ce i-a permis să aducă un suflu cu totul nou în ceea ce astăzi numim literatură.

Artistul drumului, al clipei și al efemerului

A murit extrem de bătrân, supraviețuindu-i social lui de Gaulle, care i-a blocat inițial accesul în Academia Franceză, lăsând amintiri ambigue (monden, reacționar, paseist, deschis antisemit și machist), revenind în primul plan al vieții literare (în 1991-1992, în Pleiade a fost publicată culegerea completă a nuvelor sale) după ce în 1944 Comitetul Național al Scriitorilor l-a pus la index și a fost dat afară fără pensie din diplomație, postum apărându-i un jurnal, veritabil depozit de fiere.

Afișa permanent o mască de Buddha disprețuitor. Când nu seducea, cultiva arta de a displace.

Prietenul său și corespondentul epistolar timp de mulți ani Marcel Schneider considera că „nu simțea pentru oameni nici tristețe, nici milă, ci un imens dezgust”.

Un egotist manierist.

Cum poți eticheta un om care își semna scrisorile cu „o mie de trandafiri, o mie de lukumuri, o mie de glicine”?

Un mare cinic, un incorigibil dandy, era tot atât de misterios pentru alții, pe cât de misterios era sie-și.

Ar fi avut o profundă inaptitudine pentru fericire.

Se descria ca un pendul: „pasiuni urmate de dezgust, alternanța plăcere-plectiseală, încredere-îngrijorare, febrilitate-lene, elanuri ale inimii și răceală”. De fapt Morand (își) descrie sindromul maniaco-depresiv. Furia de a trăi cât mai intens și agitație.

Și-a schimbat de 48 de ori domiciliul la Paris!

A utilizat mișcarea ca tratament față de angoasa

accelerării timpurilor. A fost un artist al clipei și al efemerului zig-zagând pe glob. A fost strălucitor și superficial, prea dotat și prea avut pentru a pătrunde în esența lucrurilor, conform lui Bernard Raffalli.

Corabia se scufundă, declară Morand, eu descriu naufragiul.

Obsesia sa este „o Europă ruinată, distrusă de Marele Război și revoluția bolșevică, o planetă devastată destinată uniformizării și turismului de masă.”

Ca și la Proust (de care a fost legat și cu care a participat într-un triunghi amoros), eroul său este TIMPUL, timpul pierdut într-un moment al istoriei când acele ceasului se învârt în sens invers.

A scris de toate: nuvele și povestiri, romane poeme și maxime, jurnal de călătorie, teatru, traduceri din engleză și germană, totul impregnat în poetic.

Unii consideră că a vorbi despre orice este una din cele mai oribile realități ale lumii. Totuși Morand a reușit la limpezimea apelor să rămână ca unul din cei mai mari scriitori ai secolului XX și unul din cei trei creatori ai nuvelei franceze alături de Maupassant și Merimée.

A fost un mare stilist care a preluat fraza tăiată inițiată de la Rochefoucaud, Chamfort, Rivarol. Fraza sa era „rapidă, tandră, musculoasă, bogată în efecte de sincopă, în spargerii și fațete” (B. Raffalli).

Marele Celine îl aprecia ca maestru stilistic: „Paul Morand este primul dintre scriitorii noștri care a jazzat (de la jazz!) limba franceză. El nu este un emotiv ca

mine, este un diavol autentic, bijutier de limbă. Îl recunosc ca maestru.”

Un alt admirator și prieten, Jean Cocteau: „Morand este un cameleon care se plimbă pe un arlechin.

Dar remarcăți că nuanțele și culorile stilului său baroc acoperă un stil lizibil, cu litere bine conturate, este clar, rapid, sobru, bogat precum Cresus și simplu precum bună ziua”.

Curiozitate vorace, apetit neostoit față de lume, geniul excesului, adevărul paradoxal și contradictoriu, artă a digresiunii, ludic, operat de seducție, viteză și ruptură concertate, o stilistică utilizând simultan frâna și accelerația.

Ochi și stil!

Proust îl elogiază ca nou și abil: „Acest nou scriitor este în general greu de înțeles pentru că vede lucrurile într-o nouă contextualitate. Și simți că acest lucru se întâmplă pentru că noul scriitor este mai abil decât noi.”

„Nimic didactic, doar încrucișări, scânteii născute din interferențe îndrăznețe, unde intervin când pictorul, când politicianul, când istoricul, când romancierul, dar întotdeauna poetul.” (B. Raffalli)

„Un admirabil geograf al ideilor, materialelor și ființelor. Geografia universală va fi marele subiect al vieții sale. El va avea totdeauna o statistică pentru a contempla o pasiune.” (Roger Nimier - 1958)

Temperament, inteligență, cultură, spirit geopolitic.

„Ai darul prodigios să pui degetul imediat și cu mare siguranță în centrul oricărui țesut viu care îți apare sub ochi”, îi scria Saint John Perse.

De unde spiritul său geopolitic?

Pe linie paternă, bunicul său, specialist în turnare în bronz și gravare pe sticlă, pleacă să-și exercite vocația în capitala imperială Saint Petersburg. Tatăl său se naște acolo și va reveni în Franța ca adult pentru a își satisface serviciul militar. Tatăl era pictor, poet dramatic, directorul școlii de artă decorativă din Paris, legat de elita artistică engleză. Tatăl a avut legături cu Oscar Wilde, Rodin, Sarah Bernard. Era liberal, radical, francmason.

Paul Morand a trăit o epocă de fractură tehnologică și geopolitică a istoriei. Expoziția Universală din 1900 din Paris a însemnat exotismul și viteza, mașina.

A copilărit prin Veneția și Londra. La Londra a înțeles „sensul Pământului” și, paradoxal, la British Museum s-a pasionat de pictura venețiană.

A făcut meditații cu Jean Jirodoux, care i-a rămas un mentor și un apropiat.

Își alege ca viitoare profesie diplomația (pentru care nu avea nici interes, nici dotare) pentru „a se bucura de marea petrecere a Pământului”. În cadrul facultății de Științe politice studiază geografia universală, istoria diplomației, dreptul universal. Timp de un an studiază la Londra. Cariera sa diplomatică a însemnat Londra, Roma, Madrid, Bangkok.

Munca diplomatică este mai mult un pretext (cu complicitatea șefilor) pentru hoinăreală în scop literar.

Așa apar *A propos de USA* (1928), *Paris-Tombouctou* (1928), *Hiver Caraïbe* (1929), *le Rhône en hydrogliseur* (1929), *New York* (1930), *Londre* (1933), *Bucarest* (1935), *Mediterranée, mer de surprises* (1938), *L'Europe Russe* (1948), *Le Voyage* (1927 și 1963).

Morand este inventatorul biografiilor orașelor-capitală. În ce măsură a nimerit-o cu Bucureștiul?

„Românii sunt un popor sceptic și pătimaș, cu o cultură jovială. Bucureștiul te impresionează prin aerul său bătrânicios, versaillez rău pavat, cu aceea înfățișare provincială dintr-un prim capitol de Gogol. Casele foarte înghesuite și foarte înalte în centru, se duc spre periferie, spațiindu-se și devenind treptat mai scunde, până ce se topesc în cocioabe și sfârșesc în pământ, în bordeie de chirpici cu țigani.

Mahalaua este locul unde orașul european dispare și începe Asia. Câinii vagabonzi împânzesc localitatea, ajungând chiar și în interiorul Ministerului Finanțelor.”

Acest Orient Apropiat are și un Extrem orient, țiganii: „O altă rasă, un neam cu buze violete, cu ochi negricioși, cu urechi și fălci negroide, cu albul ochiului gălbui, cu părul buclat.”

Fără Franța, România Mare n-ar putea continua să existe. (Aici diplomatul a avut o viziune geopolitică realistă pe care Ribbentrop-Molotov a confirmat-o dramatic).

„Mai degrabă decât capitală, Bucureștiul este un loc de întâlnire”.

Românii au un dispreț față de „trebuie” și „a avea” și stăpânesc arta de a trăi într-o opulență efemeră ce maschează o sărăcie permanentă. Bucureștiul este un supraviețuitor, uneori aproape miraculos, în ciuda tuturor precarităților istorice și a capriciilor omeniești.

Românii nu au fost mulțumiți că celebrul Morand (deja era mare în 1935) s-a preocupat de capitala lor.

Marele Pamfil Șeicaru (pe care vicisitudinile istoriei l-au minimalizat în percepția societății românești) nu îl iartă: „Trecea strâmbând din nas pe lângă vechile palate boierești, scoate limba la Palatul Telefoanelor, pentru el Ateneul în loc de panteon al frumuseții este de o urâțenie indigestă, i se oprește cu desăvârșire în gât.”.

În *Adevărul Literar și Artistic*, Isabella Sadoveanu se indignează de descrierea unui popor compus din proxeneți, prostituate și meteci. Animalitatea țiganilor eclipsează marile spirite românești.

Vintilă Horia, scriitor mare, la fel de mare poate, îi reproșează viziunea îngustă „a unei clase din societate, aceea care știe franțuzește și nu face nimic.”

George Oprescu, criticul de artă francofil, pune degetul pe rană: „Totul este adevărat, dar întregul este adeseori fals și întotdeauna artificial.”

Adrian Marino este necruțător: „Amestec, uneori

original, de snobism și frivolitate, senzație cosmopolită și satisfacție mondenă de om ce frecventează saloanele, superficialitate, dar și emoție, repede însă strangulată, exotism și ironie, maliție.”

Morand este legat de România prin soție, care pentru el este protecție socială în înalta societate, sursă de venit (bogată în draci), izvor intelectual și ideologic. Nevasta viitorului academician era născută la Galați. Era o grecoaică din insule, din Chios, care se mândrea cu puritatea rasei sale: nici o picătură de alt sânge decât grecesc. O frumoasă patriotă română!

Familia Chrissoveloni era o familie de zarafi, apoi bancheri putrezi de bogați. Aveau relații strânse cu regina Maria, o anglo-rusoaică care sigur că simțea românește și a dovedit-o și cu regele Ferdinand.

Doctorul Constantin Argetoianu, fost prim-ministru, care a interzis partidul comunist și a murit exterminat la Sighet, în memoriile sale amintește cum la moșia Chrissoveloni, în timpul Primului Război Mondial, Ferdinand făcea amor concomitent cu trei surori, din aceeași familie din înalta societate, care făceau pe infirmierele voluntare la domeniul de la Ghidigeni, în nordul actualului Județ Galați.

Terenul de la Balcic pe care și-a construit castelul regina Maria era cadou de la Chrissoveloni.

La Paris, viitoarea doamnă Morand era căsătorită

conacul de la Ghidigeni

cu atașatul militar al României, prințul Șuțu (tot grec!), căsătorie practic desfăcută. Locuia la hotelul Ritz, își ținea propriul salon monden. Se pare că era amanta marelui Marcel Proust. Era cu nouă ani mai în vârstă ca Morand. Antisemită (în ciuda legăturii cu Proust), progermană, putred de bogată, om de lume, cosmopolită. Vorbitoare la perfecție de greacă, română, franceză, italiană, latină, engleză și germană. Se autointitula „bufnița”, asemuindu-se cu Pallas Athena. Frumoasă, inteligentă și mai ales bogată.

Morand era un snob rafinat, care avea nevoie să-și plătească gusturile. A privit căsătoria cu femeia cu un deceniu mai în vârstă ca pe un noroc inexplicabil: „nu eram nici frumos, nici strălucitor, nici bogat, nici inteligent, nu aveam un nume”. A rămas recunoscător pentru ce îi oferise și a trecut la ortodoxie, iar după moarte a cerut ca cenușa lor să fie amestecată în aceeași urnă depusă la cimitirul ortodox de la Trieste. A fost un spirit lucid, cinic, oportunist. Este de asemenea autorul unei realizări unice: un stil care îl aduce în rândurile marilor scriitori ai Europei (frază zdrobită, scriitura densă și tensionată, un geniu al excesului pe care forma reușește să îl mențină ponderat), îngemănat cu rețeta bestseller-ului, cu considerarea gustului public în vederea succesului. Un magician al caprei și al verzei!

Călătoriilor sale de plăcere li s-au adăugat un deceniu de călătorii de nevoie. Pus la index ca scriitor, dat afară din diplomație (în 1953, după un lung proces câștigă drepturile sale), se autoexilează, trăind la Geneva, Sevilla, Beirut, Veneția, Tanger.

A fost un vizionar al Europei ce se prăbușea (hrănit de Spengler și Nietzsche), cu instinctul pericolului oriental și sentimentul trăit al decăderii rasei și în același timp un snob.

Morand ar putea spune ca filosoful antic grec: Nimic din ce e omenesc nu îmi este străin.

Acest amestec de heterogenități a produs un aliaj unic numit literatură adevărată.

Marele tur

Timp de sute de ani, călătoria făcea parte din procesul obligatoriu de instruire a elitelor, elite născute conform uzanței timpului. Snobism, delimitare socială, dar și eficiență educațională. Fenomenul s-a desfășurat între secolul XVI, sfârșitul acestuia mai exact, și s-a întins până în secolul XIX.

Marele Tur avea o geografie strictă: Franța, Italia, Germania, Elveția. Se pleacă cu echipa: preceptor, intendent, servitori, medic. Este o călătorie care durează între doi și trei ani, cel puțin doi ani petrecuți în Franța și Italia, piloni de bază ai instruirii.

Jean Marie Goulemot sintetizează toate apele politice în care urmează să fie scâlțați viitorii potențați:

„Se începe cu principatele germane aflate sub regim autoritar, dar asemănătoare religioasă cu Anglia, majoritatea fiind luterană, Geneva democratică și calvinistă și apoi papistașii, Franța și Italia.”

Se vizitează exclusiv orașele. Din Franța, Parisul, Versailles, Tours, Bordeaux, Avignon, Toulon, Montpellier. Montpellier este pe listă datorită celebrității sale școli de medicină.

Este de fapt o călătorie inițiativă, având un evident scop cultural, mărind prin experiență înțelegerea ideilor politice și culturale abstracte, dar în mare măsură și ritualic.

Paul Morand

În numele Domnului, libertatea mea!
Am nostalgia Universului, mi-e dor de toate țările.
*

Desigur, nu pretindem că am descoperit călătoria; vrem doar să reacționăm față de predecesorii noștri care au pus accentul pe imensitatea universului, pe propria singurătate, asupra pericolelor imaginare cunoscute departe și care au încărcat scena străinătății cu amorurile și tristețile lor.

Ne-am apucat să devorăm Pământul, nerăbdători de lenevia pacheturilor, excitați de libertatea noastră neașteptată.

Am căutat să trăim cât mai rapid, să ne înțepeni cât mai puțin cu puțință, să ne topim în ceea ce ni s-a părut a fi esența însăși a vieții: mișcarea.

Am inversat deci cu bună știință polul dramatic al călătoriei, iar temei eroismului glob-trotterului romantic ne-am străduit să-i opunem tema micimii acestui Pământ...

Ceea ce îi cerem Pământului nu este o justificare a dezordinii epocii sau a propriei noastre dezordini.

În cazul nostru, nu există nici o dezordine, mentală sau sentimentală; din contră, există o certă dorință de ordine, nevoia de a reface un inventar al acestui univers în care vom trăi și în care sperăm să ne bucurăm mai mult de viață decât până acum.

A privi dezorganizarea lumii nu constrânge neapărat artistul de a se dezorganiza el însuși.

El trebuie să constate că toată această anarhie nu împiedică Pământul să se rotească după legi eterne care controlează natura supusă în fața omului dezlănțuit.

*

Răpun kilometri, dar ei se ridică mereu.

*

Metișii sunt amintiri de călătorie.

*

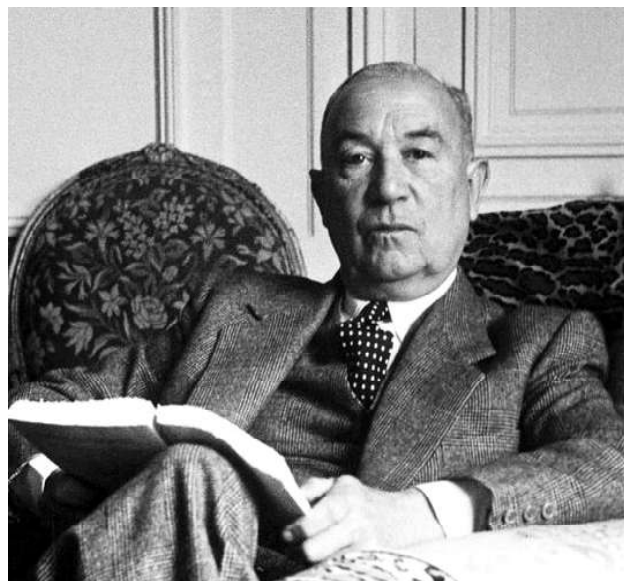
Fiecare regim are drumurile sale: dictaturile - autostrăzi, libertatea, meandrele.

*

Jurnalul de călătorie poate să îmbrățișeze toate genurile: itinerariu filosofic termolist (Montaigne), memorii (Casanova), istorie (Chateaubriand), monolog interior (George Sand), descrierea pitorească înțesată de interviuri politice (Tecuville), note pentru un ministru (Gobineau), etnografie accesibilă profanilor cu perspective noi (Levi-Strauss).

*

A călători înseamnă a fugi de propriul tău demon, a lua distanță de propria umbră, a îți „semăna” dublul

său.

*

Toți scriitorii care au influențat major epoca lor au fost călători: Montaigne, Rousseau, Voltaire, Bernardin de Saint-Pierre, Chateaubriand, George Sand, Byron, Lamartine, Claudel, Saint-John Perse, Michaux, Bernanos, Celine.

*

Să ne păzim de a disprețui călătoria prea rapidă, cea „de a fi fost până acolo”. Impresia pe care v-o produce un oraș, un ținut nou, este rezultatul primelor patruzeci și opt de ore. Altfel ar fi necesari ani întregi.

*

Vara în Egipt, în iunie la Paris.

Snobismul rândunicilor.

*

Cel mai greu bagaj este portofelul gol.

*

America este auzul.

Mirosul face din Africa un continent esențialmente olfactiv.

Oceania trăiește pentru a fi atinsă.

Europa este privirea.

*

Marea vitează seamănă cu comunismul în sensul că ea ucide individualul.

*

Prin democratizare călătoriile s-au prostituat, parfumul libertății pe care îl emană s-a evaporat definitiv.

Masele au ucis poezia descoperirilor.”

Le Voyage - 1964

*

Se simțea fiul unei Franțe subalimentate, căzută pradă bolilor străine: peladei exilaților ruși; acidului uric englezesc; eczemei periodice a emigrației italiene; petelor suspecte de origine română; coloniilor de furuncule americane, supurațiilor levantine și altor germeni produși de pielea și carnea națiunilor.

*

România este vara noastră, cel mult.

Noi suntem celți, latini, germanici.

Ei sunt tracii, latini, slavi.

*

Îmi place soliditatea crucii pătrate, cruce grecească pe care credința răsăriteană o ține strânsă la pieptul ei, pe care arhitectura n-o scapă din ochi și al cărei plan îl urmează din temelii edificiilor și până în coama lor. (**Paul Morand** - despre convertirea sa la ortodoxie)

*

România, verișoara noastră latină trasă din două părți de doi tutori urâți în egală măsură, rușii și turcii...

*

București, capitala unui pământ tragic unde adesea totul sfârșește în comic.

*

Vom merge deci la București ca să facem, la apusul civilizației noastre capitaliste, o cură de nepăsare.

*

Nazismul este unul dintre acele medicamente amare administrate în mod periodic, în istoria mondială, popoarelor bolnave care se preocupau să-și recreeze un neam sănătos.

*

Națiunea germană este o baricadă împotriva amenințării care se revarsă dinspre Est, aceea a pribegilor din Ucraina, a nomazilor din Polonia, a barbarilor sciți și, în urma acestora, a milioanele compacte de asiatici nesătui, pe care o dorință obscură și cu atât mai violentă îi împinge spre viața noastră lesnicioasă, spre climatul nostru temperat, spre porturile noastre bune, spre apele noastre dulci și liniștite, spre litoralurile noastre călduțe și spre oceanele noastre calde.

*

Geografia universală va fi literatura de mâine.

*

Aș vrea ca după ce dispar din pielea mea să se facă o valiză.

*

Am fost în Anglia toate verile până la 17 ani. Am învățat să fumez pipă, să joc cricket, să fac toasturi și să îmi bat joc de popoarele latine.

*

Corabia se scufundă, eu descriu naufragiul.

Invazia realității în literatură

S-ar zice că invazia realității asupra ființei umane în contemporaneitate blochează sursa literaturii, oriunde ar fi ea ascunsă, în creier, în inimă, în ficat, în plămâni, în ochi, deși, după ultimele aparențe, ar fi situată în cuprinsul stomacului, dimpreună cu sufletul, în varianta japoneză a explorării subiectului.

Urmarea imediată a dezvoltării sufocante a digestiei literare constă în inhibarea fără leac a imaginației, psihicul rămânând captiv în devotamentul financiar al buzunarului, în explozia necontrolată a simțurilor, în prostia verificată a repetării istoriei, dincolo de care nu există decât spovedanii de supraviețuitori, de învingători sau de învinși - toți bătăliți, toți analfabeți, toți iubitori de aproapele până la eutanasiu, la abis, la Dostoievski de integrare și la Freud de divertisment.

Sentimentele stau și ele în colivii și în zone protejate, gata să fie declarate elemente muzeistice active și catalogate după indicii identificatoare sigure, care să deosebească fără dubii pe cele prădătoare (lăcomie, ambiție, trufie, mistificare), de altele cu care se trăiește în conculimbaj (prostie, credulitate, indolență, ignoranță).

Pe post de savant vizionar, autorul modern ar trebui să se anonimizeze și să rescrie capodopere după chipul și asemănarea lumii contemporane. Astfel, de exemplu, fiindcă aflăm că lipsa ciobanilor în munca oieritului impune fără comentarii import masiv de lucrători (neștiutori de limba română calificată la locul de mestecat, ceea ce i-ar face imuni la jigniri și la lezarea demnității - „Măi, ciobane, învață să te porți!”) pakistanezi, vietnamezi, malgași.

Cum ar fi Miorița tutelară văzută global cu ochii închiși: „Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai,/ Iată vin în cale,/ Se cobor la vale,/ Trei turme de miei/ Cu trei ciobănei:/ Unui-i nepalez,/ Unui-i congolez/ Și unui-i englez.../ Iar cel...”.

Apoi dăm buzna direct în clasicism, romantism, sămănătorism, dadaism, suprarealism, cu Facebook-ul și Instagram-ul, până la Mitrea Cocor al Roboților și la Ileana Traktorista a extraterestrilor. E o problemă?!

Primul jurnal de călătorie din literatura română

Constantin Golescu (cunoscut sub numele de **Dinicu Golescu**, n. 7 februarie 1777 - d. 5 octombrie 1830) a fost un boier și cărturar român, fiu al marelui ban din Țara Românească Radu Golescu și al Zoitei Florescu.

Dintre scrierile sale, cea mai importantă este *Însemnare a călătoriei mele, Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826*, în Austria, Italia, Bavaria, Elveția și tipărită la Buda în 1826. Este primul jurnal de călătorie tipărit din literatura română. Notele sale de drum cuprind referiri critice la starea de înapoiere socială și culturală a Țării Românești. Sub raportul limbii literare, lucrarea lui Golescu oglindește trecerea de la limba română literară veche la limba română literară modernă. Însemnările de călătorie au fost scrise mai întâi în greacă, apoi în limba română.

În însemnările sale de călătorie, Dinicu Golescu a încercat să pătrundă atât esența lucrurilor, cât și sufletele oamenilor, spre a le desprinde semnificațiile și a le oferi drept pildă boierilor. El considera necesar ca boierii să renunțe la aproape toate plăcerile lor, la lux, pentru a nu mai fi vanitoși. Dintre toate comparațiile pe care le face Dinicu Golescu între cele văzute în țările avansate și cele văzute în țara sa, cea mai semnificativă, cea mai elocventă pentru atitudinea sa de patriot luminat este comparația pe care o face între situația țărănimii române, aflată în relații feudale, înapoiate, de muncă și cea a țărănimii din occidentul european.

În călătoria sa, Golescu vrea să vadă totul și, cu toate că poartă îmbrăcăminte orientală, intră pretutindeni, în cabina motorului de pe vapor ca să-i prindă „meșteșugul”, sau în spitalul de nebuni. El are sperietura primitivului de tot ce e „cu meșteșug” și măsoară valorile estetice cu „stânjenul”. La Veneția îl atrage mașinăria celor doi „draci” care bat orele în turnul ceasornicului. Încolo, orașul i se pare fără meșteșug „arhitectonicesc”. Cadrele din Palatul Dogilor le măsoară cu stânjenul, Domul din Milano e evaluat la „240 stînjinii”. Cu incapacitatea lui de a se analiza, el cade în extaze profunde la cele mai neînsemnate lucruri (*apud* G. Călinescu, *op. cit.*). „Au noao clopote - scrie el despre catedrala din Berna - pe care trăgându-le cu meșteșug, nu fac numai sunete de clopote mari sau mici, ci fac o armonie foarte plăcută urechilor, dimpreună jalnică și grozavnică.”

În a sa *Însemnare...* Dinicu Golescu scrie astfel despre Brașov: „Kronștatd, ce-i zic Românește Brașov. Acest oraș este în ținutul Sibenbirgen [Sibenbürgen, Transilvania] în județul Bârsi(i) mic și cetățuit, dar îndestul lăcuit, având peste douăzeci de mii lăcuitoari, căci este aproape de hotarale Prințipatului Valahii și negoțul să află în mare lucrare. Acesta să otcârmuește cu ale sale de osibite pravile și obiceiuri, supt stăpânirea austriecească.”

Cătră cititor

De este slobod aceluia ce umblând prin casele altora să vadă și să gândească la a sa, slobod au fost și mie, în toată călătoria ce să coprinde întru această cărticică, să gândesc nu la casa, ci la patria mea, la care cine nu gândește, nici face pentru dânsa orice bine, poate n-are nici casă, și de are, o lasă.

Și de este sădită firește în om pohta a avea orce lucru bun vede la altu - și făr' de a-l răpi de la acela, să să silească, de nu îl are, să-l câștige, iar de îl are rău, să-l prefacă în bun - nu poate nimeni, drept

judecând, să mă dojenească, căci, în toate păsurile mele, nu am putut, după orce vedere să nu îmi întorc către dânsa ochii minții.

Pre aceste vederi, și gândirile ce îmi ațâța în suflet întâmpinarea lor, am socotit ca prin tipar să le comunesc doriților miei compatrioți, îmboldit spre aceasta mai mult de rușine; căci în bibliotecile ce am văzut, poate cineva să încarce cară de cărți coprinzătoare de călătorii făcute de europeni, nu numai prin India și prin China, și prin alte țări și ostroave, mai

А О Б М Н Я Р В
 Я К Ъ Л Ъ Т О Р Ї Й М Ъ Л В
 КОНСТАНДИН РАДОВИЧИ
 Д И Н Г О Л Ъ Щ И
 Ф Ъ К Ъ Т Ъ
 А АНКА 1824. 1825. 1826.

Reise-Beschreibung von Konst. Solofsi.

А Я Б У Д Я

А Кръжка Типографіе а Оуниверситатей Оунгаре
 1 8 2 6.

Prima pagină din însemnare a călătoriei mele, 1826

depărtate și puțin cunoscute, ci încă și prin țările cele mai apropiate. Iar la noi nu s-au văzut o acest fel de carte, nici de aceia carii au putut să scrie și mai multe și mai bine.

Înfrenat de cunoștința micșoririi mele în științe și ascultării întru învățături, nu aș fi îndrăznit niciodată să apuc condeiul. Dar cum puteam, ochi având, să nu văz, văzând, să nu iau aminte, luând aminte, să nu aseamăn, asemănând, să nu judec binele și să nu pohtesc a-l face arătat compatrioților miei? Și cum puteam să nu însămnez cele văzute, dacă în toată călătoria, și în privirea lucrurilor celea mai multe vrednice de văzut, întovărășit de mulți oameni dintr-alte neamuri, îi vedeam pre toți însemnând și culegând binele ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei?

Binele l-au învățat oamenii întâi unii de la alții, neamurile, mai pre urmă, unul de la altul, precum vedem în istorii, că elinii, prin călătorii la Eghâpet, au tras de acolo lumânările științelor, multe din meșteșuguri, și romanilor, strămoșilor noștri, înmulțite le-au comunicat. Iar aceștia în toată Europa cea luminată le-au răvărsat, și aceasta, din zi în zi sporin-

du-le, însutit roditoare le-au făcut. Și is fericește noroadele prin comunicația binelui adunat din călătoriile ce fac neamurile, unite prin țările altora, și publicarisindu-le prin cărți.

Plină este Europa, precum de altele, așa și de asemenea cărți. Nici un unghi, cel mai nebăgat în seamă, de pământ, nici o țară, nici un oraș, nici un sat nu este necunoscut la nici un european, ajunge să știe citi. Iar noi, ca să ne cunoaștem țara bine, trebuie să câștigăm această cunoștință din citirea a vreunii cărți scrisă de european. Mulțime de istorii ale Țării Românești să află în Europa, scrise în limbele ei, și în limba românească, dar tot de streini, iar de vreun pământean al aceștii țări făcută, nu să pomenește. Acum dar, când și domnia este încredințată pe mâini de otcârmuitor și domn pământean, măriia-sa Grigorie voievod Ghica, când și școale naționale s-au așăzat, când și filosofia în limba românească a vorbi acuma întâi s-au început, prin părintele ieromanahul Efrosin Poteca, profesorul filosofiei, ale căruia osârdii ne dau foarte bune nădejdi, când mulți din nobila tinerime a patriii noastre, după ce ș-au săvârșit cursul învățăturilor în Europa cea luminată, în patrie s-au întors, prin care putem sa dobândim și multe tălmăciri de cărți în limba națională, și mijloace spre folosul luminii, podoabă și bunelor orânduieii a patriii noastre, vremea este a ne deștepta, ca niște bune gazde care, când es din casele lor, adună pe seama lor și a casnicilor lor; așa și noi, adunând binele, care din citiri de cărți bune și folositoare, care din călătorii, care din întâlniri și adunări cu oameni de neamuri luminate, să-l împărțăm compatrioților noștri, și să-l sădim în pământul nostru, spre rodire înmulțită, ca să câștigăm și noi, de la următorii noștri, mulțumirile ce le aud moșii și strămoșii, câți, sau de la sine au aflat, sau de la alții au luat și ne-au lăsat vreun bine.

Căci iată, fericim pre izvoditorii cărții românești, părintele Chirii, în al șaptelea veac și întemeiate în Valahia de voievodul Vlad Dracula la 1439, după sinodul de la Florentia, pre aducătorii tipografiei, Matei Basaraba voievod; pre așezătorii de școale, Nicolae voievod Mavrocordat și Constandin voievod Mavrocordat, carele au alcătuit școale: elinească, italinească, turcească, slovenească și românească, și pre cei întâi tălmăcitori ai Evanghelii și Biblii, iar Matei Basaraba, în anul 1654, și pre ziditorii și zăstrătorii de spitaluri, spătarul Mihai Cantacozino, și pre întâiul izvoditor al grămăticiei, Ioan Văcărescu, și întâiul aducător al sămânții porumbului, iar Constandin Mavrocordat; și pre alți începători și săditori de orce bine, și iubitori de om, și folositori de obște, care cu cât de puțini sunt la număr, cu atât și lauda lor este mai mare, și vina noastră - a următorilor în neam, și neurmătorilor în fapte - este mai neertată și netăgăduită.

*Călători la Pontul Euxin **

Scriitori și cronicari

La Pontul Euxin au călătorit, încă din cele mai vechi timpuri, și scriitori, unii dintre ei de primă mărime, care ne-au lăsat pagini memorabile, despre locuri, despre oameni, despre obiceiuri, precum și despre evenimentele istorice, de multe ori dramatice, desfășurate în această parte a lumii.

Primul dintre scriitori, și cel mai mare, care a călătorit la Dunărea de Jos și Marea Neagră a fost Herodot (484-425 î.e.n.), părintele istoriei. Originar din Halicarnas (Asia Mică), dintr-o familie avută, cu întinse legături comerciale, Herodot va întreprinde, începând cu vârsta de douăzeci de ani, o vastă călătorie de studii (Egipt, Arabia, Asiria, Persia, India și Afganistan, sudul Mării Caspice, Colchida, Scythia, Tracia și Grecia), care va dura opt ani. Impresionantul material adunat cu prilejul lungilor sale peregrinări l-a grupat într-o lucrare de excepție („Istorie”) care-i va aduce laurii celebrității. Herodot ne-a lăsat, ca unul care a cunoscut personal locurile de la nordul și vestul Pontului Euxin (multe informații le va fi cules de la grecii din cetățile pontice), mărturii prețioase despre neamurile sălășluitoare aici (traci, geți, sciți), descrieri interesante ale fluviilor Istru, Borystene (Nipru), Tanays (Don), dând totodată dimensiunile aproape exacte ale Mării Negre, Mării Azov, Bosforului, Propontidei și Mării Egee. Deși, uneori, afirmațiile sale par absurde, încadrându-se aceluși „fantastic al ignoranței”, de care vorbea Edgar Papu într-un eseu, fantastic înțilnit deseori la scriitorii vechi și determinat de obscuritatea în care era învăluită cea mai mare parte a planetei, talentul său literar, pe de o parte, și exactitatea dovedită a unor descrieri, pe de altă parte, fac din „Istoriile” lui Herodot cel mai important document istoriografic privind această zonă în vremurile arhaice.

De la geograful și istoricul grec Strabon aflăm că Ephoros din Cymene (Asia Mică), născut între anii 408-405 î.e.n, autor al unei istorii generale, în 30 de cărți, din care nu s-au păstrat decât fragmente, ar fi călătorit în această parte a Europei „până la sciți...”, lăsând câteva mărturii despre neamurile de la nordul Pontului Euxin.

Nu încapă însă nici o îndoială că scriitorul antic ce a făcut să se vorbească cel mai mult despre Pontul Stîng, îndeosebi despre cetatea Tomis, cetate pe ale cărei ruine înfloresc Constanța noastră de azi, a fost Publius Ovidius Naso. Marele poet latin a venit la Tomis în anul 9 e.n. pentru a ispăși o pedeapsă al cărei motiv nu a fost niciodată pe deplin elucidat; este vorba de un exil care va dura opt ani (de fapt o „relegare”

deoarece poetului nu i s-au ridicat bunurile și titlurile civile), hotărît de împăratul Octavian August. Ovidiu a primit cumplita veste a augustei hotărîri, pe cînd se afla în Insula Elba, în vizită la bunul său prieten, Cotta Maximus; a plecat în grabă spre Roma - ordinul preciza că trebuie să părăsească cetatea eternă chiar a doua zi și, după o noapte de mare zbucium și deznădejde, poetul, aproape părăsit de prieteni, va porni într-o călătorie din care nu se va mai întoarce nicicînd.

În anul 87 e.n., un alt scriitor a fost surghiunit în ținuturile getice: Dion Chrysostomos (născut la Prusa, în Bitinia, în anul 40 e.n.); el a vizitat cu acest prilej cetățile de la Pontul Stîng, pînă la Olbia. În „Discursurile” sale, Dion Chrysostomos va vorbi despre oamenii și evenimentele de aici.

O călătorie în jurul Mării Negre a întreprins și Arian, originar din Nicomedia (Bitinia), trăitor între anii 95-175 e.n. El ar fi îndeplinit, în anul 136 e.n., funcția de guvernator al Capadociei. Arian a scris, între alte opere, și un „Periplus Ponti Euxini”, în anul 131 sau 132 e.n.

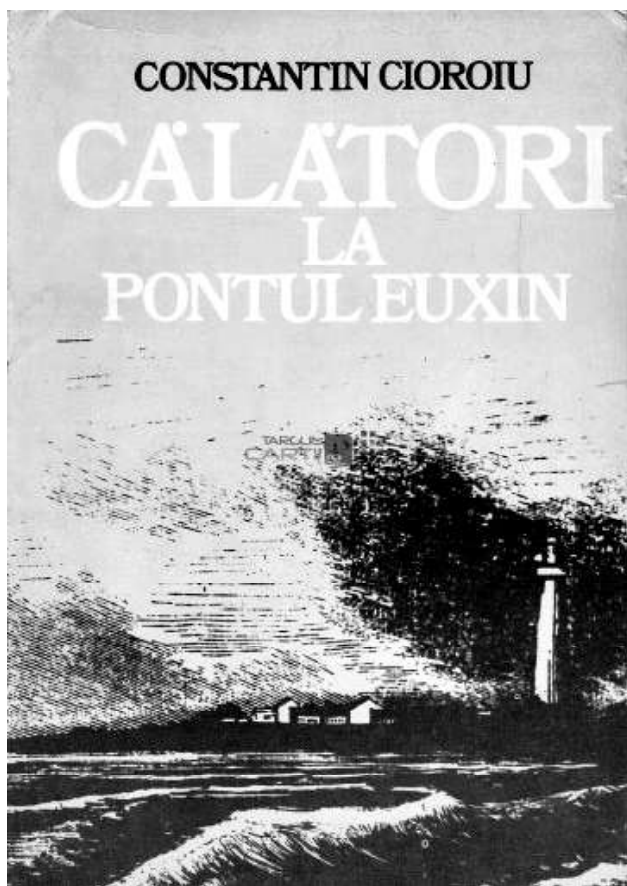
Pe un pod de vase (probabil cel construit de Valens la Noviodunum în anul 369) a trecut Istrul Themistios din Paflagonia (317-388), cel mai influent sofist al veacului al IV-lea; el a amintit, într-un „Discurs”, despre atacurile barbarilor din Delta Dunării.

Însemnări remarcabile despre populațiile de la Pontul Euxin și despre invazia vizigoților de pe vremea împăratului Valens ne-a lăsat Ammianus Marcellinus (330-400), ofițer în armata romană, care a călătorit în Galia, prin părțile noastre și în Orient.

Ultimul scriitor important din primul mileniu al erei noastre care a trecut prin această zonă a fost bizantinul Leon Diaconul, originar din Caloe (Asia Mică); el a fost martorul ocular al unor evenimente din Peninsula Balcanică. În anul 992, Leon Diaconul a scris o operă în zece cărți, în care descrie oameni și fapte din ținuturile de la Dunărea de Jos.

Deși, vreme de mai bine de opt veacuri ale mileniului următor, drumurile Pontului Stîng au fost străbătute de numeroși călători - unii, înzestrați cu un acut simț al observației, au făcut chiar literatură fără să știe cînd s-au apucat să-și noteze impresiile de voiaj între el nu înțilnim scriitori propriu-ziși. Ei vor apărea pe meleagurile euxine abia în secolul al XIX-lea.

A. S. Pușkin, fiind exilat, cum se știe, în Basarabia, în anul 1820, a făcut o vizită la Cetatea Albă, unde, credea el - părere curentă în epocă - și-ar fi ispășit exilul celălalt mare poet, Publius Ovidius Naso.

La 1841, în timpul unei călătorii orientale, pe drumul de întoarcere, de la Constantinopol spre Viena, trece prin Constanța și Cernavodă - străbătând Dobrogea pe drumul de diligențe al unei companii austriece - marele scriitor danez Hans Christian Andersen. Dorința de a urma acest itinerar prin părțile românești i-ar fi fost insuflată de un conațional, Lange, cizmar din Galați, căsătorit cu o româncă, pe care l-a întâlnit la Pera - cartierul european al Constantinopolului.

Doi ani mai târziu (1843), călătorește spre Orient, pe Dunăre și prin Dobrogea, scriitorul austriac Franz Srafiim Grillparzer, care va consemna impresiile euxine în jurnalul său intitulat

„Evadări conștiente din viața de toate zilele”.

Iată-l, la 1845, îmbarcându-se la Galați, pe bordul vaporului „Ferdinand”, pentru o călătorie spre Constantinopol, pe Vasile Alecsandri. Este prima întâlnire cu Marea Neagră (pe care o va evoca) a bardului de la Mircești. În timpul acestui periplu, poetul îl va cunoaște pe tînărul pictor Ch. Doussault, care a voiajat în mai multe rînduri pe meleagurile românești, realizînd cîteva desene inspirate de locurile de la Dunărea de Jos.

Poetul Dimitrie Bolintineanu îl va însoți pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza în prima și atît de însemnata vizită a acestuia la Constantinopol (1860), urmînd itinerarul: Galați, Sulina, Varna.

În anul 1881 vine la Constanța - cum aflăm dintr-o scrisoare adresată Veronicăi Micle - pentru băi, marele nostru poet Mihai Eminescu.

Barbu Delavrancea a poposit în fostul Tomis, prima oară, în anul 1887, pe cînd era redactor la „Românul”, trimis fiind să scrie un reportaj cu prilejul instalării monumentului poetului Ovidiu. Acest reportaj a fost printre primele ce scris despre meleagurile pontice din publicistica noastră și cel mai bun.

Se pare că Jules Verne, despre care există indicii aproape sigure că a vizitat România pentru a se documenta în vederea scrierii unor romane a căror acțiune se desfășoară pe teritoriul patriei noastre, ar fi vizitat și Dobrogea, de vreme ce, în romanele „Kéran le têtou” („Keraban cel încăpățînat”) și „Le pilote du Danube” („Pilotul Dunării”), evocă orașe și locuri din această parte a țării.

Lui Angelo de Gubernatis, distins scriitor și filolog italian, prieten al României, despre care a scris cu multă înțelegere, șederea la Constanța i-a prilejuit crearea unui sonet dedicat lui Ovidiu („Dal paese d’Ovidio”).

Dobrogea anilor de la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea a fost cutreierată și evocată cu măiestrie și căldură de Jean Bart, care, ca ofițer de marină și condeier totodată, a scris pagini memorabile despre viața porturilor românești, de Ioan Adam (scriitor azi uitat), autorul primei monografii turistice despre litoral („Constanța pitorească”), volum premiat de Academia Română, de poezii Ion Minulescu și Dimitrie Anghel, cărora popasul pontic le-a îmbogățit sensibil orizontul de inspirație lirică, de marele, neîntrecutul povestitor Mihail Sadoveanu, creator a două fermecătoare opere despre universul dobrogean („Ostrovul lupilor” și „Priveliști dobrogene”) și alții.

În primele decenii ale veacului nostru au poposit la Pontul Euxin Nicolae Iorga, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Lascarov Moldovanu, Emanoil Bucuța, Tudor Șoimar (care a dedicat o carte întreagă orașului Constanța), Ion Marin Sadoveanu și încă mulți alți scriitori atașați sufletește de Dobrogea și oamenii ei.

În sfîrșit, ca o curiozitate, se cuvine amintită trecerea prin aceste locuri a unor oameni de litere străini, de talia scriitorului și filozofului indian Rabindranath Tagore (Premiul Nobel, 1913), care, vizitînd România în anul 1926, a trecut și pe la Constanța, sau a popularului scriitor francez Antoine de Saint-Exupéry (invitat, în 1936, de scriitoarea Martha Bibescu la o memorabilă excursie în Balta Brăilei).

*** fragment din *Călători la Pontul Euxin*, Constantin Cioroiu, Ed. Sport-Turism, București, 1984**

*Dintr'un jurnal de vară **

Ion Pillat

Miorcani, 5 August 1942

De ce tocmai azi și de ce aceste pagini? Stranie putere a destinului, neașteptată rodire a unui gând purtat din tinerețe. Orice roman, orice nuvelă, orice poezie chiar - presupune un ascultător - un martor tăcut, un ecou, o oglindă. Dar acest monolog, acest dialog cu mine însumi, la ce bun? Și totuși...

Prin ușa deschisă a terasei văd parcul. E August, e vară caldă și senină încă, dar, o simt, toamna nu e departe. Pe ici, pe colo frunzele unui ram au și îngălbenit și deunăzi la iaz rândunelele se fugăreau adunate ca pentru plecare. A sosit vremea culesului și fructele din pom și grânele de pe câmp își așteaptă împlinirea... Am 51 de ani. Voi însemna deci, voi scrie în fiecare zi, nu evenimentele sau întâmplările vieții mele sau a altora ce-i încruciază cărarea - nu, mă voi mulțumi cu mai puțin și mai cu mult - voi încerca să prind ceva din ceea ce îmi pare viața mea reală, voi căuta să pătrund în eul meu adânc, să privesc în apa cu oglinzi fumurii a conștiinței mele interioare: oameni și peisaje, idei și sentimente.

Eri, înainte de amurgul zilei, am fost cu Marie și cu Dinu, în trăsură, până la fostul pichet de pe Prut, nu prea departe de satul Miorcani, în dreptul Pereritei basarabene. Cei doi câini ai lui Dinu, căteaua lui de vânătoare «Shimmy» și «Dick» fiul încă neînvațat al acesteia, ne întovărășeau. Aduceau cu ei acea atmosferă de viață adevărată, curată și proaspătă, acel spirit de mare aventură pe care azi, când înșiși copiii îmbătrânesc atât de repede la contactul distrugător al jucăriilor prea «tehnice», nu-l mai au decât animalele și pe care l-a avut Homer. Să-l mai aibă poezii? Frecventarea acestora mă lasă sceptic. Vecinătatea vieții animalice, marea ei sinceritate, frumusețea unei zile senine și îmbelșugate de vară, calitatea spirituală a luminii în acea oră a serii, priveliștea dragă a Miorcanilor, cu casele satului răslețite prin verdeța copacilor și în zare cu pădurile și holdele basarabene, soția și fiul, alături de mine, toate aceste realități primordiale le simțeam în suflet cum ascuți, fermecat din nou și mereu uitat, de câte ori revii pe plajă, cântecul mării. Lipsită de orice senzațional, de orice element actual de surpriză sau de noutate, de orice bucurie stridentă: involburare sau dragoste, fericirea din suflet îmi era gravă și puțin melancolică, precum erau liniile vaste ale priveliștei unduiate cu cerul ei luminos și înalt, cu carele sale încărcate de snopi, în calmul acelei zile pornită spre toamnă. Drumul, ieșit din sat, ducea printre păpușoi și «răsărită» (floarea soarelui) în spre Prut. Râul însuși nu se vedea și platoul, despiciat adânc de valea lui îngustă, își relua mai departe, neturburat, înfățișarea. Covor împeticit în care toate colorile verdelui și galbenului își topeau cu o firească măiestrie, neatinsă de mâna iscusită a unui meșter persan, nuanțele proprii sau fețele împrumutate de lumina, mai caldă acum, a înserării.

Pichetul știam că n' o să-l mai găsesc. S' a dărmătat încă din fostul război, când s' a mutat granița la Nistru. Au rămas o perdea de salcâmi, câțiva cireși și o tufă de liliac - sădite pe vremuri, salbătecite de mult. Curtea pichetului, fără urmă de zidărie, a năvălit-o porumbul înalt. La picioarele noastre, la poate 80 de metri sub povârnișul stâncos și abrupt: apa Prutului. Dincolo: malul jos care urcă molcom spre pădurea din spatele Sirăuților pe de o parte, spre satul Pererita, pe de alta, unde țărnul basarabean domină de acuma malul potrivit ce coboară, închis ca într' o copsă, până la râu. Priveliștea e de o simplitate și de o adâncime egală. De fiecare dată ce o revăd o regăsesc cu aceeași mirare și nici anii, nici ochii mei n' ajung să-i istovească bogăția, îmi apare tot mai tainică de înțelesuri. Neașteptată viață a peisajelor, cu cât îmi ești mai dragă decât viața semenilor mei, cu cât mai împlinită! Cu cât mai aproape de ceea ce simt, și n' o pot exprima, trebuie să fie firea tăinuită a divinității.

Nu înțeleg cum a putut să se întrupeze Sfântul Duh în Om, când ar fi putut să o facă în tulpina unui stejar, în frunzișul unui plop, în rămurișul unei sălcii. Fiul omului - față de măreția celui mai umil fir de iarbă, numele sună aproape ca un sacrilegiu. Noblețe fără seamăn a spiritului elin aici ca pretutindeni: Zeul coborând în ape și în frunze, stejarii din Dodona și palmierul dela Delos. Dar și Evanghelia: «Pământ ai fost, în pământ te vei întoarce».

Mișcarea lină a acestui pământ moldovenesc; lentă unduire a acestei priveliști prenatale, prin veacuri, spre conștiința mea de azi, înceată transformare a bogățiilor spațiale în armoniile timpului trăit, trecere în spiritual a bulgărului de țărână. Dar prin harul luminii, căci lumina e sufletul ascuns al priveliștilor pământene și ea le dă acel obraz, deodată divin, pe care-l primesc unii oameni când lumina lor interioară, năvălind în ochi, îi orbește sfințindu-i.

Și într' adevăr sub lumina de miere subțire a amurgului, sub razele sale piezișe, umbrele ni se lungeau parcă ar fi voit să ne părăsească, să ne fure

Ion Pillat cu soția la Miorcani

negrul cu noaptea din noi, să ne lase ca vase deschise luminii. Și nu numai umbrele noastre, ci ale vietăților toate, în acest ceas al desăvârșirii depline. Prutul încet, încet se aprindea din adânc, își transforma apa turbure în ceva nespuse de limpede în care norii înflăcărați ai apusului, izvorând ca mari făpturi de aur cu săbii de foc, își lăsau zborul oglindit sus pe cer. O lotcă, de aici foarte mică, neagră în atâta lumină, îi tăia apa împinsă de vâsla unui pescar. O rață sălbatecă, cu zbor repede, o luă spre iazuri în căutarea stolului pierdut. În josul Prutului o insulă mărunță, lunguiață ca o trimemă părăsită de lopătari, își încremenise aurul sutelor de scuturi rotunde pe care floarea soarelui le ridica în salutarea astrului gata de asfințit. Pe o potecă șerpuitoare dealungul malului înalt, cu câinii noștri înnebuniți de zburcneala în zbor a unei păsări sau de adulmecarea unei urme proaspete de dihanie, coboram încet spre trecerea de lângă insulă. Între ea și țârm, brațul scăzut de apă, prea puțin adânc, ne arata pietrele vadului. Câteva pietroaie mai mari, lăsate de Prut, îmbiau ca jețuri naturale.

Marie și Dinu se așezară pe ele în odihnă bine câștigată; în șagă și joc aruncau acuma pietricele, subțiate și rotunjite de val, pe apa liniștită. De câte ori cădea câte una, câinii săreau să o prindă - și jerbii clare stropeau mișcătoarele oglinzi. Ostrovul, afară de oastea nemișcată a «răsăritei», era pustiu; dar dincolo de brațul cel mare al Prutului, pe prundul uscat, aurit de raze, câteva fete strângeau pânza albită la soare. Râdeau și glasul suna straniu de aproape, față de depărtarea unde se aflau. Mă așezasem, ceva mai sus, pe o ridicătură a malului. Acum vedeam foarte bine, nemișcat în lotca sa, în partea cealaltă a ostrovului, podarul așteptându-și mușterii, să-i treacă peste râu. Dar care drumeteți, căci nu se zarea nicăeri niciunul.

Nu știu de ce sunt în viață unele clipe menite să se încruste cu tot conținutul lor de formă, de sunete și de colori în conștiința noastră - când altele se duc fără să lase urme. Nu sunt cele mai importante ai spune, cele care ne rămân, și desigur multe din cele care ne părăsesc pentru totdeauna ești îndemnat să le judeci ca mai însemnate și de un folos mai prețuit. Cine poate ghici le-gile întunecate ale vistieriei noastre sufletești? Cine, socotelile gospodăriei noastre spirituale? Atâtea evenimente, pe care le credeam înscrise neșters în conștiință, m'au părăsit. Mi-e rușine să mi-o mărturisesc, dar nu mai îmi aduc aminte de majoritatea femeilor pe care le-am iubit și pentru care, pe vremuri am suferit desigur. Unde e numele lor, obrazul, gestul ce mă vrăjise într'atâta? Ce ceață deasă le învăluie. Dar atâtea întâmplări, azi istorice, la care am participat, cu prezența cel puțin, unde sunt? În care nebulosă cămară necercetată, a amintirii mele? Și totuși - o stranie siguranță lăuntrică mi-o spune - această seară pe Prut, această mică insulă înflorită cu floarea-soarelui, soția mea pe o piatră albă, fiul meu pe alta, mai neagră și mai lucioasă, «Schimmy» bălăcind cu botul ei subțire prin apa limpede după prundul aruncat

sclipitor ca un solz de pește rotund, «Dick» în trei picioare, cu laba din față adusă puțin sub el, privindu-mă cu capul lui bărbos, oglindit în apa clară, departe fetele la albitul pânzei, mai aproape omul, văzut din spate, încovoiat pe lotca sa și sus de tot norii tiviți cu firul de purpură al asfințitului și cerul mai întunecos decât apa devenită văzduh - totul va rămâne în mine, așa cum e, ca o icoană misterioasă și nemuritoare, ca fericirea gravă și cam melancolică a acelei zile de vară târzie într'un suflet în care începe să fie târziu...

6 August

Timpul dela țară n'are asemănare cu acela dela oraș. N'au același pas și nici același obraz - și între ei n'ajung să găsec un numitor comun. Totul le desparte și trecând dintr'însul într'altul parcă te pomenești într'alt element. O simți numai după câteva zile de ședere aici. Și nu e lucrul cel mai puțin ciudat experiența aceasta ce o refac de câte ori revin la Miorcani. Să fie numai ieșirea din actualitate, din fărâmițarea zilnică în moda vulgară de circulație a nobilului său metal, din lipsa de perspectivă temporală ce ne-o impun orașele mari ca un ecou al orizontului sugrumat de clădirile prea înalte? Sau cauza trebuie căutată aiurea, nu la periferia senzațiilor noastre, ci la centrul unui *eu* ce aici își regăsește elementul natal. Îmi fac efectul unui pește lovit de toți pereții vasului ce-l sugrumă și căruia deodată gestul pescarului îi redă largul iazului pierdut. Da, timpul de aci e altul - și o altă lege îl măsoară. În van se trudește ceasul meu să-i prindă urma. Grăbitele sale tic-tacuri nu-l ajung și-i trec mereu alături. Nu-l cuprinzi decât cu sufletul: bătăile inimii tale singure i se pot sincroniza. Părăsirea timpului mecanic pentru cel sufletesc implică mai mult decât o schimbare de tehnică în măsurarea scurgerii vieții tale: ea înseamnă o regăsire a vremii adevărate - vreme care poate ești tu însuți, îmbogățit zi de zi, rodit din an în an ca nucii frunzoși ce-ți străjuie parcul, însemnând pe răbojul nemincinos al scoarței comoara unui trai răspândit în aer și adunat la rădăcini.

Cred să fi descoperit aseară, făcând cu Mărie o plimbare pe jos până la iazul cu stuf din susul Ghirenilor, secretul acestui peisaj, al cărui farmec melancolic îl resimt cu o nouă putere de fiecare dată: e aspectul său marin. Am mai spus-o de mult în poezia: «Seară la Miorcani». Imaginile care, în versuri, pot să pară voite - îmi sunt acum, controlate cu ochiul meu din nou, justificate și firești. Dar mai mult decât unduirea, aducătoare ia chip cu o mare încremenită, goliciunea priveliștei, deplina ei despoiere, reducerea la linii și planuri esențiale, îmi desvăluie vraja și mi-o lămurește. Cu vremea te sature de orice: munte, pădure, colină. Nu te poți sătura însă de un peisaj atât de simplu în arhitectura lui ascunsă încât toată bogăția, tot farmecul i le dă numai lumina unui cer imens și umbrele unor nori clădiți în irealul ceasului ce moare și renaște mereu.

* din *Revista Fundațiilor Regale*, Anul X, 1 aprilie 1943, nr. 4

Note de călătorie *

Gala Galaction

*«La Stambul, cetate tare,
ce se'nalță lângă mare...»*

Mașinile cu care am pornit de pe cheiul Galatei se opresc la hotelul zis altă dată «Kedivial», astăzi hotel «Halas», în cartierul Pera. Nici aici nu cunoaștem uimirea!... E un fel de hotel Kiriazi sau Colaro dela noi din București, cu aceleași figuri serviabile, cu aceeași limbă grecească, familiară urechilor noastre de când ne-am născut, cu aceeași atmosferă de portic de bancă sau de casă exportatoare.

Dar hotelul Halas a crescut, ca arborii din pădurile compacte, drept în sus, până pe la etajul al patrulea sau al cincilea, ca să se potrivească cu înaltele clădiri vecine. Din ferestrele odăilor ce ne-au fost rezervate, privim în străzi ca în adâncul unor fântâni. Albastrul și aurul, din cerul Stambulului, se cern în aceste fântâni și dau o lumină senină și verzuie.

Unii dintre noi, cu valize mai bogate sau cu obiceiuri de toaletă mai complicate, zăbovesc prin odăi, așează (în garderobe sau pe lavoarele de marmură) conținutul valizelor... O notă laudabilă pentru acest hotel este ca, la fiecare etaj, are baie cu duș, utilizabilă la orice oră și deschisă în permanență, fără control și fără taxă.

Câțiva dintre noi, care n'aveau nevoie de transformări prea lungi, ne hotărîm să facem o primă recunoaștere în jurul hotelului. Ne dăm seama că suntem pe aproape de pantele care privesc spre Cornul-de-Aur. Traversăm strada noastră - Istiklal Caddessi - și printr'un coridor, cu pretenție de stradela, ieșim într'un bulevard ascendent, cu grădini pe mâna stângă. Sunt grădini, se pare, publice, dar cu lacăte la poarta. Una e deschisă; intrăm în ea. Vrem s'o traversăm ca să ieșim pe vastul maidan, întrezărit prin grilajul ei. Un grădinar bătrân ne deschide poarta dinspre maidan.

Ne înșirăm în fața imensului și dublului amfiteatru, dela picioarele noastre, și privim cu dezordonată admirație... Cum s'au putut întâlni și cum s'au putut sălășlui aici, deoparte: atâta murdărie, atâta măturătură și atâta lepră, iar pe de altă parte: atâta măreție imperială, atâtea comori de lumină și atâtea noblețe de contururi!...

Subt noi, e un vast pustiu calcinat, un fel de «vale a plângerii», fără mormintele cunoscute Bucureștenilor, dar cu toate speciile de gunoaie, glorioase în valea lui Șerban-Vodă. Ceva rădăcini de iarba, ceva vrejuri spânzurate sunt smulse de caprele unei babe, neagră ca și caprele. Câțiva adunători de petice dau târcoale ultimelor trufandale, măturate din Beyoglu.

Prin acest maidan pieziș, se schițează un viitor bulevard. Câțiva lucrători dau rare, seculare lovituri de târnăcop, în coastele acestei râpe, pe care s'au prăbușit atâtea împărății și atâtea slavă. Mai devale, cresc chiparoși, se înțepenesc în coate câteva clădiri estropiate și încep culisele caselor de lemn cu cinci-șase caturi...

Ne dăm seama vag - mai târziu consolidăm impresiile noastre - că privim spre Podul-Vechiu, și spre Kasim-

Pașa. Diadema priveliștea se ridică, din câmpul de catifea albastră al mării captive în continent, și se împletește pe cerul de miază-zi, din minaretele, din cupolele, din zidurile greco-romane și din toate giuvaerele Stambulului. Cornul-de-aur, stingherit, împovărat pe ambele țărături cu pontoane, cu palate și cu straturi de clădiri suprapuse, merge cu soarele, spre moscheea și spre cimitirul Eyub...

Suspendați deasupra acestor trepte dislocate ale trecutului, îl simțim și-l materializăm în imaginea fantastică a unui titozaur, al cărui leș fosil își resfiră sira spinării și coastele, din Fanar până în Galata!

Pornim de vale, pe bulevardul ce va să fie, și tăiem o mahala pitorească și murdară până la desfătare... Așa dar, aici în Constantinopol, sunt tainicele noastre obârșii edilitare și sanitare!... Eram veseli ca niște ștregari care, într'o excursiune indefinită, au ajuns să descopere, după semne indelebile, care sunt nobilii lor strămoși...

Ieșim într'o stradă dreaptă și largă - chiar pavată - care trebuie să fi fost strada Azab Capu. Strada aceasta ieșea drept la moscheea veche și năpustită Azab Capu și la podul din față. Suntem în cartier popular, plin de cafenele, de mateloți, de hamali, de piramide de fructe și de cârduri de copii desculți, nărăviți la bacșiș...

În slava zâmbitoare a serei și peste această colcăire de port și de tavernă, tronează, albe și virginale, minaretele cu grație de crini.

Aici, în cale, este o moschee uimitoare. Ea plantează, în stupefacția noastră, noblețea făpturii ei arhitectonice și nepăsarea ordurieră a epigonilor ei moslemi... Era greu să-ți închipuești mai multă roboitoare zvelteță - realizată în marmură și în cărămidă - și o cloacă mai patentă, decât cloaca în se exfolia moscheia Azab Capu!

Ne resignăm... Se vede că așa e legea acestor țărături. Acest nobil Corn-de-Aur e strâns, ca în ghiarele negre, încovoiate, cadaverice, ale unei vrăjitoare din «O mie și una de nopți»!

Lângă cocioabele care își moaie trențele dela spate și din față în golful împărătesc, stau la pândă zeci de barcagii. Bărcile lor priponite se înghesuiesc printre caicele goale sau încărcate. Mizeria, sărăcia, indolența întind, pe țărutul sacru, pare că tot atâtea vrejuri și arabescuri, câte întind pe frontoanele și pe pereții marilor giamii din față opulența și orgoliul.

Se înserează. Paradoxul sporește. Cu cât ne afundăm mai adânc în melcul acestor ulițe soiase și arhaice, cu atâtea purpura și aurul transfigurează golful incomparabil.

Dar în această vetustate, nemăturată și întortochiată, câte motive de artă, câte semne de noblețe, câte sigilii de originalitate! Ferestrele, ușile, porțile, ungherele sunt fermecătoare și picturale. Pretutindeni sunt glastre de flori și cuiburi de porumbei!...

Și locuitorii acestor celule, atât de decorative, sunt ei înșiși material de artă. Oacheși, meditativi, tihniți, ei se încadrează superior între porumbeii amoroși și glastrele cu rozetă!

Moscheea albastră

În toate moscheile din Stambul, despre care știi că odinioară au fost biserici creștine, te prigonește și te apasă gândul greu că este la mijloc o silnicie și impresiile tale sunt stingherite și cu sbor împiedecat.

Sfânta Sofia - măreață, imperială, naos al evlaviei răsăritene ortodoxe și al misticismului bizantin - nu te lasă să-ți torci visul tău de admirație, în toată tihna, fiindcă în atâtea detalii, vizibile și ascunse, te înțeapă amintirea tragică a brutalei convertirii în moschee...

Cu totul altfel te primește, te leagă și te vrăjește Moscheea Albastră... În curțile ei largi și pardosite, n'au călcat niciodată procesiuni de preoți ai Crucii. La fântâna albă și hexagonală, adică la *hadriivanul* spălaturilor rituale, niciodată n'au scos apă slujitorii vreunei alte religii decât aceea a Profetului din Arabia.

Împrejurul curții pardosite, stau porticele albe, pustii, întărite cu colonne de granit și cucuiate cu vreo treizeci de cupole... O pace ireală, scăldată de soarele răsfrânt în oglinda mărilor dimprejur, îmbracă în pănjiniș de aur spațiul dintre zidurile sacre.

Sunt trepte afară, la intrarea cea mare, sunt trepte la cele trei porți prin care intri în Moscheea Albastră. Și, înainte de a pătrunde în moschee, stai și te odihnești o clipă, pe aceste trepte albe, lăsând soarele să inunde ființa ta ostenită și să verse la picioarele tale, în desen prescurtat și simbolic, echivalentul importanței tale pământestești...

În interiorul moscheii, așternută universal cu covoare grele, dar în armonioasă corespondență cu feeria albastră de pe ziduri, te învăluiește fără păreri de rău, fără rezerve, duhul nopților arabe, cu tot suișul lor spre stele.

Sultanul Ahmed a avut nobila ambiție să ridice lui Alah, pe de-a întregul și fără cuibăriri în sanctuare străine, această splendidă poemă sacră, realizată în albastru și verde stins, din izvoarele neamestecate ale Coranului și ale Arabescului.

Stâlpi uriași, având în diametru cinci metri și mai bine, și cu jghiaburi sau carteluri pe ei, suportă ca niște Samsoni albi - ale căror torente de plete s'ar fi prefăcut și ar fi izbucnit în sus, ca miriade de flori albastre - toată suprapunerea arcurilor frânte, a pandantivilor și a semi-cupolelor solidare.

Imense ovale, ca niște fluturi monstruoși, sunt

Biserica Sfânta Sofia la jumătatea secolului al XIX-lea

agățate printre decoruri, sporindu-le cu inventiva și eleganta lor caligrafie arabă, și proclamând numele, scumpe Moslemilor, ale primilor califi și imami.

Mihrabul și mimeterul - altarul și amvonul - sunt albe și rigide, sculptate în marmură și parcă neatins de uzura ceremoniilor și a valurilor cultului. Moscheea întreaga se arată ca fără vârstă, adormită în prima tinerețe și vrăjită să viseze în eternitate visul faianțelor ei albastre.

Acești pereți, plini până sus de mii și mii de rânduri de flori, culese din seninul cerului, sunt viziunea cea mai fericită și mai odihnitoare pe care ne-au dăruit-o vreodată meșterii și arhitecții Islamului. Numele marelui artist care a ridicat până la stele, până în raiul Profetului, reveria izvorândă din Moscheea lui Ahmed a fost Mehmed Aga, zis și «sidefkiarul» adică acela care lucrează în sedef.

În mihrab, e zidită o bucată din piatra neagră, adorată în moscheea Kaaba, și două candelabre mari îi stau de strajă.

Moscheea lui Ahmed (sultanul și-a dăruit o lojă impunătoare, în care putea să intre călare) este cel mai luminos locaș de închinăciune pe care l-am văzut... Cele aproape trei sute de ferestre pe care le are fac din această moschee un fel de dantelă albastră, în bătaia desfătării solare și a tuturor luminilor răsfrânte, care se ridică din Marinară și din Cornul de Aur.

Mărețul sultan Ahmed hrănea, în taina sufletului său, ideea să înalțe în capitala împărăției o moschee care să lase în umbră pe cealaltă, de alături, bazilica lui Justinian, îndoliata și severa Sfânta Sofia. Se zice (citesc în cartea mea informativă) că sultanul ctitor dorea cu atâta înfocare să-și vadă moscheea terminată, încât venea uneori și lucra deavalma cu lucrătorii care îi desăvârșeau opera.

Moscheea lui Ahmed are șase minarete. O recunoști de departe, când urci spre vechiul hipodrom, sau când o privești dinspre Cornul de Aur. Cele șase minarete erau, însă, o cutezanță împărătească... Clerul, tare în Coran și gelos de slava moscheii din Mecca - singura care are, care poate să aibă șase minarete! - a venit și a destăinuit sultanului gravele lui obiecțiuni: «- Moscheea ta nu poate să aibă șase minarete!»

Sultanul a deslegat temuta problemă cu grandioasă simplitate: a poruncit să adauge moscheii Kaaba al șaptelea minaret.

Mare a fost, în secolii trecuți, cinstea moscheii lui Ahmed. Din ea pleca, spre Mecca, marele pelerinaj anual. Alte ceremonii publice, alte fapte din istoria turcească sunt legate tot de albastru și de veșnic tânăra ei apariție

*

Azi, s'ar părea că - fără cult și fără închinători - a rămas un fel de templu neutru, în care orice suflet, cu orice fel de credință, poate să vină și să caute, în albastru splendoare a moscheii, cărările spre visurile intime și spre cerul propriilor convingeri religioase.

* fragment din *Revista Fundațiilor Regale*, Anul XIII, nr. 6, iunie 1946

Toamnă în Iași *

Zilele trecute am avut viziunea mai pustie ca altădată al Iașului. Așteptam cu nerăbdare revederea după lunile care s'au scurs atât de greu departe de orașul infiltrant de melancolie și romantică prețiozitate. Din șirul lung al tipicilor birji moldovenești nu m'a întâmpinat decât una, mai aplecată și mai tristă ca oricând, cu un cal plin de misterioasă, reverie. În legănarea de gondolă a trăsuri am revăzut cu ochi flămânzi Iașul. Orașul, mai umil, mai ascuns ca niciodată în intimitatea lui, e pătat de soarele putred de toamnă și de frunzele arse de luna târzie.

Orașul parcă e o cetate goală; după ce te obișnuiești cu atmosfera ciudată care-l domină, parcă, te miră manifestările puternice, efuziunile sunt comprimate, și calci cu religiozitate pe caldarâm ca pe lespeda rece și mătăsoasă a uneia din nenumăratele lui biserici.

Oameni slabi și trași de suferință trec cu coșuri, pachete și bidoane. Aceeași goană cotidiană de pretutindeni pentru aprovizionare. Curentul era întrerupt dela uzină, așa că am urcat pe jos dealul spre grădina Copou. Pretutindeni urmele înfipite adânc ca niște ghiare ale războiului. Mirosea uscat și veșted, mirosea cu un aer de beci a toamnă. Ce bine pot să plângă toamna poeții în Iași, unde se nasc melancoliile, de când înfloresc liliacii și trăiesc până ce măturătorul zgribulit de frigul dimineții adună ultimul covor de frunze...

Porțile grădinii erau deschise larg și grădina pustie

și încremenită. Am vrut, o clipă, înșelat de amortirea celor patru mari lei de piatră, să caut «prințesa adormită», dar bătrânul paznic al grădinii care-și târâie un picior mai greu și împodobit cu fireturi albe m'a adus la realitate. Cine știe unde este îngropat sufletul acestei grădini, căci trebuie să-l aibă. Poate undeva la rădăcinile teiului legat în bare de fier și cu crengi despletite pe care atâția tineri l-au folosit ca stimulent și simbol? Oare umbra poetului mai rătăcește pe aici sau a fugit speriată de sgomotele necunoscute? Poate am s'o găesc dincolo, în bojdeuca din mahalaua Țicăului, unde Țiganii din cartier, în timpul unei alarme, au furat toate amintirile rămase dela hulpavul povestitor.

Am vrut să privesc Iașul după ce am trecut pe la Trei Ierarhi, pe la vechile biserici, și am admirat cu orgoliul nostru de totdeauna Palatul Administrativ, Iașul dela înălțime.

L-am privit din bătrânul turn al Goliei, care domină, prin vârstă și nălțime, întreg orașul. Casele micuțe pătau divers câmpul, iar coastele dealurilor parcă mai aplecate, poate de bătrânețe, reflectau soarele captat cu sgârcenie înapoi.

De undeva, de departe, o fabrică suna chemarea lucrătorilor cu o sirenă, al cărei ton mi se păru plin de optimism, din altă parte câteva ciocane sunară ca un preludiu, oamenii se mișcau (mi se părea poate de sus) mai iute, iar dogitele clopote ale turnului ar fi sunat poate cu bucurie o deșteptare de care este atâta nevoie. Noi ieșenii credem în ea și în orașul nostru. Altfel, activitatea intensă care a început să răscolească tot orașul nu ne face decât cu o speranță, aproape de certitudine, să-l vedem din nou înălțat, înfruntându-și propriile ruine, prielnice atmosferei de capitală a poeziei. Sunt bănuiele de renaștere în toate privințele.

Al. Popovici

* din *Revista Fundațiilor Regale*, Anul XI, decembrie 1944, nr. 12

Mircea Damian: București *

Prima carte din colecția «Orașe» editată de Fundația pentru Literatură și Artă «Regele Carol II» consideră viața Bucureștilor. E scrisă de d. Mircea Damian, care și aici și-a adus cunoscutele-i calități literare: caracterizarea lumii și a ciudățeniilor ei, când triste, când neutre, prin humor, ironie, sarcasm. Un scris viu, rapid, străbătut de dialoguri naturaliste și de portretizări reduse la

«poante», face lectura acestei cărți plăcută, ușoară, interesantă, asemeni unei «flanări» pe străzile orașului. În acest chip, între formă și conținut există o solidaritate, o coincidență care slujesc aceluiași scop: de a plimba pe cititor prin București, de a-i înfățișa orașul în aspectele lui vii, reale, cotidiene, omenești.

E o lucrare, prin urmare, ce nu vrea nici să instruiască, nici să viseze, nici să filozofeze. Ci să prindă orașul în viața lui imediată, cu cartierele, mulțimile și manifestările lui. E descripția literară a Bucureștiului și nici cum istoric, estetica sau filozofia vieții lui. Și nu e nici un ghid, pentru că atunci autorul ar fi introdus o ordine și ar fi stabilit o utilitate. «Am scris cartea cum se umblă în București: anapoda», - mărturisește d. Mircea Damian în prefață.

Ordinea schițelor ce descriu viu și humoristic, și totodată aproape cinematografic, Bucureștiul este tot atât de liberă și de variată ca și «flanările» celor care colindă orașul fără țintă, numai din plăcerea de a umbla, de a vedea orice. Firește, ca viziunile mai interesante și mai caracteristice sunt totuși prezente, înșirându-se într'un chip aproape natural.

Paradoxul cărții, căci oriunde este humor se află și paradox, rămâne faptul că pasajele cele mai izbutite sunt acelea privitoare la provinciali și la mahalagii. În descrierea reacțiilor acestor două categorii sociale, d. Mircea Damian excelează. Am putea spune că toată cartea este scrisă de un om deprins doar pe jumătate cu viața Capitalei, om care deși o cunoaște, nu a uitat propriile sale nedumeriri, dezamăgiri, surprize. Între autor și obiectul descris rămâne o distanță, tot așa precum între om și oraș persistă o anumită tristețe. Prin aceste două elemente, *distanța socială* și *tristețea personală*, d. Mircea Damian a putut da unitate schițelor fugitive care plimbă cititorul de-a-lungul Capitalei.

Sa exemplificăm, pentru că acestea compun, după părerea noastră, originalitatea și calitatea cărții. Lucrarea nu este scrisă de un orășan adevărat, călătorit prin străinătăți și gata să judece, sa analizeze orașul în funcție de tehnica și cultură. Ci de un om care a venit din afara lui și care îl privește și acum cu nedumerire. «București, București! Te iubesc dela o margine la alta, iubesc Cișmigiul, cu lacul, cu copiii și îndrăgostiții, iubesc

Cișmigiul ca pe o mamă, fiindcă la umbra lui m'am adăpostit prima dată, el mi-a cunoscut durerile și ambițiile, aci am răbdat prima foame mare, d'aci am amenințat cerul cu pumnii și te-am amenințat pe tine, București»... (p. 208).

Astfel de pasaje abundă la tot pasul. Constituesc aproape leit-motivul cărții. Autorul simpatizează cu învinșii orașului, cu provincialii care visează un alt București, cu acei cărora Capitala le joacă renghiul, năruindu-le speranțele, ambițiile, treburile, economiile, cu acei pe care tentațiile și petrecerile, femeile și distracțiile îi scot pentru un scurt răgaz din rutina unei vieți tihnite și mici. (Tipice pentru aceasta sunt bucățile «Provincialii», «Calea Griviței», «Sărindarul».)

De asemenea, mahalagii sunt admirabil prinși atunci când petrec, iubesc sau cad victimă pungășilor de cartier. Schițele «Mahalaua» și «Cinematograful» ilustrează această însușire de a portretiza mulțimea mărginașe, care nu e însă «orașul».

Al doilea element, tristețea personală, plutește deasupra tuturor descripțiilor, evocărilor, schițărilor epice. E latura lirică a literatului Mircea Damian, cum și cartea de vizită pe care a prezentat-o la intrarea în oraș. O găsești ori decâte ori sunt descrise grădinile și parcurile, nopțile fără mâncare, petrecerile fără rost.

Dar și partea epică și partea lirică se mențin aici într'un cadru propus: orașul, cu privilegiile, străzile și cartierele lui, căci oricum, e vorba de o literatură condiționată de un gen anumit. Gen care convine de minune unui scriitor ca Mircea Damian care rezolvă totul în humor, adică într'o potolire a revoltelor, nemulțumirilor, tristeților, nepotrivirilor. Humorul (haz de necaz) cu variantele lui, ironia și sarcasmul, este soluția finală a omului între două lumi, a celui aflat între ideal și realitate, între oraș și sat, între Capitală și provincie, între centru și mahala. Și este cea mai fericită și expresivă soluție, de vreme ce îngăduie dualismelor să coexiste, fără să devină șterse, iar la nevoie să se topească într'o unitate de creațiune literară.

Și așa cum cartea aceasta admirabil tipărită și plină de fotografii de mare artă (poate cele mai izbutite ce au prins vreodată viața Capitalei) își are textul ilustrat, să ilustrăm și noi cele observate cu următorul pasaj dela pagina 51: «Uite, un om merge pe stradă, singur. Îi miroase a pepene și a porumb copt. Merge tăcând și se gândește, și pe lângă el se leagănă frunze și trec femei frumoase, care-i zâmbesc. Zâmbeste și el, tuturor și nimănui. La București, toamna, lumea nu râde: zâmbeste. Și zâmbetul este vag și vine de departe, vine din toate toamnele pe care le-a trăit omul, cu toate viețile și amintirile. Din ele vine zâmbetul, și tot la ele merge, și la toamna asta, și la lumea asta, și la femeile astea... Și omului îi este dor, nu știe nici el de ce și de cine».

P. C.

* din Revista *Fundațiilor Regale*, Anul II, 1 Aprilie 1935, Nr.4

Mihai Ralea - călător *

Un spirit căruia nu i se poate aplica eticheta specialistului! D. Ralea e un fervent amator de psihologic și sociologic, etică și estetică, critică literară și plastică și de toate disciplinele care se ocupă de om; între ele, firește, și de politică, teoretică și aplicată: un amator de idei, cum nu există un altul în publicistica noastră. Cărțile sale de studii, eseuri, articole sau rapide notații abordează infinite și variate subiecte, trecând dela unul la altul cu dezinvoltură, cu vioiciune și alertă informație; îmbrățișează ideile cu scurte străngeri pasionale și le părăsește zâmbitor și fără regrete, într'o expunere totdeauna agreabilă, fără pedantism și aparență sistematică. În căutare perpetuă de certitudini și adevăruri, uneori i se întâmplă să se contrazică, spunând contrariul de ceea ce afirmase într'o asociație anterioară; nici plăcerea de-a fi paradoxal nu-i este streină, după cum uneori caută să fixeze «puncte de vedere», să descifreze «înțeleșuri» și să deschidă «perspective». Spirit petulant, călătorește familiar printre idei, prefăcând totuși ideile clare și explicațiile raționale. Inteligența sa nu cunoaște umbre și nu se desfată în mister, nu construiește dogmatic și nu se sterilizează în abstracțiuni; raționalistă, pornește însă dela datele concrete, pe care le coordonează în explicații mai evidente sau cel puțin probabile; ideile n'au astfel o existență metafizică, ci sunt modalități de-a explica un complex de fenomene, cărora li se caută o unitate și o axă.

Cu o conformație atât de mobilă, firese era ca d-l Ralea să fie atras nu numai de idei, dar și de țări și peisagii variate; sub titlul general *Nord-Sud*, reeditează *Memorialul* (1930) impresiilor din Spania, precedându-l cu notele de călătorie, publicate prin reviste, dar neadunate încă în volum, din Egipt, Olanda și Anglia.

În culegerea de scurte și totuși volubile eseuri, intitulată *Valori*, (poate cel mai plăcut și definitiv gen de expresie al inteligenței sale), chiar la început, întâlnim câteva considerații; asociate în jurul ideii de *Invitație la călătorie*. Din ele desprindem câteva, care justifică astfel necesitatea de a schimba peisagiul și de-a ne înprospăta eul: «Viața noastră profesionalizată implacabil de un mecanism zilnic, strangulată în toate veleitățile și pornirile ei de spontaneitate, persecutate de un zeu al omogenității care urăște relieful, variația și surpriza, se scurge asemenea ei însăși, pe o curbă de moarte și îndobitocire, fără de liman posibil, în unități de timp egale matematic, hotărâte de ceasornic și calendar».

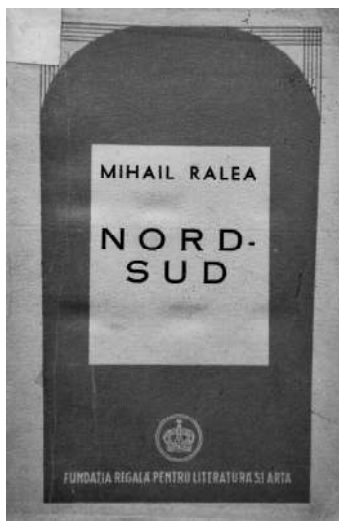
Față de această primejdie: «Ne, rămâne astfel călătoria ca supremă reînoire: un fel de metempsihoză-paleativ.

Rupând automatismul tailorizării noastre, ne schimbăm pentru o lună sau pentru o săptămână masca, îmbrăcăm un alt costum, ne dăm iluzia unui alt personaj. Scleroza spirituală suferă o amânare, un armistițiu. Fizionomia noastră prea fixată capătă o linie în plus ori în minus».

Oroarea de-a se fixa și de a încremeni în același mediu e comparabilă cu oroarea refulării sexuale, căci: «O hartă e un motiv de desnădejde ca și o femeie frumoasă și inaccesibilă».

De-aci nevoia de a călători și deci de a ne vindeca de constrângerea geografică; ca și Paul Morand, care doria «rien que la terre», d-l Ralea glosează: «Vișul geografic are o tortură specifică: imposibilitatea ubicuității. Lăcomia noastră de spațiu ne-ar voi la un moment dat pretutindeni simultan. Poate viteza avioanelor va realiza într'o zi, măcar într'o succesiune rapidă, ceva din această dorință rezervată zeilor».

Așa dar, d-l Ralea va călători nu dintr'un impuls poetic, ca să evoce peisagii și să vibreze la frumusețea lor naturală; va călători să cunoască și să surprindă noi aspecte de viață, să se confrunte cu ele și, dacă e posibil, să guste din specificitatea lor, înprospătându-se prin senzații inedite, deștelenit de obiceiuri și scuturat de automatisme. O călătorie este o încercare de readaptare, la alte climate morale, sociale și geografice; curiozitatea deschisă se izbește la tot pasul de notele specifice ale peisagiului și omului, ale psihologiei etnice și ale artei; nicăeri nu rămâne indiferent la diferențele observate, deși nu se poate fixa în niciun mediu; a călători înseamnă a varia fără întrerupere, a contempla, dar a-ți și comenta contemplația, a găsi similitudini», dar și a te diferenția într'un paralelism succesiv. Nicio țară nu se aseamănă cu alta, și nici toate regiunile aceleiași țări nu sunt identice; psihologia etnică este și ea fracționată, după așezarea geografică și modul de-a participa la viață. Uneori regiuni și orașe, din țări diferite, au o mai mare apropiere între ele decât regiunile și orașele aceleiași țări. Călătorul trebuie să observe lucid și să disocieze categoric, să facă neconținut asemănări și deosebiri, să intuiască și să judece. Jurnalul de călătorie devine astfel un reportaj inteligent, viu și pitoresc; aspectele concrete izbesc, în primul rând, și sunt traduse în notații directe, necontrafăcute.

Iată portul Pireului, văzut prin umanitatea lui mizeră: «Copii murdari și livizi se grupează animalic în jurul unor mame grase și despletite. Tații păzesc grupul cu ochi feroci de câine devotat. Adulții mănâncă felii de harbuz, stupind sâmburii către noi; copiii au încremenit, abrutizați, cu gura flască, pe o sticlă din care se prelinge gălbui lapte de capră. Umanitate mizerabilă de Orient, care amintește aidoma o celebră pânză a lui Delacroix».

Intrarea în Cairo, noaptea, îi imprimă o senzație de lugubru: «Aerul de deșert, steril și pur, e ca cel de munte, la altitudini mari. Noaptea la hotel cade grea, deprimantă. Singurătatea e apăsătoare aici. Somn agitat în prima noapte, în această țară unde cavourile întrec palatele și unde morții trimit mereu mesagii. Dar oamenii moderni au reușit să comercializeze și moartea. Aici ea se vinde în felii cu prețuri tarifate.

O călătorie în Egipt e o cochetărie cu neantul și o meditație a neexistenței. Cairo e tot un cimitir. Morminte de califi, de mameluci, de faraoni. Sicrie, sarcofagii, capete mortuare, piramide de toate formele și de toate mărimile, pentru adăpostit schelete».

Aceeași senzație directă, aceeași notație izbitoare, când intră în Olanda: «Amsterdam e o cetate de mucegaiu înflorită pe țărături de umezeală și de ceață. Aglomerația umană a crescut acolo ca ciupercile mici din putregaiu pe fructe descompuse. O lagună presărată de scoici, de hoituri de pești, de goelanzi rătăciți, printre insulele căreia algele au construit baraje și poduri. Omul, ciupercă mai grandioasă, s'a așezat aservindu-și celelalte părți ale mucigaiului. Și o cetate a înflorit între țarm și mare, împăcând comoditățile pământului cu ale apeii».

Fiecare oraș are un aspect și un suflet specific; ele se revelează dintr'o dată, cu o «imediateță» care face farmecul deosebit al acestui jurnal de călătorie, neviciat de imagini preconceptuate. Iată și Londra, cuprinsă într'o vedere generală și într'o serie de comparații, din care se distinge cu specificul ei: «Londra, estetic și arhitectonic vorbind, e un oraș urât. Dar niciun oraș n'are suflet așa de enigmatic. Londra e o lume de ceață, păcură, de cluburi elegante, de neagră mizerie, de Indieni, de Levantini, de Chinezi, de fete nevinovate și blonde și de brunii călăi, de eroine modeste și necunoscute à la Dickens și de cavaleri de industrie venali, de împușcături pornite din negură ca în romanele detectivale ale lui Wallace, de blânzi profesori de Latină, care pescuiesc Duminca pe Tamisa, de pastori puritani, de pajiști de flori și mormane de gunoaie. Sufletul acestui oraș e imens, uriaș insesizabil. E o lume fără dimensiuni previzibile, o planetă, un univers.

Parisul, Viena Berlinul se pot înțelege, se pot contura cu mintea, se pot defini, interpreta. Londra e amorfă și colosală. La Paris domină unele cartiere, unii

politicieni, unele vedete care subordonează restul, oferind totului un caracter inteligibil. Londra trăiește unanim, desordonat, simultan și fără caracter.»

S'ar putea da nenumărate citate, de felul acestora, din toate țările vizitate; excelente notații, care traduc o panoramă, un suflet și o poezie specifică, atunci când e cazul; în itinerariul spaniol, cel mai dezvoltat și variat, exemplele abundă. D. Ralea are o adevărată artă a crochiului, sintetizând, în câteva linii, o țară, un oraș, un ținut; ea înlocuiește evocarea și ne dispensează de poezia turistică, prea adesea convențională și cromolitografică, în impresiile noastre de peste hotare.

Jurnalul său notează pe viu aspecte etnice și sociale, de peisagiu și de artă, le judecă și le compară, ridicând reportagiul la modul intelectual; lectură agreabilă și instructivă, în același timp, a unui călător care se simte și rămâne european, prin toate fibrele sale, itinerariul *Nord-Sud* se situează alături de acele încântătoare schițe eseistice, adunate în volumul intitulat *Valori*.

Nicăeri, poate, inteligența sa disociativă și cochetăria cu ideile, cu peisagiile și problemele - nu se realizează mai fericit, mai personal și într'o expresie vorbită mai vie și mai antrenantă decât în aceste două culegeri, care par atât de disparate.

A călători este pentru d-l Ralea un instinct tot atât de puternic, fie că se plimbă printre teorii și idei, fie că străbate țări și peisagii; același amator de notații, de disociații și asociații este prezent, în ambele cazuri. Inteligența rapidă, care se refuza fixității, de spaima de a nu-și încremeni personalitatea, caracterizată prin însăși mobilitatea ei, devenită farmec și pecete totodată.

Pompiliu Constantinescu

* din *Revista Fundațiilor Regale*, Anul XII, decembrie 1945, nr. 4

București, septembrie 1837 *

*Dîmbovița apă dulce,
Cine bea nu se mai duce.
(Refren bucureștean.)*

De mult dorisem să văd lumea mare; acum mi-am ajuns scopul. Iacă-mă în Babilonul Romîniei. Nu-ți scriu figurativ, ci deplin în sens leterale. Aici e amestecul limbilor, aici contrastul porturilor și combinațiunea cea mai bizară¹ den toate.

Departe de a vorbi toți străinii romînește, în metropolea lor romîni vorbesc limbele tuturor popoarelor cunoscute.

În societatea înaltă domnește limba francă; cea de mijloc n-a uitat încă neogreacă, de curînd destronată; apoi plebea, după cumu-i originea-și exprimă puținele idei sîrbo-bulgărește, germano-maghiarește, italo-spanice, muscălește, turcește, etcete-rește - numai rar romînește.

În port: giubeaua turcă, ișlicul armenesc (o căciulă cît ciubărul de piele de mnel sur, numită în batjocură: tombatera), apoi ceacșirii scarlatini² rivalizează cu dulama circasiană, atila maghiară și fracul germano-franc, nu arar căptușit cu atlas roșu. Tot așa e cu încălțămîntul, cizme roșie, meși galbeni și cipici negri europeni.

Ceva pitoric e portul grecilor de pan³ roșu cu găietane de fir, și fustanele albe den patruzeci de coți, apoi al arnăuților cu poturi⁴ de zece coți încrețiți, tot roșii și cealma de șaluri tripolitane vărgate.

Mai mult ca orice, sunt aice caleșe de durăie ziua, noaptea, pînă te asurzesc, căci boiarii n-ar face un pas pre jos. Cauza e aproape de minte și un turist franc caracteristice o coprinse în este vorbe: „Bucureștenii o jumătate de an frămîntă și altă jumătate mănîncă!”, făcînd est mod aluziune la tina cea multă, iarna (se înțelege cînd nu e înghețată), și la pulberea cea cumplită vara, niceodată măturată.

Din altele precum cea mai mare parte a țării și Bucureștii sunt întinși ca o plăcintă în distanță nemăsurată pre ambe malurile Dîmboviței ale cărei unde dulci sunt limpezi ca braga, un terci de fărină de mei fermentat, beutură națională urbană, foarte sățioasă.

Stradele Bucureștilor se cheamă poduri, căci oarecînd era podite cu lemn, dară acum se pardosesc cu piatră adusă cu mare greutate de la munte, căci nicăire e drum calcat⁵ în țară. Ca să-și rămîna consecinți⁶ aș sfătui pre bucureșteni să le zică de acum gavathe, căci ar corespunde numirea limbei iudaice după Evanghelie.

Nobilii romîni se chiamă boiari (boliari, id est

bolgari), aducînd aminte regatul bulgaro-romîn, cînd barbarii bulgari subjugaseră pre romîni și trăia den sudoarea lor. Și azi boiariul apostrofă pre sătean cu schiamățiunea: „Mă romîne!” Deoparte și acum e adevărat, căci puțini boiari sunt de viță curat romînă, iară cei ce sunt în adevăr romîni - ca Iisus Navi, demandînd⁷ soarelui să steie - așa se țin de spresiunea îndătinată și cred a fi de pănură⁸ străină, bulgară ori greacă, nu romînă.

Magnații țării petrec toți în capitala Bucureștii și prin viață sedentară, tigarese⁹ amar de trînji, căci și mișcarea cea puțină o fac numai întinși în caleșe.

În stil curiale¹⁰, boiarii de frunte se zic protopendari, adecă cinci clase premare, apoi boiarimea măruntă e legiune în clase și număr.

Rangul suprem boiarsc e Banul, ce semna domn supran¹¹; dară încă de la Mircea-vodă Banatul s-au mediatizat¹² și Banii sunt titre deșerte, conferite de domnul Ungrovlahiei. Vin apoi *dvornicii* (portarii), *logofeții* (cancelarii), *vistiarii* (camerarii), *cluciarii* (chelarii), *agiii* (tribunii) etc. cari toți poartă bărbi dacă au costumul turc.

Boiarii mărunți au titre foarte varie. Mai des sunt *paharnici*, *serdari*, *pitari*¹³ etc.

Toate este ranguri se conced de domnitori pre viață, și imunitățile se straplantă¹⁴ prin succesiune numai la fii, mai departe nu.

Afară de această nobilime, cari se bucură de toate drepturile și imunitățile ca și magnații noștri, sunt în țară nobili moșneni și manzili¹⁵, ceea ce corespunde

pre deplin la boiarii noștri olteni, scutiți și nescutiți, apoi la „*bocskoros*”¹⁶ și „*hét szilvás nemes emberek*”¹⁷ ai maghiarilor.

Boiarii mari sunt patroni și cei mici clienți (zi: ciraci) ai lor. De aceea cei dintâi zic cestora „ciocoi”, adecă lingăi. Însă românul de rînd nu aleg: lui-s toți ciocoi.

E datina aici ca oricine să te patroneze și să-ți apromită procopseală (înaintare), numai să-i înmulțești curtegiul, pentru mîncare și beură ce e ca și de pomană ieftină.

Ieftinătatea alimentelor se poate judeca din unitatea copioasă a măsurilor și unitatea meschină a banilor. Bucatele (cerealele) se vînd cu chila (una cît șapte galete transilvane), vinul cu vadra (de zece cupe una), carnea cu ocaua (de doi punzi și un pătrar), apoi unitatea banilor e leul (de opt cruciari în argint), și suptu-i împărțirea e paraua, adecă păsima parte¹⁸ (quadragesima pars).

Despre curiozitățile cetății Bucureștii nu-ți scriu multe, că după cum sună refrenul, gustînd apa dulce, de aici poate nu mă voi mai duce și cu timpul se vor

adauge, atîta însă menționez, că cel mai frumos monument arhitectonic, Turnul Colții, construit de suezii lui Carol XII, e ruinat de cutremur, că în București nu e nice o plăță¹⁹ publică, frumoasă, că lîngă cele mai pompoase paiate stau nește vizunie grețoase, apoi în mijloc are grădina Cișmegiul, custătoare dintr-un lac de broaște și lipitori.

Spunîndu-ți de alte persoane și lucruri să nu mă uit și pre mine biet. Am schimbat patru meserii și-s la a cincea. Mă tem că ca Gil-Blas de Santiliana, a cărui istorie tocmai o cetii, sunt ursit a

le lua toate în revistă. Fie, ducă-se; m-am deprins cu paciența, nu pre-mi pasă.

Pre coconul Sache, după ce văzui că pre sine nu se poate procopsi și că în deșert aș aștepta de-lungul ca spînul după barbă, [î]l părăsii. Mă demise zicînd: „Nu te opresc, fătul meu, caută-ți fericirea, dară nu uita că în țara noastră meritul n-are preț, numai porc-de-cînele înaintează; în urmă, mai bine e drept în osîndă, decît mișel la onori”. I-am pupat mîna după datină și i-am promis sărbătorește că nu-i voi face rușine preceptelor solide nicicînd.

Acum ajunsei supt aripele cocoanei Esmeralda, care încă-mi apromite procopseală. De vrei crede, dară eu prevăz că deșartă-ți va fi credința. Adio!

Note:

¹ Bizară (espresiune francă: ciudat) (n.a.).

² Roșii.

³ Postav.

⁴ Pantaloni strimți, purtați de arnăuți și surugii.

⁵ Șosea.

⁶ Consecvenți.

⁷ Cerînd.

⁸ Fel, soi, origine.

⁹ Pătinesc, sensul normal al cuvîntului este „a trîndăvi”.

¹⁰ De curte.

¹¹ Suveran.

¹² Lipsit de dreptul de suveranitate.

¹³ Pînetari, de unde pînetă și contrasul pită. Toate rangurile boiarești sunt titre de servitori ai curții domnești (n.a.).

¹⁴ Transmit.

¹⁵ Mazili.

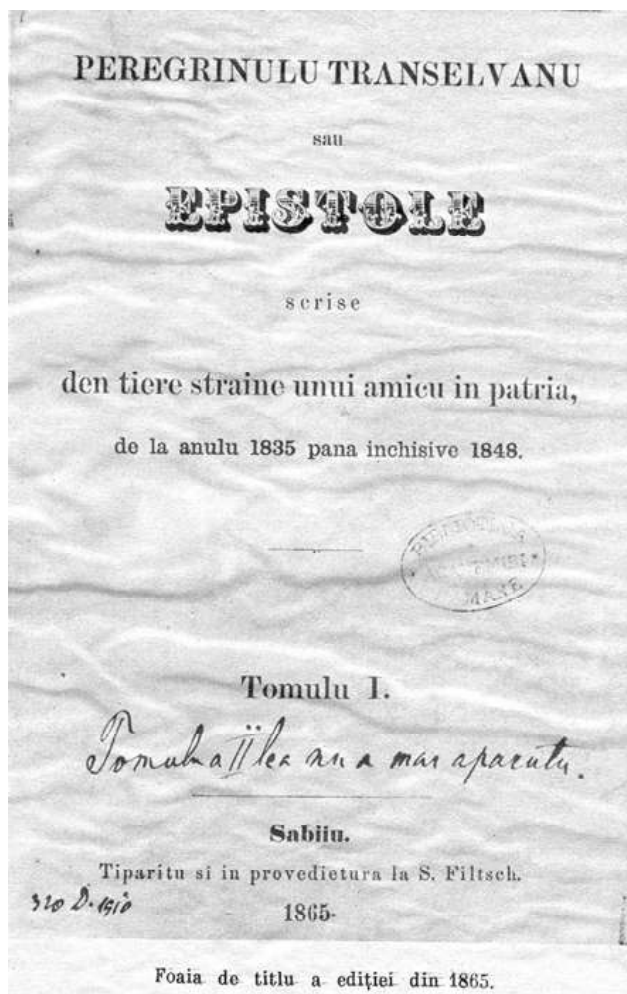
¹⁶ Boieri opincari (ung.).

¹⁷ Nobili de cei cu șapte prune (ung.).

¹⁸ A patruzecea parte.

¹⁹ Piață.

* fragment din *Peregrinul transilvan*, Ion Codru -Drăgușanu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956

Un poet al tumultului geologic *

Geo Bogza, *Cartea Oltului*, Fundația Regele Mihai I, 1945.

Cu «Cartea Oltului», d-l Geo Bogza n' a scris numai o lucrare simfonică, așa cum de altfel ne avertizează în chipul cel mai conștient capitolele ei, astfel intitulate: *Cele șase trepte ale Oltului*: I. *Treapta minerală*. II. *Treapta vegetală*. III. *Treapta biologică*. IV. *Treapta spirituală*. V. *Treapta mării istorii*. VI. *Treapta reînțarcerii în cosmos*. Autorul ni se impune ca un viguros poet, înzestrat cu o excepțională putere de exprimare a fantasticului, calități afirmate și în cartea sa precedentă: *Țări de piatră, de foc și de pământ* (1939). Cine a cetit această dintâi operă de drumeție a d-lui Geo Bogza a rămas de sigur cu amintiri precise despre ținuturile de variată structură a țării noastre, intuite cu aceeași viziune esențial poetică, adică divinatorie. Personal, mărturisesc că o pagină mi s' a întipărit cu puterea obsesiei pe retină: anume acea imagine a țărâncii dintr' o stație între Turda și Abrud, surprinsă de autor în timp ce mânca un măr. Neuitată privesc, de ritual oarecum religios și de stil aristocratic! Numai citatul *in extenso* poate comunica același mănunchiu de impresii, care m' a urmărit în repetate rânduri.

«Mânca; și în același timp părea că se roagă, că spune o poezie, că stă de vorbă cu Dumnezeu.

Întâi a luat mărul și l-a privit câteva clipe printre pleoapele pe jumătate închise. Era respect, admirație și bucurie, puțin tristă, puțin amară, în fața aceluia lucru pe care îl avea în mână. Cred că numai diamantele rare, de îndrăgostiți ai lor, au mai fost privite în felul acesta.

Pe urmă a început să taie mărul cu briceagul. Dar cum aş putea să reproduc în cuvinte eleganța pură și elementară din gesturile acestei femei? Nu numai că nu era nimic obișnuit, nimic vulgar, dar părea că oficiază un cult, că se împărtășește dintr' un mister. Când lua bucată de măr și o ducea spre gură, buzele ei păreau că murmură o rugăciune.

Mi-am adus aminte de Biblie și de rugăciunile pe care le spuneau primele seminții de oameni ori de câte ori luau contact cu elementele de viață ale naturii. Atunci când se spălau pe mâini cu apa râurilor, atunci când vedeau soarele, atunci când se pregăteau pentru marele eveniment, de a mesteca între măsele o bucată de pâine făcută din grâul pământului.

Și între gesturile vechi de două mii de ani ale acestei

femei din munții Apuseni, urmașă a Bacilor și a Agatirșilor, și gesturile femeilor din Biblie, nu era nicio deosebire. Aceeași eleganță neînvățată, necopiată după modele de dinafară, ci pornind dinăuntru, din fundul oaselor. Aceeași nesilită divinizare a elementelor naturii, marea bucurie de a intra în contact direct cu ea. Marea bucurie de a vedea lumina soarelui, de a face gesturi de a mesteca între masele esența pământului concentrată în sfera primordială a unui măr» (*Ofemeie mănâncă un măr*, p. 17-18).

Un vechiu adagiu istoric pretinde că efecte mari se datoresc adesea unor pricini mărunte. Cuvântul este

de două ori adevărat cu privire la acest admirabil fragment: odată, prin frumusețea comentariului, aplicat la un lucru în aparență de nimic; și apoi, pentru că autorul care a smuls atâtea semnificații dintr' un instantaneu, a ridicat reportajul începuturilor sale la o demnitate și un lirism, neatins încă în cultura noastră.

* * *

Istoricul literar este ispitit să facă un excurs cât de sumar în sectorul etnografic al scrisului românesc, începând cu însemnările turistice ale lui Calistrat Hogaș și sfârșind cu cele două cuprinzătoare cărți ale d-lui Geo Bogza. Zadarnică întreprindere! Cu aceste două nume, seria se încheie cât se poate de norocos, scutindu-ne de operația intermediară a

umpluturii. D-l Geo Bogza ridică la o treaptă superioară, intuiția fenomenelor naturale primordiale, cum ar fi spațiul geologic, în încremenirea lui milenară, ca și în răzvrătirile stihiiilor, care au ispitit imaginația drumețului din munții Neamțului. Ca și pe Calistrat Hogaș, îl interesează omul băștinaș al ținuturilor, identic în vechimea lui, cu înaintașii săi, munteni; o notă în minus, este la mai recentul drumeț, ironia, nutrită cu reminescentele clasice ale profesorului, în care E. Lovinescu vedea, cu exagerare, un autentic aed și homerid; dar solicitările clasiciste nu-i lipsesc nici d-lui Geo Bogza, cu toată modernitatea unora din experimentele sale lirice; pe de altă parte, stilul periodic, din această nouă fază a autorului «Cărții Oltului», precum și o anumită tendință către pathos-ul verbal, îl apropie într' o notabilă măsură de barocul clasicist pe care l-am învederat la C. Hogaș, cu prilejul ediției, îngrijite de d-l Vladimir Streinu. Sunt așa dar câteva trăsături comune între cei doi remarcabili prozatori, și asupra lor se cade să nu trecem prea grăbit.

Homericul, bunăoară, este una din predilecțiile

verbale ale d-lui Geo Bogza. Cântecul broaștelor, într'un loc, i se pare de «proporții homerice» (p. 159). Furnicarul de oameni, dintr' o carieră de piatră, «fabuloasă uzină», ia proporții de «bătălie homerică uluitoare» (p. 177). Când râul primește infiltrațiile mълului, care-i turbură limpezimea, autorul îl compară cu poetul legendar din antichitate: «Ca și Homer, Oltul va fi un mare cântăreț, lipsit de vedere...» (p. 139). Iată și un specimen de comparație mai întinsă, compusă după tiparul stilistice clasice: «*Asemeni unui om care începând sa-și piardă vederea, își dă seama cum o ceață i se așterne deasupra privirilor, la început atât de ușoară încât mai poate crede ca se înșeală, și scutură capul să o alunge, dar apoi îngroșându-se, încât nu mai poate încape (corect: încăpea!) nicio îndoială, apele Oltului văd cum marea lor limpezime de până acum, acea limpezime de cristal care făcuse să se bănuie că ar putea fi elixirul tinereții fără bătrânețe, începe să se turbure*» (p. 138). În *Țări de piatră, de foc și de pământ*, stilul se vădise sincopat, prin interpunctuația nervoasă, arbitrară, modernistă, negare a însăși sintaxei. «Iar milele arată că Dunărea e pe sfârșite. Sulina, la mila zero. Nivelul Dunării deasupra mării, zero. Marea, de unde încep toate măsurătorile. Și vaporul coboară treptele nevăzute spre mare. Spre acest zero geografic, absolut» (p. 318).

Alte comparații cu reminiscențe clasice? O femeie din ținutul Cohalmului, cu chip și umblet de domniță, inspiră d-lui Geo Bogza această comparație: «Din valurile mării, Venus nu a putut apare altfel» (p. 284). Sălciile plecate peste ape îi amintesc de Penelope: «Imagine multiplicată și vegetală a aceleia care, atât de credincioasă, l-a așteptat pe Ulysse, așa cum stau cu brațele întinse în calea mult doritului navigator, sălciile acestea fac să străbată în lumea arborilor și în vremurile noastre, sufletul tragic și măreț al întâmplărilor antice» (p. 209). Un oarecare verbalism de tipul retorice clasice bate la ochi. Nucii așezați «în amfiteatru, deasupra dealurilor liniștite» i se par «asemeni unor mature areopaguri, pline de cumpătare și înțelepciune»; imaginea e exploatată mai departe: «Respectați *senatori ai lumii vegetale*, ei poartă în coroana largă și generoasă, ca în circonvoluțiunile unui creier bogat, roadele meditației lor de o vară întreagă» (p. 379-380). Într'un loc, noul clasicizant compune chiar un exercițiu retoric, pe calapodul începutului *ex abrupto* al întâii *Catiline*, menit să sugere limbajul stropilor de ploaie care se adresează stâncilor: «*Până când, stânci neclintite, veți abuza de răbdarea noastră? Cât vom mai îndura nepăsarea și trufia voastră fără margini?*» (ș. a. m. d., p. 62).

Unul din modurile stilistice ale barocului, așa cum l-a definit Eugenio d'Ors, este personificarea, dintr' o concepție animistă, proprie tuturor închinătorilor naturii. La d-l Geo Bogza, personificările sunt destul de numeroase. Înainte de orice însă, Oltul însuși, în

magnificul poem de peste 400 pagini pe care i l-a închinat autorul, nu este altceva decât o ființă vie, cu o existență frământată, cu o «trăire» așa cum o numește în repetate rânduri, «patetică». Sensul patetic al vieții este o altă manifestare a stilului baroc. D-l Geo Bogza vede existența Oltului, dela izvoarele lui, din munții vulcanici stinși și până la străbaterea strămtorilor carpatice dela Turnul Roșu, ca o «extraordinară aventură» mai încărcată de peripeții dramatice decât Însăși Odiseea homerică: «Nici chiar Ulysse n'a avut să treacă prin atât de multe și de cumplite întâmplări» (p. 252). Această odisee este, firește, pe alocuri, modernizată cu asocierea elementului subconștient. «Ca și oamenii, a căror viață exterioară nu are decât neînsemnate proporții față de lumea necunoscută și vastă a subconștientului, Oltul își are în totalitatea muntelui deasupra căruia se află, în piscurile, culmile și prăpăstiile lui, *un tot atât de misterios, haotic și impulsiv subconștient*» (p. 90). Între orizonturile de câmpie, când râul își încetinește cursul, poetul îl înfățișează, credincios metodei sale animiste, căzut «într'un somn adânc, letargic aproape» (p. 156), cu «o lene narcisică, de adolescent» (p. 159). Preferința autorului se îndreaptă însă către momentele de sbucium al eroului său, de tip romantic (subsumat barocului, după Eugenio d'Ors), «...descătușat de orice teamă sau prevedere, *liber în mod frenetic*, asemeni unui om care ar începe să-și trăiască viața cu *cea mai mare intensitate*, el trece printre stânci cu mare vitesă, *impetuos, năvalnic și plin de un nemăsurat orgoliu*» (p. 162). Oltul este așa dar un erou de esență dioniziacă, un frenetic de felul acelor nietzscheeni cărora le place «să trăiască primejdios», cheltuindu-și nebunește energiile.

Să nu ne alegem însă din aceste citate cu o imagine caricată, deoarece autorul are o viziune complexă, care îmbrățișează și sensurile grave ale maturității râului, caracterul sau fecundant și tutelar, peste văi și oameni.

Ideea centrală e însă romantic-barocă: «Gândit de ciudatul craniu cu tâmpel albe de calcar, și realizat de totalitatea haotică a muntelui; fruct îndrăzneț al unui spațiu imens de piscuri și prăpăstii; Oltul coboară din munți asupra lumii ca Zarathustra; ca o idee cutezătoare, ca un arbore lichid cu mii de rădăcini, ca o revoluție în urma căreia se strâng mulțimile» (p. 91).

Comparat cu Zarathustra, Oltul capătă o statură de profet și de magician al ținuturilor în jurul cărora se organizează și s'a organizat viața, dela începuturile geologice ale pământurilor respective și până în zilele noastre. D-l Geo Bogza unește în structura sa de poet și de artist, toate însușirile majore ale vizionarului, chemat să ghicească din «tumulturne geologice» ale erelor vulcanice, geneza fâșiei subțiri de apă care s'a luptat cu stâncile, le-a învins, a ales apoi calea potrivnică a munților, după ce răzbiise la șes, numai de plăcerea luptei și a aventurii; nimeni ca dânsul, la noi,

nici chiar Hogaș, n'a stăpânit puterea verbală de înviere a spațiilor haotice, intuiția elementelor naturale, poezia multiplă a peisajelor și simpatia panteistică pentru toate vietățile care populează topografia diversă a locurilor străbătute. Să indicăm, așa dar, printr'o sumară trecere în revistă, paginile puternice și pline de viață, fuziune de pathos liric și de observație realistă, care cântă și descriu totodată cimitirul de brazi de pe muntele Calului, poteca, păstrăvii, vulturul, norii cu configurațiile lor de o fantezie nesfârșită, furtuna pe Hasmașul mare, moara, nuferii, liliicii, cuptorul cărămidarilor țigani, cirezile de bivoli dela picioarele munților Făgăraș, fânul cosit, caprele negre de pe muntele Coziei, stivele de porumb, - tot atâtea pagini de o neînchipuită forță descriptivă.

Poet al naturii, simțitor deopotrivă la aspectele mărețe ca și la cele fermecătoare, ale priveliștilor, d-l Geo Bogza este talmăcitorul tot atât de comprehensiv și simpatice al omului, care completează fizionomia locului, inserându-se organic în realitatea cosmică. Se cade să menționăm că, pe cât se lasă răpit de torentul elocvenței, în sectorul peisagistic, multiplicând epitele abuzive ale lui Hogaș (superb, suprem, năpraznic, cumplit, teribil, formidabil, fantastic, cosmic, haotic, extraordinar, grandios, prodigios, misterios, patetic, tragic, vast, uluitor), pe atât de sobră este, în realismul ei sguduitor, descrierea elementului uman. Sguduitor, pentru că legea economică, egală peste toate variațiile decorurilor naturale, este sărăcia poporului nostru de țărani, fie ei ciobani, plugari, plutași, pescari, podari, oameni dela munte sau dela șes. Neuitată este ascensiunea trudnică a celor trei voșlobeni cu soțiile lor, porniți să-și caute vitele și arzându-le pe rug, după ce le-au găsit moarte, cu un ritual de un primitivism covârșitor; inventarul mizer al unei colibe de pe vârful Hasmașului-Mare; traiul minierilor din mina de aramă și al pietrarilor din carierele dela Bicsad, al cărămidarilor dela Aita-Mare, veghea podarilor de pe podurile plutitoare, pescuitul cu țepușele de fier, la lumina torțelor, caravana plutașilor din Olanu, - tot atâtea fețe ale unei odisee anonime, în care recunoaștem ciclul istoric neîntrerupt al neamului nostru. Câteodată autorul își amintește că a pornit să-și cunoască țara ca reporter, și atunci stă de vorbă cu câte un țaran din gloată, îi dă numele și relatează condiția lui umilă de viață, ca să adauge anchetei sale o notă nouă de veridicitate.

Oameni și locuri apar în «Cartea Oltului» într'o conexiune organică: spațiul cu treptele-i geologice, minerale și vegetale, are un aspect de neclintire, din veșnicie, iar locuitorii par rupți de asemenea dintr'o realitate istorică străveche, identici cu Dacii și chiar cu indigenii preistoriei. Nu e o taină pentru nimeni că muntenii dela noi, prin condiția lor izolată, reprezintă un stadiu oarecum încrămenit de civilizație. Meritul deosebit al d-lui Geo Bogza este de a fi stârmit impresia,

prin puterea notației sale incisive, că și alte ramuri ale arborescentelor noastre umane sunt tot atât de înrădăcinate în obiceiuri și în port, ca și muntenii. Fără vreo tendință tradiționalistă și fără nicio teză conservatoare, autorul ajunge la aceste impresii valabile, susținute pe pilonul viziunii primitiviste, de o nediscutabilă autenticitate.

D-l Geo Bogza nu face profesiune patetică de simpatie, în felul semănătorist și poporanist, pentru oamenii fruști ai pământului. Se simte însă că-i iubește ca artist, și numai apoi, dintr'o consonanță umană. Autorul se face ocazional și folklorist, culegând specimene interesante, ca acestea, transcrise în fonetica oltenească:

*Eu le-am spus oichilor mei
Să nu fie lăcrimoși
După oameni d'ei frumoși.
Dar să fie-îngăduiți
După oameni d'ei cumiți
Eu le-am spus, ei nu m'ascultă,
După, om frumos se, uită.*

Pasă-mi-te, fetele din Oltenia asculta pornirea inimii, cu năzuințe către tipul viril frumos, așa cum și flăcăii, «între frumusețe și avuție», alege pe cea dintâi:

*Vino mireasă cu noi.
Că nu-ți cerem șase boi,
Că te lom si fără boi,
Că ne place oichii tăi.*

Sentimentul dragostei definitive și iremediabile pentru un «singur om» a inspirat aceste versuri lapidare:

*Badeo. numai tu și tu
Un alt bade nu și nu.*
(pag. 279).

* * *

Numeroase sunt frumusețile de viziune din «Cartea Oltului», care consacră, dacă mai era nevoie, după «Țări de piatră, de foc și de pământ», un prozator dotat cu cea mai surprinzătoare imaginație fantastică și geologică, din literatura noastră. Cu această prețuire neșovăitoare, ne îngăduim să atragem autorului luarea aminte asupra abuzurilor care țin de tehnica poemei în proză (repetiții și leit-motive prisositoare) sau de acel pathos al barocului, dăunător lecturii, și datorită căruia își face loc un *flatus vocis* evitabil. Talentul viguros al autorului se poate lipsi de aceste parazitări. Nimic nu e mai supărător, de altă parte, în misiunea criticului, decât sugerarea unor amputări. Sunt însă încredințat că prin propria evoluție a gustului său, autorul va ști să-și prezinte cartea, într'o ediție ulterioară, mai puțin elocventă, spre a-și pune astfel mai bine în valoare forța viziunii, în serviciul unui mit grandios: Oltul.

Șerban Cioculescu

*** din Revista Fundațiilor Regale, Anul XII, decembrie 1945, nr. 4**

Vicente Blasco Ibáñez -

Călătoria unui romancier în jurul lumii

Cînd am început să circul pe străzile Pekingului am resimțit pe dată acea curiozitate, care îi face pe toți străinii să se uite în jos. Voiam să văd picioarele chinezoaicelor.

Una dintre primele reforme introduse de Republică a fost abolirea obiceiului barbar de a schilodi labele picioarelor femeilor pentru a le face extrem de mici. Acum există o întreagă generație de adolescente cu labele picioarelor intacte, la fel cu cele ale celorlalte femei; dar cînd circuli prin Peking nu trece mult și îți înțelnești cucoane burgheze sau aristocrate cu extremitățile desfigurate de tradiționalul obicei absurd, multe dintre ele tinere încă: douăzeci și opt sau treizeci de ani.

Această deformare nu este de obîrșie foarte veche, cum își închipuie unii, ci datează din secolul al X-lea, și nimeni nu știe cum de s-a putut generaliza într-un imperiu atît de vast. Invadatorii tătari au avut bunul simț să nu imite uzanța învinșilor, iar femeile lor, noua aristocrație a țării, și-au lăsat picioarele să crească în libertate, fără să considere că din pricina aceasta sînt mai puțin frumoase decît chinezoaicele tradiționale. Aspectul cel mai criticabil a fost faptul că femeile din popor, ca să le imite pe cele de rang înalt, au comprimat și ele picioarele fiicelor lor, și milioane de femei au fost nevoite să-și cîștige existența muncind, deși, din pricina extremităților deformate, le-a lipsit un sprijin solid.

Toată lumea știe cum se practică această tortură: fetițele sînt silite să poarte ghetuțe mici de metal, pe care nu le leapădă decît atunci cînd devin femei. Degetele se încovoie și se anchilozează, rămînînd lipite de tălpile picioarelor, iar acestea nu sînt pînă la urmă decît două cioturi înlăuntrul unor încălțări, care, prin forma lor rotundă, se aseamănă cu copitele unor anumite animale.

Femeile care au suferit această mutilare umblă cu o dificultate ce stârnește mîhnire în inima observatorului, cînd le vede pentru prima dată: înaintează cu mișcări asemenea celor ale unei persoane cocoțate pe picioroange, fac impresia că genunchii lor nu se mai pot îndoi și se balansează în mod grotesc, ca niște rațe. Și, totuși, poeții chinezi au cîntat în decursul secolelor acest mers greoi, comparîndu-l cu balansul florii, cu salcia plîngătoare etc.

În ciuda dificultăților resimțite în mișcări, aceste chinezoaice sînt întotdeauna doritoare să se plimbe, și

deplîng faptul că soții și părinții lor nu le acordă mai multă libertate. Nu deformarea picioarelor le face sedentare, ci asprimea regimului familial. Toate poartă pantaloni de mătase albastră, foarte largi sus, încît este comic și totodată trist să vezi că din acea teacă unduitoare ies două picioare uscățive, numai os, cu ciorapi albi, terminate prin cîte un ciot și cu cîte o copită micuță de satin negru, susținută de niște panglici, care ține loc de gheată.

După cum afirmă unele persoane care, datorită observațiilor lor intime, s-ar putea să fie bine informate, această stupidă amputare a picioarelor anchilozează fluierul piciorului femeii, conferindu-i o subțirime scheletică, dar în schimb îngroașă coapsa și zona superioară învecinată, - particularitate plastică în deplin acord, pare-se, cu cerințele esteticii chineze. Am înțelnit în muzee și în grădinile ex-imperiale multe dintre aceste doamne, care, aproape lipsite de labele picioarelor, se balansau. Rîdeau cu o anumită mîndrie constatînd surprinderea noastră și atenția cu care le priveam extremitățile. Își exagerau mișcările, ca să nu avem nici cea mai mică îndoială cu privire la sprinteneala lor. Făceau tot felul de izmeneli și maimuțări, ca niște fetițe zburdalnice.

Femeile chineze sînt mai înalte decît cele japoneze. Unele dintre ele, dacă n-ar avea ochișorii oblici, ar putea trece drept europene, datorită tenului lor alb și formelor lor rotunjite. Toate, fie tinere, fie mature, se fardează. Folosesc negrul pentru a da sprîncenelor formă semicirculară și își pun o pată de chinovar pe buza de jos. Doamnele de origine manciuriană folosesc drept semn de noblețe coafura neamului lor, un coc asemănător cu cel al alsacienelor. Cele mai multe chinezoaice sînt cîrne; manciurienele au un profil acvilin și superb de animal de pradă.

Alt semn de aristocrație istorică la acestea din urmă este refuzul de a folosi vehicule de origine europeană. Vehiculul lor nobiliar este reprezentat de vechea haraba manciuriană. Am văzut pe un drum, în apropiere de Palatul de Vară, cîteva prințese din vechea Curte imperială, una dintre ele chiar mătușă a tînărului ex-împărat. Toate erau fardate și purtau coc. Se plimbau într-un fel de cotigă țărănească, trasă de doi căluți manciurieni. Scaunele lor erau niște perne puse pe fundul de scînduri al vehiculului, și întrucît acesta nu avea arcuri, la fiecare hîrtop de pe drum Altețele și

Excelențele lor erau nevoite să se agate de draghini, ca să nu cadă din teleguță. O pictoriță nord-americană, fostă portretistă a împărătesei domnitoare și care a avut bunătatea să-mi arate Palatul de Vară, a oprit căruța ca să-și salute prietenele din epoca lor de glorie, iar eu am avut cinstea să schimb câteva zîmbete cu aceste năluci ale trecutului, fără să înțeleg nici unul din cuvintele lor.

Mulțumită bucătăriei naționale dăm din nou de China cea cu obiceiuri stranie și cu originalități descumpănitoare, care ne-au produs atîta mirare cînd le-am citit în cărți, în copilărie. Gastronomii lumii sînt cei care au împins înapoi, pînă la o limită mult mai depărtată, catalogul materialelor utilizate pentru stomacul uman. La măcelării se vînd pisici și cîini, care, după cum afirmă cunoscătorii, au fost îndopați cu orez și ținuți legați zi și noapte, ca să se îngrășe. Întrucît acest consum ar fi putut fi cauza înmulțirii primejdioase a guzganilor lipsiți de dușmani, în aceleași prăvălii se vînd și guzgani, jupuiți și legați de cozi în mănunchiuri de cîte o duzină. Chinezul care s-a plictisit să tot mănînce orez cu carne de porc, folosește carnea șobolanilor ca variantă. Și cînd te gîndești că aceasta este țara fazanului, care abundă aici ca și găina...!

Marea specialitate gastronomică națională este cea a gustărilor care se servesc la începutul oricărui ospăț. Există vreo patruzeci de feluri de gustări, în care intră componentele cele mai de necrezut: rîme, gîndaci enormi, de un negru extrem de strălucitor, pe care i-am văzut vînduți pe străzi, ouă clocite, cu micile lor fetusuri, gogoși de viermi de mătase fierte cu larve cu tot...

Sosurile și condimentele măcinate modifică aspectul și gustul acestor aperitive. În aceeași formă sînt prezentate cuiburile de rîndunică, niște filamente gelatinoase, identice, ca aspect, cu fideaua, precum și aripioara dorsală a rechinului, din care se folosesc numai fibrele de la baza ei.

Unele dintre aceste mîncăruri, care repugnă stomacurilor noastre, sînt foarte costisitoare. Pentru a face o singură porție de zacusca de rechin, trebuie sacrificat un rechin întreg, folosind din aoel organism enorm numai un mic mănunchi de filamente lipite de spinare.

* * *

Călătoria spre Garut ne permite să apreciem direct bogăția Javei și munca mulțimilor sîrguincioase, care apar de pretutindenii, ca procesiunile de furnici ieșite dintr-un mușuroi.

Cele mai multe cîmpii sînt orezarii, lagune mlăștinoase de o orizontalitate care se pierde în zare. Acest pămînt pe jumătate lichid este lucrat de perechi de bivoli. Au coarnele albe și aproape drepte. Pielea lor este întunecată și lucioasă, ca cea a elefantului și a hipopotamului. Înaintea făcînd sforțări încordate,

asudînd sub soarele torid, iar stăpînii lor vîră cîte un hîrdău în apa roșietică și le scaldă șalele și flancurile, ceea ce îi face să sclicească preț de cîteva secunde ca și cum ar fi ciopliți din gagat.

Bărbații umblă în pielea goală, doar cu o cîrpă între pulpe. Spinările lor sînt de bronz aurit. Pe cap poartă o pălărie de paie de mărimea și forma unei umbrele de soare japoneze. Formînd șiruri lungi, se încovoie și se îndreaptă din spinare, toți în același timp, cînd sapă mîlul. Femeile li se alătură făcînd aceeași operație, încît de departe grupul de muncitori sîrguincioși pare un chenar înflorat, datorită baticurilor trandafirii, albastre, roșii sau galbene.

Java a fost numită frecvent „Insula Paradisului”. Această denumire nu pare de fel exagerată în văile situate la o anumită altitudine, unde clima este mai blîndă decît pe terenurile din apropierea mării.

Drumurile au o culoare roșie, un roșu închis, de sînge închegat. Rîurile și pîraiele sînt de un roșu mai strălucitor și mai deschis, la fel cu cel al sîngelui proaspăt. Aceste culori aprinse contrastează cu verdele vibrant al paielor de orez, cu verdele lucios al bananilor și al celorlalți pomi fructiferi din jurul locuințelor, și cu verdele gălbui cu reflexe metalice al hățșurilor și al palmierilor care acoperă terenurile necultivate. În alte țări tropicale, pădurile sînt lemnoase, cu frunziș sărac, cu ramurile chinuite, răsucite, groase. Aici sînt în permanență proaspete și flexibile. Frunzele sînt îmbibate cu umezeală, iar sub umbra lor pămîntul este moale și umed, ca un burete. Forțele prolifică ale acestei clime nu scutesc de germinație nici un centimetru pătrat de sol. Verdeța îl cotopește tot, agitîndu-și panașul de flori naturale. Numai drumurile și căile ferate lasă să se vadă culoarea scoarței terestre, dar cu condiția să fie curățite în fiecare zi.

Bambușii ajung la dimensiuni colosale. Colibele se află întotdeauna la adăpostul unui grup de asemenea trestii, care se înalță maiestuoase în văzduh. Lîngă locuințe sînt pilcuri de cocotieri și banani, pentru nevoile casei. În fața fiecărei porți se înalță un catarg, care pare destinat să susțină un steag; dar în vîrfurile lui, locatarii plasează altceva: o colivie cu una sau mai multe păsări. Văzute de departe, par să fie papagali cu culori strălucitoare. Poate că sînt alte păsări cu penaj colorat, puse la această înălțime ca să fie ferite de animalele de pradă, care hoinăresc prin păduri și care coboară în orezarii ca să bea apă.

Java este țara celebrei pantere negre și a altor fiare la fel de redutabile, care mai abundă încă și azi în centrul insulei, coborînd în anumite epoci pînă în locurile populate. Pe vremuri, distracția javanezilor era să organizeze lupte între oameni de o parte și tigri și pantere de altă parte. Autoritățile olandeze au suprimat această petrecere, încît javanezul nu-și mai poate imita strămoșii decît atunci cînd umblă zvonul că o felină

enormă vînează prin împrejurimi și cînd se înarmează ca să se ducă împreună cu consătenii săi ca s-o ucidă.

Altitudinea este din ce în ce mai mare. Se observă în atmosferă și în înfățișarea cîmpurilor că trenul nostru urcă din platou în platou. Am lăsat în urmă grandioasa stație Bandung, oraș cu construcții moderne, care rivalizează cu Weltevreden și care va deveni capitala insulei. Vedem plantații de ceai, alcătuite din șiruri de arbuști cu coroana rotundă, asemănători cu niște portocali pitici; plantații de cacao și de tapioca; vaste întinderi de trestie de zahăr. Vedem și mormane de nuci de cocos și grupuri de femei așezate pe jos, care extrag pulpa acelor fructe pentru fabricile care produc așa-numitul ulei de copra.

Inginerii olandezi i-au impus drumului de fier un traseu care trece deasupra unor prăpăstii de o adîncime amețitoare. În fundul unor asemenea văi, oamenii, văzuți de sus, nu mai sînt decît niște puncte mișcătoare. Aceste viaducte nu sînt prea lungi. După fiecare din ele intrăm numaidecît într-o nouă vale paradisiacă, plină cu armonioase pilcure de arbori și cu întinderi acvatice plantate cu orez, care strălucesc ca niște oglinzi.

În toate stațiile mici întîlnim aceiași oameni cu tenul aurit și cu ochii negri, care par să absoarbă lumina, fără s-o mai restituie. Pupilele lor, din pricina acestei opacități, sclipesc ca o lumină albă și mată. Bărbații care îndeplinesc anumite funcții se lipsesc de pînza numită *sarong* și folosesc izmene albe și beretuța rotundă de funcționar bătrîn; dar majoritatea javanezilor, credincioși portului tradițional, își înfășoară gambele în pînzeturi multicolore. Femeile, pe măsură ce înaintăm în interiorul insulei, își arată din ce în ce mai mult goliciunea de la brîu în sus.

Acum, orezăriile nu se mai întind pe orizontală. Sînt așezate în trepte, formînd terase pe versanții munților, toți cu muchiile curbe. Par cupele suprapuse ale unei fîntîni interminabile.

Apa trece dintr-o orezărie în alta; se varsă în șuvoaie groase dintr-o cupă în alta. Întrucît javanezului îi place foarte mult să se scalde, iar condiția lui de musulman îi îngăduie să guste această plăcere ca pe un act de cucernicie, nu există șuvoi de apă roșie sub care să nu se afle un flăcău arămiu, în întregime gol. Cînd trenul trece pe lîngă el, flăcăul zîmbește și îi privește pe călători, fără să-i pese că arată ceva mai mult decît dantura sa strălucitoare. Uneori, sub acest duș natural se află o pereche: Adam și Eva, amîndoi în pielea goală, înconjurați de splendorile paradisului javanez.

Producția orezăriilor este continuă. În unele din ele, abia a ieșit planta din apă, în altele este înaltă și verde, mai încolo are spicele coapte și i se și seceră. Aceste cîmpuri în trepte oferă un aspect elegant; par schița unei grădini. Din loc în loc, pe oglinda acvatică a orezăriilor se văd insule formate din colibe, cu grădinițe

de banani și cocotieri. Există și multe umbrare cu acoperișurile conice, ca niște chioșcuri, în care se adună oamenii ca să stea de vorbă, pe jumătate goi sau cu veșminte de culori variate.

Nu pot să înțeleg cum își trec javanezii viața printre orezarii și cum de se recrează pe malul unor ape cu curgere lentă. În alte țări, abundența de țințari le-ar face viața imposibilă. Dar în această epocă, în Java nu se văd asemenea insecte, și mi se afirmă că nici în celelalte luni nu sînt prea supărătoare prin numărul lor. Poate că acest fenomen se datorează faptului că în realitate nu există ape complet zăgăzuite, încît să devină stătătoare.

Pe șosele trec vreo cîteva javaneze ferchezuite, călări pe biciclete și cu o îmbrăcăminte în care gustul european este amestecat cu cel local. Circulă și automobile; dar vehiculul cel mai frecvent aici este șaretă cu două roți, trasă de niște căluți nervoși, atît de mici, încît par să corespundă, prin statura lor, cu altă omenire, diferită de a noastră.

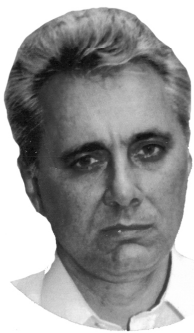
Ajungem la Garut. Înainte de a ne instala în această localitate, unde vom petrece noaptea, vom parcurge o distanță de treizeci de kilometri împrejurul ei, ca să-i vizităm lacurile, care sînt vechi cratere de o considerabilă adîncime acvatică.

Cîteva automobile ne duc, în șir rapid, pe niște drumuri late, mărginite de arbori uriași. Ne oprim de cîteva ori în sate mici, ca să le vedem locuințele cu pereți despărțitori împlețiți din fibre și cu pardoseala pusă pe piloți la doi metri de sol. Toate casele javaneze se află la înălțime, din pricina umidității solului și ca apărare împotriva reptilelor și insectelor atît de abundente în aceste ținuturi calde, cu o viață animală exuberantă.

Oamenii ies la porțile colibelor, etalînd o goliciune paradisiacă. Bărbații zvelți, cu musculatura puternică, le privesc cu o timiditate aproape copilărească pe străinele care îi examinează de la înălțimea automobilelor. Unele dintre ele le fac semne să stea liniștiți în timp ce ele își pregătesc aparatele fotografice.

Numeroase mame de familie și-au lepădat bluza scurtă și poartă drept unic veșmînt o pînză colorată, care le acoperă goliciunea din regiunea inghinală pînă la mijlocul gambelor. Pînă la ombilic, totul la ele este obraz, și cînd îi vorbesc străinului, aproape că-l ating cu proeminențele lor pectorale, ferme și ascuțite. Multe fetișcane umblă îmbrăcate băiețește, fără alt veșmînt decît niște simple izmenuțe, emoționîndu-i în mod inconștient, cu nuditatea lor aurită, ca de statueta de Tanagra, pe curioșii care cască gura.

*** fragmente din *Călătoria unui romancier în jurul lumii*, Vicente Blasco Ibáñez, Ed. Sport-Turism, 1983**

Călătorie spre marea interioară

De mic am iubit marea, m-a fascinat linia orizontului și m-a ros dorul călătoriei.

Am copilărit în Constanța de după război, în care seara se arau plajele ca să rămână urma piciorului celui care ar fi încercat să fugă, în care roiau soldații

sovietici, cărora noi le ziceam celoveci, iar în conștiința locuitorilor suprema realizare omenească era să ajungi căpitan de cursă lungă.

Când am ieșit pe leafă am început să călătoresc. În țările vecine și prietene.

Mediterranean, mare nostrum, nu făcea parte din ele.

Te înscriai în excursie și nu obțineai viza. Făceai contestație. Îți susțineai cauza în fața tovarășului de la pașapoarte care în final punea întrebarea:

- Țara noastră e foarte frumoasă. Ați văzut toată țara?

- Nu chiar pe toată, răspundeam, în respectul adevărului și într-o încercare timidă de captare a bunăvoinței.

- Păi vedeți..., venea replica mustrător părintească ca o justificare a refuzului.

Mediterranean am văzut-o prin ochii lui Romulus Rusan. „Călătorie spre marea interioară”, am tot citit-o și recitit-o. Autorul era mandatarul meu, îi dădusem procură să mă reprezinte.

Un alter ego cu pașaport.

„America ogarului cenușiu” am citit-o intens, dar fără emoție și fără frustrare. America era o poveste, ceva virtual, era pentru premianți, nu era pentru mine.

În schimb Mediterana...

După Evenimente, când călătoria s-a democratizat și a devenit lesnicioasă, domnul Rusan, de mână cu Blandiana, ne-a dus într-un tărâm nou, regimul concentraționar comunist aflat sub pecetea tainei și a fricii intrate în genă.

S-au supărat organele care erau cam aceleași:

- Noi v-am dat ATUNCI pașaport, iar dumneavoastră dezgropați ACUM morții.

Morții trebuiau dezgropați pentru că fuseseră băgați în pământ fără de cruce la cap și fără de nume.

Apoi, îndeplinindu-și destinul, domnul Rusan a plecat într-o nouă călătorie, ultima, cea care ne așteaptă pe toți și de unde nu s-a întors nimeni.

Timpul va cerne literatura scriitorului Rusan, dar prin ceea ce a făcut la Sighet, este de pe acum sigur că și-a câștigat un loc în istorie.

Scenarii mai durabile decât piatra *

Deci, din nou la Acropole, aduși de remușcarea că am privit prea puțin, că n-am tresălit destul la frumusețea ei. Neclintite în măreție, monumentele strălucesc acum sub un soare mai blând, care le îngăduie să-și adauge perfecțiunii geometrice umbrele unei visări melancolice. Ce poți să spui mai mult? Ca în fața unei femei frumoase, orice epitet ar părea uzat și zadarnic. Le privim îndelung, așezați minute în șir pe pietrele diforme din curtea uriașă. Sîntem aproape singuri cu ele, căci harababura de ieri pare să mai fi astîmpărat aflutul de oameni. Apoi coborîm spre Agora - cea mai haotică învîlmășeală de ruine. Toată dimineața o petrecem aici. Aproape că nu mai are rost să încercăm să înțelegem ceva din peisajul lunar, calcinat, în care nu poți - și n-are rost să încerci - să distingî altarele de gimnazii, porticurile de propilee, latrinele de clepsidre, Nimfeea de Strategion, tribuna oratorilor de soclul statuilor. Totul este dărîmat, redus la inexistență. Cînd ne socotim drumurile unei zile, uităm să includem tocmai acești zece kilometri (sau douăzeci?) sau

treizeci?) măsurați cu pas mărunt prin muzee și printre ruine. Cu toate că sînt cei mai grei și pretind eforturi de imaginație superioare efortului fizic propriu-zis...

O excursie arheologică de acest fel nu-i un spectacol deosebit de atractiv. Cînd resturile nu mai au nici o formă arhitectonică, ci seamănă cu opera unui bombardament nimicitor, ele par să vrea să descurajeze chiar rostul cutreierării. Minute în șir te strecoari printre ciosvîrte de piatră, pe care încerci să le reconstitui

după cele ce știi, după cele găsite în ghiduri, după cele citite pe harta desfășurată, cu gesturi de strateg, pe pămînt. Din cînd în cînd simți «că pe cap îți cade cerul», un cer fierbinte și nemilos, de vară; imaginația te părăsește, nu poți să mergi mai departe, te așezi pe un bolovan fierbinte, la umbra firavă a unui pomișor, desfăci capacul termosului de cafea...

Agora este la această oră un cimitir trist și dezordonat, în care piatra pare moartă ea însăși, după o viață în care fusese investită cu sensibilitate și cu gîndire. Blocuri fumurii de bazalt, mormane de bolovani informi, stive de calcaruri proaze, schije pline de

licheni, drumuri tocite de pași sau scobite de roți, coloane sculptate zăcînd pe pămînt ca niște bușteni netrebuincioși, statui fără cap sau capete uriașe fără corp (fără nas, fără ochi, fără urechi), uriașe pietre de moară care au fost cîndva fundamente de altare, frize coborîte din slăvile cerului în anonimul buruienilor, scări majestuoase ducînd nu se știe unde, ziduri prizărite ici-colo, cu ferestre prin care au privit ochi omenești, încăperi din care a rămas numai temelia, pardoseli fără pereți, mozaicuri știrbe, capiteluri căzute într-o rînă, lespezi cariate, socluri goale (ale statuiilor duse la muzeu), cîte o amforă rămasă ca prin minune aproape întregă și cioburi, cioburi de ceramică - milioane de cioburi scrîșnind sub pași... Un univers dezolant, din care singurul lucru ce pare să fi lipsit vreodată este viața. Viața aceasta care se încăpățînează totuși să revină: prin măslinii și chiparoșii răsăriți din cutele pietrei, prin buruienile care urcă pe ziduri, prin măcăcinii ieșiți din orbitele Zeilor, prin macii și margaretele răsărite pe marginea aleii, prin tufele de mirt crescute în fundații, prin șopîrlele ce dau la o parte, neazuite, ierburile grase, prin căpițele de fîn rumegate de capre, prin mărgelele negre ale acelorași capre, semănate peste tot... Ai tinde, în asemenea momente și în singurătatea apăsătoare ce te înconjoară, să te crezi un explorator nimerit într-o lume părăsită de oameni, dacă n-ai vedea totuși alături o linie de vagonet, o schelă metalică, o magazie cu acoperiș de tablă, care-ți aduc aminte că, de ani și decenii, șpaclul arheologilor a decapat, fir cu fir, nisipul ce îngropase istoria, și că el continuă încă să o facă. O cantitate gigantică de muncă, mînată mai mult de entuziasm decît

de tehnică, mai mult de inspirație (și uneori de hazard) decît de îndici exacti și de certitudini, se încheie în aceste cîteva segmente de logică materială, scoase la iveală, restituite tradiției, descifrate cu ajutorul ei. Căci, aici, în Grecia, fiecare piatră are un corespondent mitologic. Nu există piatră fără poveste, nici poveste fără martori de piatră. Fiecare două-trei coloane ridicate spre cer dintre măcăcini amintesc parcă, simbolic, pieptenele care îl ajută pe voinicul din basm să se descurce printre enigmaticele lumii de dincolo. Curînd, devenim familiari cu numirile standard ale lumii grecești: Buleuterion, Pritaneu, Metroon, Tolos, Odeon, Heroon, Hipocaust, Ambulacru. Curînd, materia învie și ne mișcăm dezinvolt printre mozaicuri, coloane, terase, bazine, metereze, porticuri, terme, gimnazii, arene și nici nu mai concepem să ne scape vreunul din sensurile care, la început, ne păreau inaccesibile. Ajungem invariabil la un nume, sau la mai multe nume proprii care, fie că sună ca-n dicționarele moarte (Cecrops, Erechtheu, Pantainos), fie că - repetate la infinit - au devenit refrene (Solon! Pericle! Socrate!), fie că, despărțite de pămîntul și piatra lor, au căpătat un lustru academist, de salon. (O Alcesta - care l-a inspirat pe Euripide, pentru ca Euripide să-l inspire pe Gluck - s-a transformat la o a doua mîină într-o soprană de coloratură). Acum, prin reîmpreunarea numelor cu piatra, numele redevin concrete, iar piatra își recapătă identitatea. Jocul e palpitant.

*** fragment din *O călătorie spre marea interioară*, Romulus Rusan, Ed. Cartea Românească, 1988**

Profesorul năstrușnic și iapa sa, Pisicuța

Zămislit sub zodia ghinionului și a amănării, a fost puiul de cuc al literaturii române, practic debutând după moarte, destinul artistic fiindu-i clocit printre ouăle altei generații.

Strămoșii lui Calistrat, Hogașii, au fost răzeși avuți din Ciohoreni, sat de munte situat pe lângă Baia, fostă capitală a Moldovei, și care au plecat spre Țara de Jos nu de rău, ci în căutare de mai bine.

Stabiliți în Covurlui, mai întâi în Vârlezi și apoi la Cuca, au izbândit în viață, dovadă că urmașul lui Dumitru a ajuns paroh la Biserica Sfântul Neculai din Tecuci, iar fiul acestuia, slujind la aceeași biserică, a fost timp de patru decenii protopop, întâi stătător al popimii din ținutul Tecucului.

Și-a luat numele de Dimitriu, adică fiul lui Dumitru, după obiceiul vremii, fiind dăruit de soția sa, Mărioara, fiica serdarului Gheorghe Stanciu din Pechea, cu doisprezece copii, Calistrat fiind primul născut sau mai bine zis unul din cei doi prim născuți, dat fiind că într-o sarcină gemelară a împărțit uterul matern cu sora sa Lucia.

S-a născut în 1848, iar apariția sa pe lume a fost consemnată în mitrica bisericii, în slavonă, dat fiind că literele latinești nu erau pe atunci în folosință. Când a venit vremea să fie dat la școală, a fost înscris cu patronimul bunicului, Hogaș, în timp ce frații săi vor primi numele de familie Popovici (fiii popii, că de, tatăl lor era popă).

Timpul mai era pe atunci răbdător, iar regulile administrației erau cât se poate de laxe.

După școala primară absolvită la Tecuci, a urmat liceul la Academia Mihăileană din Iași și doi ani de Universitate de unde, nerăbdător să intre în pâine, este numit, prin concurs și cu derogare, profesor de „parte literară” la Piatra Neamț.

Viața profesională și-a trăit-o sub pecetea netemeiniciei, într-o alergare continuă. Până și definitivatul l-a susținut târziu, către pensie.

Pleacă din Piatra, predă trei ani la Tecuci, apoi o scurtă perioadă la Iași, din nou se întoarce la Piatra, apoi cinci ani la Alexandria, nouă ani la Roman, pentru ca în 1899 să se stabilească la Iași.

Ce l-a îndemnat să-și tot schimbe catedra? Era neliniștit, certăreț, nemulțumit cronic? N-o să știm niciodată. Ceea ce știm este că, iubitor de natură, în anii în care a funcționat la Piatra Neamț, profesorul rubicond și hrănace a bătut împrejurimile orașului, salba de mănăstiri și Munții Neamțului, călare pe cabalina sa, Pisicuța.

A început să scrie târziu, după jumătatea vieții, și primele sale povestiri de drumeție le-a publicat într-o revistă locală, „Asachi”, scoasă de intelectualii Pietrei și pe care nu o citeau nici măcar surtucarii orașului.

După care a urmat o pauză lungă.

Încearcă din nou în 1883-1884, republicând ceea ce apăruse în „Asachi” și adăugând altele, materialul viitor al „Amintirilor din o călătorie”, dar scrierile sale nu stârnesc nici un ecou.

„Cele dintâi ale lui descrieri de călătorie prin Munții Neamțului au fost înmormântate, așa putea zice, în foarte puțin citita *Arhivă* a lui A.D. Xenopol”, scrie Mihail Sadoveanu.

Alți cinci ani de tăcere. Și apoi norocul și nenorocul lui. „Viața Românească” cu redactorul ei Garabet Ibrăileanu.

Timp de cinci ani, începând cu 1907, republică și re-republică tot ce scrisese pentru „Asachi” și „Arhiva”, dar și lucruri noi, cele care vor alcătui „În Munții Neamțului”.

„Drumeție și ospățare, acesta este cuprinsul operei”, consemnează Călinescu.

În 1912 „Viața Românească” îi tipărește o carte, punându-i pentru întâia oară opere între două coperti. Dar cartea este atât de plină de greșeli de tipar, încât întregul material este dat la topit.

Peste doi ani, cartea este tipărită din nou, de data aceasta fără greșeli, dar un incendiu izbucnește în depozitele „Vieții Românești” și volumele sunt mistuite de flăcări.

Apoi s-a rostogolit Marele Război și nimănui nu i-a mai păsat de cărți și literatură.

În 1921, când e retipărită, de data aceasta în două volume, Hogaș era mort de patru ani. Celui născut cu doi ani înaintea lui Eminescu, i-a fost dat să debuteze postum la începuturile României Mari.

Destinul operei a fost diferit de cel al autorului.

Trecând prin extreme, de la Iorga, care i-a negat orice valoare, la Eugen Lovinescu, care o vedea „universală și homerică”, creația lui Calistrat Hogaș a reușit să-i deruteze pe critici.

Conform lui Vianu este „un clasicist, un academizant, iar procedeele lui literare fac parte din recuzita aceluiasi clasicism academizant”.

Cel mai frumos vorbește despre el Călinescu: „În proza sa genială și nesigură se văd urmele profesionale, poncifele. El este un diletant superior cu o singură coardă și ca atare un scriitor minor. Însă un minor mare.

Hogaș are propensiune spre bombasticul retoric și spre hiperbolă. Comparațiile lui se răsucesc ca un sul baroc de la roata cea mai lată, până la inima minusculă din centru. Și mai ales nu poate păstra percepția normală a dimensiunilor, totul e sau colosal de mare, sau imens de mic”.

S-a susținut că originalitatea picturilor lui El Greco s-ar datora figurilor sale umane deformate ca urmare a unui defect de vedere al pictorului. Tot așa, scrierile belferului de umanioare poartă amprenta caracterului său excesiv și al prea plinului de învățătură. Nedumeresc, dar plac până la urmă.

Încet, încet profesorul și iapa sa Pisicuța au trecut de critic, au ajuns la cititori și s-au instalat temeinic în manualul de literatură română, au ajuns clasici adică.

Dacă o fi aflat-o pe cea lume conul Calistrat, cred că s-a simțit bucuros, că tare i-au mai plăcut clasicii răposatului.

*Spre Nichit **

...A doua zi, dimineață, când porțile ce străjuiau intrarea din câmp în ograda Floricăi se închiseră, scrișnind în urma mea cu neunse și hrentuite încheieturi de fier ruginit, mi se păru că ceva ascuțit mă înțeapă în suflet, sau că ceva greu și înalt îmi cade pe spate, și că răsună a sec din lumea aceasta tocmai în lumea cealaltă!...

Și cum măsurăm eu, sau, mai bine zis, cum măsoara Pisicuța, la gebea, drumul plin de colb, de pe care soarele, de o suliță înalt pe ceruri, nu sorbise încă umezeala dimineții - toate lucrurile, sub ochii mei, luau înfățișările aiurite din lumea cealaltă. Soarele, ce plutea în albastrul adânc și painjinit de ceață al bolților cerești, se uita, parcă, chiorîș la mine cu înțepenirea lucie și sticloasă a unui ochi de mort înfipt și încremenit în umbra depărtată a orbitei sale vinete și reci; arborii rari de pe marginea drumului, în neclintita lor însuflețire,

trimeteau, parcă, din înălțime, cu șoapte de frunze și de vînt, ultimul „rămas bun” celui ce călca pentru cea din urmă oară hotarale așezate între cele două lumi; adierile răcoroase și ușoare din răsărit îmi atingeau fața și treceau pe fruntea mea ca filfiitul rece și fioros de aripi fantastice ale unui stol de lilieci cu zbor negru, iute și tăcut; florile câmpului mă priveau ca atîția ochi roșii ai duhurilor pustiului. Pisicuța, străbătînd, parcă, drumul înalt al celor nouă vămi, mi se părea că merge pe o cale îngustă numai cît o muche de cuțit și, hipnotizat de eterna legănare a pasului ei, așteptam pe fiecare minut să mă prăbușesc în noianul gol și fără fund de sub picioarele mele... Fiiința mea se topise, se idealizase și, ca un fir de ață fără sfîrșit, mi se părea să sufletul meu se deapănă lung în urma mea.

Sărmane om, sărmane lut netrebnic și pieritor!... cugetam eu mergînd la gebea. Pentru ce, adică, cel

C. Hogaș, portret de Corneliu Baba

ce te-a plăsmuit, a mai înveninat atomul nemicniciei tale cu năzuinți vecine cu nebunia?... Și dacă, din noroiul în care te-a înmormântat până la gât, ți-a îngădui să rîdici capul și să îndrepti, arare, ochii tăi spre ceruri, pentru ce, lângă o clipă de sublim, a așezat o eternitate de ridicol? Pentru ce, cu descîntece și cu vrăji dumnezeiești, să se sape prăpăstii fără fund și fără de margini între două sărutări; și pentru ce, încă, între două inimi îndrăgostite, să se rîdice, ca un zid de oțel, o ieftină formulă sacramentală? Și, mai la urmă, pentru ce?... Întorsei capul și privii îndărăt...

Prin cerdacul larg din față, stăpîna de casă nu mai trebăluia nimic... În haină albă de dimineață și cu capul slobod învăluit în o grimea tot albă cu turțuri mici de mărgele roșii pe margine, făcuse unghi drept din brațu-i alb, rotund și gol până la cot; cu palma-i diafană pusese despre soare o mică perdea trandafirie privirii; cu celalalt braț, săpat în marmură vie, stătea răzămată de balustrada cafenie a cerdacului și, nemișcată, privea în zarea depărtată a drumului... O mai frumoasă cariatidă nu se putea închipui... Și din soare nici o rază nu se mai desprinsese, și de pe ceruri nici o stea nu se mai mistui... Cel mult dacă depărtarea sorbea treptat în adîncurile sale chipul alb al Floricicăi, desprins încă de pe zare și încremenit în aoreola de lumină țasută în jurul ei de razele de aur în pulbere ale soarelui curat de dimineață... Rîdicai în aer imensa mea pălărie neagră și de trei ori o închinai, ca pe un steag cernit, înspre apus... Din cerdacul larg din față filfi ca răspuns și de trei ori se închină spre răsărit, cu nestatornice forme de vînt, faldurii molatici și roșii ai unei batiste

subțiri... și depărtarea smulse soarelui o rază și golul înghiți cerului o stea... Iar între apus și răsărit, o adîncă mare de întuneric se lăți... Dincolo de marginile răsăritene ale acestei mări, se întindea taina nesfîrșită a lumii celeilalte...

Sărmane om, sărmane lut netrebnic și pieritor! cugetam eu legănîndu-mă la gebea prin lumea subțire a umbrelor. Pentru ce adică?...

Și drumul de sub copitele Pisicuții răsună a sec și a hodorogit...

Intrasem pe un pod ce tăia de-a curmezișul peste Bistrița. Nu știam nici ce pod era acesta și nici încotro ducea. Deoarece, însă, marșrutul îl lăsasem cu totul pe sama Pisicuții, nu căutai să mă dezmeticesc unde mă aflu; mă mulțumii, doar, să opresc la mijlocul podului statua mea equestră și, din aerul înalt, să-mi las și gîndul și privirea să lungească un minut pe cursul fugător al undelor... Și dacă niciodată n-ai avut, fie bărbăția, fie fantazia de a-ți scutura de pe suflet și de pe inimă prostiile omenești, după cum un arbore, la suflarea vîntului, își scutură foile sale netrebnice și seci, atuncea, desigur că n-ai rămas, întotdeauna, decît ceea ce ești: o păcătoasă „ființă superioară”, un nemernic „împărat al Făpturii...” Și nu te-ai simțit prin urmare, nici topindu-te sub o rază de soare sau o mîngîiere de vînt, nu te-ai putut nici întrupa în norul alb, ce plutește pe înalte și albastre aripi de văzduh... Nu te-ai simțit, cu alte cuvinte, o clipă măcar, trup din trupul și suflet din sufletul larg al naturii!... A sta suspendat în aer și neclintit deasupra unui curs de apă, ce lunecă grăbit sub picioarele tale, a poronci, cu puterea voinții tale, gîndului să-ți încremenească în suflet și sîngelui să-ți înghețe în vine, a opri în sînul tău bătăile pripite ale ceasornicului inconștient, ce-ți socotește neîndurat clipele scurte ale vieții, a te prefăce în cremene însuflețită sau în ființă de cremene, a pricepe cu simțul potențiat al urechii tale susurul colosal și nehotărît al imensului curs de viață, ce însuflețește vinele lucrurilor, a sta tu singur neclintit în universala lunecare a totului cătră nesfîrșit...

Cît e de dulce - cugetam eu - să ai din cînd în cînd, cîte un minut, măcar, de sublimă nebunie!

Și cum stăteam eu pironit cu privirea pe spetele goale și fugătoare ale unei șăgalnice unde, ce se scalda cu o nerușinată nevinovăție în razele soarelui, deodată totul se opri; Firea încremeni pe loc și statua mea equestră, cu pod cu tot, o plecă la goană pe cursul Bistriței la deal! Clipa neclintită a eternității mele se topi în văzduh, izvorul de viață vie deveni capra din potrivă a podului, un individ cu fața îmbujorată de somn, răsărit în calea mea dintr-un fel de coteneală de scînduri, cu un soi de obraznică oficialitate în mișcări, îmi făcu semn să mă opresc, și, fără nici o „bună dimineață” sau „cale bună”, întinse înspre mine o mîna ruginită și-mi ceru 12 bani.

* fragment din *Opere*, C. Hogaș, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956

Cine nu ajunge să se bucure din belșug de roadele succesului său...

Ion Petrovici s-a născut în 1882 la Tecuci, unde va urma și studiile elementare. Absolvent al Facultății de Litere din București, va deveni una din figurile emblematice ale României Mari; filosof, logician, profesor de talie europeană, om politic și orator strălucit.

Literatura, sub forma notelor de călătorie și a memorialisticii, a apărut din prea plinul trăirilor sale intelectuale, așa, ca o spumă a zilelor neobositului organizator și om de cultură.

Cu meticulozitatea unui cercetător și-a luat note despre locurile pe care le-a străbătut, cu predilecție orașe ale vechii Europe, accentul principal căzând nu asupra peisajului și al descrierii, ci pe conotația culturală și anecdotica trăirii. Zidurile devin o imensă scenă pe care se desfășoară istoria culturală sub pana nu atât a călătorului, cât a profesorului de logică și filosofie.

Ministru în cele două guverne ale lui Averescu, apoi ministru al educației în guvernul lui Goga și-a încheiat seria ministeriatelor ca ministru al culturii în guvernul lui Ion Antonescu.

Nu a fost lipsit de orgoliu și de conștiința propriei sale valori.

„Cine nu ajunge să se bucure din belșug de roadele succesului său ocupă prin definiție un loc mai modest”, scria în notele sale. Comuniștii l-au auzit și l-au înțeles, răsplătindu-l cu aspră măsură pentru colaborarea cu Mareșalul: șaptesprezece ani de temniță grea. În mod uluitor a supraviețuit, fiind eliberat în 1964, odată cu ceilalți deținuți politici, și a trăit până în 1972, decedând la aproape nouăzeci de ani.

Împreună cu Pârvan și Rădulescu-Motru, a fost reprezentantul școlii filosofice a naționalismului, opunând concepțiilor materialiste despre istorie teoria spiritualismului.

Momentul său de iluminare, drumul Damascului în filosofia naționalismului, a fost participarea în 1904 la comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, în Suceava, aflată sub ocupația habsburgică.

„M-am întors cu totul altfel de cum venisem... Zilele acelea au fost pentru mine o naștere nouă, în orice caz, un nou botez. Bucovina a fost cristelnița de aur în care m-am spălat de toate nepăsările filosofice și am primit pentru totdeauna crezul dragostei fanatice de țară, atașamentul organic de orice colț românesc.”

Într-un fel, de la Ștefan i s-a tras profesorului cele aproape două decenii de ocnă. De la Ștefan și de la cultură.

Gheorghe Bacalbașa

Insula Sahalin

Deși Cehov este marele dramaturg, pentru mine el este marele maestru al povestirii.

Fratele său Nikolai, mort la 30 de ani alcoolic, deklasat și tuberculos, era un deosebit de înzestrat artist grafic.

Anton Cehov se pare că a avut aceeași vână, sesizarea esențialului din câteva trăsături de penel literar.

Lev Tolstoi, care îl vedea deosebit de mare și de nou (mai mare ca el însuși, Dostoievski și Turgheniev), susținea că „Cehov a impus o formă specifică, la fel ca impresioniștii”.

Cehov este un pseudonim literar de la porecla de bațjocură care a fost dată familiei sale de „nimicuri” (cehotnea).

S-a născut în familia unui iobag eliberat care s-a lansat în afaceri dubioase comerciale în care a eșuat. Un om limitat, ipocrit, dur, rigid, și bisericos.

Pentru Cehov, copilăria, chit că petrecută pe malul mării de Azov, a fost sărăcie, umilință, luptă.

A început să scrie pentru bani, schițe umoristice, mercenar, zece copeici rândul.

Ar fi fost poate logic să devină un revoltat și un socialist.

În piesele sale apare însă nostalgia unei clase care dispăre treptat, proprietarii de pământuri.

Ce deosebire față de necruțătorul și dizolvantul Mihail Salticov-Șcedrin!

„Pădurea de vișini” este o piesă dominată de zgomotele topoarelor ce distrug livada ce urmează a fi teren parcelat.

Cehov nu e atras de social, ci de uman.

Impresionism, expresionism și o uluitoare compasiune.

Trei sute de schițe ce zugrăvesc întreaga omenire.

Medic, tuberculos, scuipând sânge, știe că va muri tânăr (n-a trăit decât patruzeci și unu de ani) și se desparte de lume cu o bunăvoință lucidă și tristă. O bunăvoință nu lipsită de orgoliu: pe Pământ, doar unul din două milioane de oameni este artist.

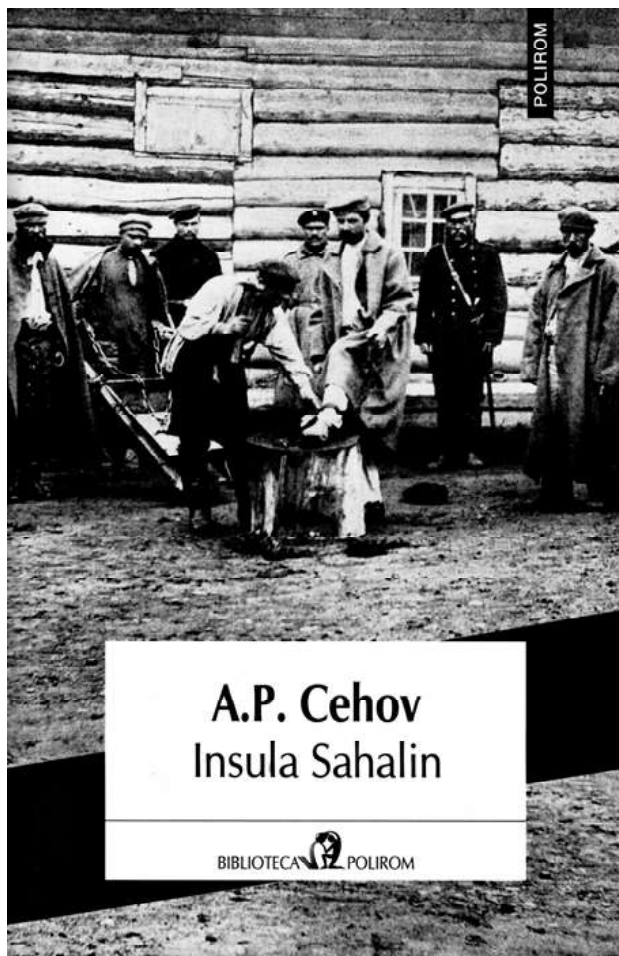
„Trebuie să storci zilnic din tine robul”.

Iobăgia era atât de aproape în istoria neamului său!

La vârsta de 30 de ani scrie nuvela „Stepa”, o călătorie prin sudul stepei rusești văzută prin ochii unui copil de nouă ani. Un succes literar și financiar.

Tot atunci Cehov, în vârstă de 30 de ani, cu o sănătate fragilă, se hotărăște să exploreze geografic și sociologic o insulă aflată la extremitatea imensului imperiu rusesc, în oceanul Pacific.

Insula Sahalin fusese cumpărată cu 15 ani înainte (în 1875) de ruși de la Japonia. Era o insulă de 76400 km pătrați, cu umiditate excesivă, aproape de nelocuit, bântuită de taifunuri și scuturată de cutremure „în jur

marea, în mijloc infernul”, scrie Cehov.

A plecat fără subsidii financiare și fără o autorizație formală. Căci țarul cumpăraseră insula sub imboldul experienței australiene. Voia să facă din ea o închisoare și o colonie prosperă. Un proiect eșuat.

Bolșevicii au continuat trimiterea de sclavi.

Mătușa prietenului meu Calistru, basarabeancă, a fost deportată în Sahalin după aplicarea în practică a pactului Ribbentrop-Molotov.

Este un drum lung pe râuri, cu trăsura, o performanță în sine.

În colonia penitenciară a Sahatinului, Cehov petrece trei luni făcând fișe sociologice cu peste 10.000 de ocași și coloniști.

Scriitorul care scria dintr-o suflare, autor a 17 piese și peste 600 de povestiri a trudit trei ani la această carte. Jurnal geografic și social, atât de diferit de restul operei sale.

A fost o experiență epuizantă fizic, dar care i-a mărit enorm cunoașterea omului.

Unii susțin chiar că această călătorie a fost matricea pentru celebra sa nuvelă „Salonul șase”.

Nicolae Bacalbașa

Victoria MILESCU

Iubirea, eterna poveste

Că iubirea nu are vârstă și că se abate pe la toate vârstele s-a mai spus. Dar fiecare poet reia în felul său această temă generoasă, transfigurându-și experiențele, împărtășindu-și gândurile și sentimentele în exprimări și formule estetice cât mai atrăgătoare, emoționante, subtile. Cultivat și sensibil, dl Ion C. Ștefan are o înclinație deosebită spre aspectele frumoase, tonice, pozitive ale vieții, bucurându-se atunci când le poate capta în poezie sau în proză. În poezie, tema sa favorită este iubirea, cu toate fațetele ei splendide, capricioase, fascinante. Recenta sa carte, *Floare de colț - iubirea*, apărută la Editura Arefeană din București, în 2018, adăugându-se celor 36 de volume de povestiri, romane, versuri, eseuri, își deconspiră conținutul încă din titlu. Cum se știe, floarea de colț este rară, protejată prin lege, ruperea ei însemnând faptă penală. Numită și floarea reginei, simbolizează iubirea, puritatea. Autorul apare aici ca un bărbat temerar urcând pe stâncile munților pentru a culege această floare, asumându-și consecințele, făcând dovada iubirii sale profunde și devotate; către ea, stăpâna inimii lui. În cod metaforic, iubirea adevărată este rară, greu de atins și puțini sunt cei ce riscă totul pentru a o dobândi. O floare de o altă natură, având petale din file scrise poate fi și noua sa carte, împodobită cu desenele pictorului Tudor Meiloiu, reprezentând alte flori, fantastice, exotice, nepământene. Poeziile mai vechi sau mai noi au fost așezate într-o anume ordine, aici manifestându-se gustul și experiența editorului Ion C. Ștefan, care a dat un curs firesc parcurgerii lor conform cu trecerea timpului poveștilor de dragoste. Astfel, avem impresia că citim un singur și „lung poem cu mai multe subtitluri”, după cum apreciază doamna Paula Romanescu în inspirata prefață, ce devine ea însăși un lung și fastuos poem al acestei remarcabile poete. În prima parte, „Ca o carte deschisă, iubirea”, sentimentele izbucnesc

liber, frenetic, iubirea dovedindu-se inspiratoare de poezie, de cele mai înalte vibrații spirituale. Poetul e copleșit de frumusețea iubitei și exultă cu o sinceritate dezarmantă, nu lipsită de un ecou trubaduresc: „Cât de frumoasă poate fi în zori!/ Eu o privesc extaziat, de parcă/ În altă lume m-aș afla deodată;/ N-am să-ntâlnesc a doua oară/ Un chip mai luminos decât al ei!” Versurile au o candoare adolescentină, deși, mărturisește poetul: „sunt un domn cu tâmplele cărunte”. Dar mai spune că iubirea e apă vie, ce întinerește, iar atunci când e îndrăgostit, poemele se nasc spontan: „Poemul acesta de dragoste s-a născut spontan./ Ca o imprimăvărare, deodată./ După o iarnă grea, topind brusc/ Zăpezile din noi” (...). Firul de argint ce leagă întreaga carte este numele iubitei, Anna, ca prototip al femeii eterne, al femeii roditoare, al femeii capabile de sacrificiu, întru iubire. În partea a doua, „Împlinirea prin iubire”, descoperim un erotism senzual, carnal, voluptos, descoperim un bărbat pătimaș dăruindu-se până la epuizare unei femei „prea mult dorită”. Clipele de extaz duc spre tărâmul fericirii: „Haide, iubito, să inventăm/ O țară doar a noastră./ Cu altfel de oameni/ Decât am cunoscut până acum!/ Un tărâm al fericirii!”. Treptat, stingerea culorilor și a cântecelor duc la următoarea etapă a existenței, la ultima parte a cărții, „Anotimpurile vieții și ale iubirii”. Aici sunt cele mai emoționante și mai dramatice poezii, de o infinită tandrețe și sensibilitate, de o sfâșietoare durere. Durere a neîmplinirii, a despărțirii, a regretului de a nu putea fi până la capăt cu cel dorit. Toamna vieții aduce singurătatea, privită cu înțelepciune. Iubirea care nu s-a consumat pe pământ, se va împlini dincolo de pământ, în alte sfere, în alte dimensiuni: „Fie ca amintirile noastre/ Să se întâlnească în alte constelații!/ Ceea ce a fost așteptare/ Să devină împlinire.” Ion C. Ștefan scrie după cum simte. Poezia sa nesofisticată este în afara curentelor, modelor actuale, dar nu în afara poeziei adevărate, care se scrie cu sufletul.

Octavian MIHALCEA

Voluptăți estetice

Octavele lui Theodor Răpan, din volumul *Chipul cuvintelor* (Editura Semne, București, 2018), abordează diverse problematici care

vizează esențele, profunde puneri în scenă cu deosebit efect persuasiv. Este urmărită asiduu calea Idealului, drum sigur spre maximalizare. De multe ori, inconsistența prezentului duce la stări nostalgice care sunt sublimite cel mai bine în vers. Octavele rezultate se doresc a ilustra adevăruri incontestabile. Mutabilul caracter existențial e oglindit de varietatea pe care o aflăm în versurile lui Theodor Răpan. Un caracter gnostic, profilat subtil, sporește accepțiunile metafizice: „Asmut fărnaric gura să vorbească/ Și pun hegira slovei pe-a ta frunte,/ Amarnic sorb licoarea cea zeiască./ În candeli fug ispitele mărunte./ Îmi rup grumazul deșelat de iască:/ Eu vin, frumoaso, prefăcut în munte!/ Mi-e greu s-o spun că-n vatră arde focul./ Când beat, prin lume, umblă nenorocul!” (*Chipul asmuțirii*). Racilele omenirii sunt reliefate fără rest. Caracterul ardent definește prezentele maximalizări lirice. Viețuim sub spectrul adevărului poetic, între insurmontabilele limite proprii condiției umane. Intensitatea candorilor ideatice ar putea compensa un statut supus incertitudinilor fundamentale. Valorile sufletului tind către dezmarginire, cu dezirabile funcții salvatoare: „Te chem să vii cu brațele-amândouă./ Alminteri mor cu nopțile pe buze,/ Întoarce-ți fața, veșnic mie-mi plouă/ Și-nfrunt stihia... Bancuri de meduze/ M-așteaptă-n larg! Cu pluta mea cea nouă/ M-avânt fricos spre țărături andaluze.../ Din tot ce-am strâns, mi-a mai rămas catargul:/ De veghe-mi stă să nu mă-nghită largul!” (*Chipul chemării*). Stihurile tămăduitoare sunt invocate frecvent, pe fondul unor stări problematice care au în prim-plan iubirea: „În tine cred, fantasmă a iubirii!/ La-ndemnul tău mi-am dat suflarea toată,/ Pe sfoară tras plătesc peșin, iar firii/ Îi fac un târg: las clipa să socoată/ De sunt prostit ori nu dând crez Psaltirii./ Că inima mi-e slabă și netoată.../ La urma urmei, cine-i păcălitul./ Când zi de zi apune răsăritul?” (*Chipul credinței*). Numeroase lamento-uri dovedesc nedisimulate stări smerite. Tot acest caleidoscop imagistic

desfășurat de Theodor Răpan nu poate decât să impresioneze cititorii. Limitarea carnalului va fi compensată printr-o ideatică extrem de complexă. Voluptățile estetice se situează în domiciliu. Sinteza dintre vis și inimă stă la originea percepțiilor poetice din volumul *Chipul cuvintelor*. Transcenderea morții constituie un alt ideal consubstanțial poetului. Jocul vieții camuflează nebănuite mistere, pericolele nefiind puține. Iese în evidență atașantul substrat filosofic al octavelor. Visele nasc sublimări lirice fecunde. Omniprezența thanatică conferă adâncime multor meditații din carte, ce conțin simboluri propuse întru deciptare. Oglinzile textului internalizează metamorfoze remarcabile. Interferența extazului cu păcatul ne situează printre sintagme pline de fior plastic. Tușantele ilustrații ale lui Georges Mazilu, ce ilustrează volumul, certifică puterea considerabilă a cuvântului, predispunând la considerabile (re)puneri în scenă. Glisările spațio-temporale dau dimensiuni atipice discursului poetic. Suplicierea, prezentă în numeroase poezii, asigură pregnante conotații expresioniste. Totul este raportat la paradigmatica relație viață-moarte. Tentația necunoscutului persistă atunci când revelațiile ating evanescenta. Prin intermediul rugăciunii, adeseori amintită, versurile au accepțiuni *cathartice*. Vilegiaturile animă „chipurile” cărții: „Tu treci, secundă, galeșă, uimită/ Și n-ai habar de ora care pierde,/ Clepsidra-și varsă clocotul, sfiită/ Rămâi de-a pururi multelor zăvereză,/ Însemn ales și, totuși, proorocită/ Să-mi fii priveghi și sclavul la galere.../ Ocnașă pură, jocul tău mă doare./ De n-ai fi tu pe lume călătoare...” (*Chipul secundeii*). Destinul are nebănuite praguri, tainice sau vezuviene, situate la Theodor Răpan sub pecetea metaforei.

Ioan Gh. TOFAN

Cuiburile de rândunică

fragment din romanul *Pe malul de lut al fluviului*

Lui Corban nu-i plăcuse de acest om. Nu știa de unde apăruse. Se abținea să comenteze cele spuse de Fane, intuind că adevărul era undeva la mijloc. Caranghel era un individ de statură potrivită, cu fața albă mitraliată de coșurile prea multe, unele adevărate bube purulente, pe care nu se sfia să și le stoarcă cu o mână, pe nevăzute, atunci când stătea de vorbă cu el. Ionel avusese și el în adolescență coșuri pe care și le masaca, dar făcea asta numai în intimitate. Dându-și importanță și pus mereu pe înșelăciuni, cu un surâs flegmatic întipărit permanent pe figură, dar nu cu minte prea multă sub pălăria neagră de gabor, cu boruri mari, de care nu se despărțea, fie vară, fie iarnă, Caranghel era ilustrarea perfectă a proverbului *omul prost nu e prost destul, dacă nu e și puțin fudul*. Învârtea tot felul de afaceri mărunte și ilegale, la care îl făcea părtaș și pe Fane, care nu putea rezista atracției lui pentru mediul infracțional minor. La beție se certau ca la ușa cortului, acuzându-se că se trag în piept unul pe altul, deși cel care înșela era întotdeauna numai Caranghel. Nu vorbeau apoi cu lunile, dar se împăcau iarăși la un pahar și o luau de la capăt cu afacerile lor de doi bani. Uneori Fane i se destăinuia: „N-o să mă învăț minte până ce jigodia asta n-o să-mi tragă vreun tun care să mă bage în cine știe ce belea” Ionel știa la ce se referea. Toate coțcăriile lui Caranghel erau finanțate de Fane. Până la urmă dandanaua nu s-a mai produs, pentru că într-o zi, pe la mijlocul anilor '80, pe când mergea grăbit pe una din străzile orașului după cine știe ce chilipir, Caranghel s-a prăbușit ca secerat la pământ, inima crăpându-i, la propriu, exact în două. Chiar și mort, Caranghel arăta la fel de trufaș, așa cum umblase în prostia lui și prin viață. Curios lucru, deși decedase în urma unui infarct, dacă era adevărată istoria cu inima crăpată în două, spusă de către nevastă-sa, fața nu i se învinețise, ci era mai albă decât în viață, iar majoritatea bubelor i se estompaseră, retrăgându-se sub tegument. Pălăria lăutărească, cu boruri mari, de care era atât de mândru, era pusă în sicriu, la loc de cinste, deasupra capului. Ionel, care venise să vadă mortul împreună cu Fane, mai mult de gura acestuia, avea să fie impresionat de vorbele, pline de evlavie, spuse de o băbuță sfrijită, care și-a șters după aceea cu discreție lacrima căzută pe obraz cu unul din colțurile basmalei cernite, înnodate sub bărbie. „Ce mort frumos, maică!”, declarase ea, cu uimire sinceră.

- Ai dreptate Fane, despre morți numai de bine! aprobă spusele prietenului, având-o încă în fața ochilor pe bătrânică aceea de la înmormântarea lui Caranghel.

Adăugă apoi, ca trezit din somn:

- Altceva ai mai aflat despre Albert?

- Da, tot Cosma mi-a spus că statul român socialist l-ar fi scos pe Albert din pușcărie ca să-și facă, chiar și mai târziu, stagiul militar obligatoriu la o unitate de elită, unde energia lui debordantă, dar și ura de care era stăpânit permanent, i-au fost canalizate spre pregătirea militară. Dovedind calități excepționale de luptător, ar fi fost avansat, ca și mine, la gradul de sergent, și lăsat la vatră cu gradul de sergent major în rezervă, așa cum, din gașca noastră, numai Neluțu Zamfir, prietenul nostru, a venit din armată. Acasă nu a făcut mulți purici. A tulit-o din țară, pe la sârbi, așa cum am vrut la un moment dat s-o fac și eu, dar am dat-o în bară. A reușit să ajungă la Triest, unde a fost internat într-un lagăr de refugiați. Acolo, mai îmi spunea pensionarul Cosma, ar fi fost racolat ca mercenar al Legiunii Franceze, dacă moșul nu mi-o fi pus bărbi¹. După revoluție s-ar fi întors în România, deschizându-și, cu banii câștigați ca mercenar, un atelier de reparații auto prin bariera Traian, după cum ți-am mai spus. Eu nu l-am mai întâlnit după partida aceea de pescuit din baltă, așa că nu pot spune dacă toate cele auzite de la căpitan sunt adevărate. Nu pun mâna în foc.

- Parcă spunea că și deschisese o spălătorie auto, nu un atelier de reparații.

- Da? Ce mai contează dacă a fost spălătorie sau atelier, ori nici una, nici alta? Nu mai contează, Bolovane.

- Să știi că eu l-am mai văzut o dată, după ce a fost ciomăgit de nea Sava, dar după câțiva ani, după ce venisem din armată, unde, din păcate, nu am reușit să ajung și eu gradat ca voi. Ieșisem într-o după-amiază, dar mai spre seară, de la cinematograful *Popular*, unde văzusem nu știu ce film. Prin aleile parcului am ajuns în Republicii, hotărât să vă caut în fața hotelului Galați, care se construise între timp, în barurile din împrejurimi sau la faleză. Am pomenit de hotelul *Galați*, unul din punctele noastre de întâlnire, unde ne cam plăcea nouă, băieților din Piața Veche, să ne pierdem vremea, pentru că de acolo puteam ține sub observație strada, amândouă trotuarele, dar și oamenii care treceau. Mă pregăteam să traversez bulevardul când am văzut un grup gălăgios de pușlamale, venind dinspre Dunăre. În mijlocul lor un bărbat înalt și solid, cu părul creț, gesticula într-un fel care îmi părea cunoscut. L-am recunoscut pe Albert abia când s-a apropiat, mai mult după vocea stridentă și ascuțită. Cu ochii lui

mari, ale căror pupile se măreau și mai mult atunci când vocifera, dar și ca înălțime, semăna cu Tudor Chirilă, îndrăgitul actor și solist de muzică de muzică rock din prezent. Albert însă nu mai era tinerelul uscățiv pe care-l știam. Se lățise în umeri, iar fața arsă de soare și pomeții ieșiți în afară îi imprimau chipului o expresie de duritate extremă, care i-ar fi demonstrat celebrului Lombroso că teoria lui despre înfățișarea fizică a criminalilor era cât se poate reală. Înainte de a ajunge în dreptul meu, l-am auzit spunând, în timp ce-și desfăcuse brațele în lături: „Când am văzut găștele alea multe, mi-am zis, ale mele sunteți, iubitelor, și uite, așa le-am prins în brațe, uite, așa!!!” „Pe toate?” l-a întrebat un glumeț. „Câte am apucat, că doar nu eram la pescuit ca să arunc prostovolul peste tot cârdul” răspunse el, râzând, dar imediat se zburli spre șugubăț: „Mă iei la mișto, puță?” După ce a trecut de mine, înconjurat de puștimea aceea, pentru că erau niște adolescenți cei care se uitau în gura lui, mi-am zis că tipului i-o cam luaseră vremurile înainte, el rămânând la vârsta pe care o avusese atunci, în curtea bisericii Precista, în ciuda schimbării fizice majore. Cu alte cuvinte, după părerea mea, în ciuda celor pătimite în închisoare, continua să fie un mare naiv. Oricum, de atunci nu l-am mai văzut nici eu.

- Aiurea! Te-ai molipsit în aprecieri de la amicul tău, prozatorul. Eu cred că le povestea dracilor ăloră cum se descurcase în libertate atunci când a evadat. Am uitat să-ți spun că a reușit să fugă într-o zi de pe unde a fost scos la muncă, dar l-au prins după vreo săptămână. E adevărat ce zici, dar parțial. Îi plăcea să fie înconjurat de admiratori. Și atunci, la biserică, când juca tenis, pentru noi se dădea în spectacol. În privința asta, da, era cam naiv, dar, în rest, era un băiat valabil. Eu l-am văzut întotdeauna ca pe un răzvrătit.

- N-a fost decât un golan care dădea în cap oamenilor nevinovați.

- Nu ți-am spus, dar a regretat ce i-a făcut atunci morocanului, iar dacă s-a ținut de bătaie prin pușcării, a făcut-o doar împotriva unor nenorociți care-i terorizau pe ceilalți deținuți. Ai vrut o poveste, eu ți-am spus-o, n-ai decât s-o ajustezi cum vrei, înainte de a i-o da scriitorului.

Fane Vrânceanu se ridică cu greu din pat, ducându-se în balcon. Aduse de-acolo o pungă de plastic în care erau mai mulți cartofi, câțiva morcovi și vreo trei cepe. I le întinse:

- Ia-le de-aici. Mereu îi trimit vorbă soră-mi că nu am nevoie de legume, dar nu mă înțeleg cu nebuna. Eu nu mai gătesc, Ioane! La mine se strică și-i păcat de ele.

- Dacă nu-ți gătești, ce mănânci? Întrebă, doar ca să nu tacă.

Luă sacoșa și o legă la gură. S-ar fi supărat dacă l-ar fi refuzat. Altă dată îi dăduse borcane pline cu bulion sau zarzavat de ciorbă, cumpărate cine știe când. Nu-l refuza. Le lua, dar când ieșea afară, se uita la etichete. Dacă termenul de garanție era expirat, arunca borcanele la gunoi. Încercase o dată să nu-i primească astfel de alimente, dar se făcuse negru de

supărare. Știa că primea și mâncare gătită de la Nuța, deși nu vorbea cu ea și n-o mai văzuse de mult timp. Cântărelele i le aducea Viorel, bărbatul soră-sii, tot el venind apoi să le ia goale.

- Nu știi, băbălăule, că Nuța îmi trimite mâncare? răspunse, agasat.

Se așeză pe marginea patului, trăgând mult aer în piept, închizând și deschizând gura. Scoase apoi o țigară din pachet pe care o frecă între degete, dar se răzgândi, n-o aprinse. O puse alături, pe măsuta de lângă recamier, unde erau bricheta și scrumiera. Cu privirea în podea, întrebă:

- Știi că a început să ningă afară? E prima zăpadă de anul ăsta. Câte luni mai avem până la primăvară? Întrebă apoi cu vocea stinsă, ridicând privirea.

- Dacă nu-l mai punem pe decembrie, mai sunt două luni, dar și în martie avem uneori zăpadă, răspunse Ionel, privindu-și lung prietenul.

- Ce spui, ies oare și din iarna asta?

- Ai să ieși, Fănică! De ce să nu ieși?

Fane Vrânceanu a apucat și primăvara anului 2016, bucurându-se de ea, dar nu îndeajuns, pentru că rândunele *lui* nu și-au mai făcut apariția. Nici altele nu i-au mai intrat în casă ca să-i populeze cele trei cuiburi lăsate de izbeliște. Se uita însă din balcon după noile generații ale elegantelor și grațioaselor păsări cum săgetau văzduhul sau planau la firul ierbii, încercând să le identifice cuiburile de prin balcoanele blocurilor din jur. Se gândea chiar să-i ceară lui Ionel Corban să-i cumpere un binoclu, ca să le poată urmări mai bine zborul, încercând astfel să le deosebească una de alta, dacă așa ceva era posibil, dar tot amâna să ia această hotărâre. Nu mai ieșea aproape deloc din casă pentru că orice pas ar fi făcut, îl obosea peste măsură. Pe lângă plămâni lui ciuruți, care mai funcționau doar ca niște foale vechi și cârpăcite, manevrate de un om nevolnic, usturimi tot mai mari pricinuite de o zonă zoster, apărută pe piept mai demult, și care, în ciuda a tot felul de tratamente, nu trecuseră ci se acutizaseră, cât și apariția unor palpitații în zona abdomenului, de natură necunoscută, care-i pricinuiau ore și zile întregi de tremurături ale pântecului, îi curbaseră trupul, altădată drept ca o lumânare. Sprâncenele excesiv de stufoase și gâtul care părea că se alungise din cauza slăbiciunii extreme îl făceau să aducă din profil cu un vultur îmbătrânit, cu gâtul golaș, care stă amorțit pe vreo cracă, așteptând să moară, se gândea Ionel Corban, continuând să-l viziteze, să-i facă cumpărături diverse și să-i plătească facturile lunare. Reușise, în acea ultimă primăvară, să-l scoată până la o frizerie din apropiere, ca să-și poată da jos chica rebelă formată din părul albit, des și aspru. În vară a mai coborât de câteva ori din bloc. Îl aștepta pe o bancă din apropiere. Vorbea *discuții*, doar ca să le treacă timpul. În ultimul timp tot zicea că o să se interneze la un spital sau la altul.

Note:

¹ A pune bărbi (argou) - a minți.

(va urma)

Biblia de la Blaj - 1795

O ediție jubiliară a fost publicată la Roma în anul 2000, prin care Biserica Română Unită cu Roma își aniversa trei secole de existență în comuniune cu Scaunul Apostolic¹. Această ediție a apărut cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureșan, mitropolitul Bisericii Române Unite².

Această **Biblie** editată în anul 2000 este structurată pentru prima dată în paralel cu două scrieri: cu litere chirilice pe pagina din stânga și cu litere latine pe cea din dreapta, ambele în limba română. Titlul păstrat din anul 1795:

Bibliia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și a ceii noao, toate care s-au tălmăcit de pre limba Elinească pre înțalesul limbii Românești. Acum întâiu s-au tipărit românește supt stăpânirea Preainălțatului Împărat a Romanilor Franțesc al Doilea, Craiului Apostolicesc Mare Prințip al Ardealului și cealealalte, cu Blagoslovenia Mării sale Prealuminatului Preasfințitului Domnului Domn Ioann Bob, Vlădicul Făgărașului. În Blaj, la Mitropolie. Anul de la Nașterea lui Hristos 1795.

Mitropolitul Lucian Mureșan, în Precuvântare, avea să afirme: „Niciun alt focar românesc de cultură nu a răspândit atâta lumină și într-un moment atât de oportun, cum a făcut-o Blajul Școlii Ardelene în secolul al XVIII-lea. Oameni ai altarului și ai condeului deopotrivă, Inochentie Micu-Klein, Petru Pavel Aron, Samuil Micu, Gheorghe Șincai sau Petru Maior - ca să-i amintim doar pe cei mai de frunte - au binemeritat recunoștința posterității, care îi numără între ctitorii scrisului românesc modern”³.

Mitropolitul avea să facă și următoarea apreciere legată de această Biblie: „**Biblia de la Blaj din 1795** a preluat cu respectuoasă fermitate făclia mai vechii **Bibliei tipărite la București în 1688**, purtând-o la un nivel superior spre secolele următoare. Primenită în grai la limita perfecțiunii, găsind cuvintele cele mai potrivite pentru a face înțeleasă, **Biblia lui Samuil Micu** a devenit instantaneu **Biblia națională a tuturor românilor**, indiferent de confesiune”⁴.

Ediția jubiliară publicată la Roma

Această **Biblie** a fost reeditată la Sankt Petersburg în 1819, la Buzău în 1854-1856 și la Sibiu în 1856-1858, și a dominat graiul biblic românesc în epoca formării culturii și literaturii noastre clasice, oferind modelul optim de exprimare în limba română⁵.

Trebuie făcută și precizarea faptului că tirajul **Bibliei** din anul 2000 este de numai 300 de exemplare, fiind considerată o ediție bibliofilă, consacrată celor 300 de ani de existență a Bisericii Române Unite cu Roma.

Academicianul Camil Mureșanu, într-o prefață pe care a intitulat-o „Cartea Cărților”, avea să prezinte cronologia edițiilor precedente ale **Bibliei**.

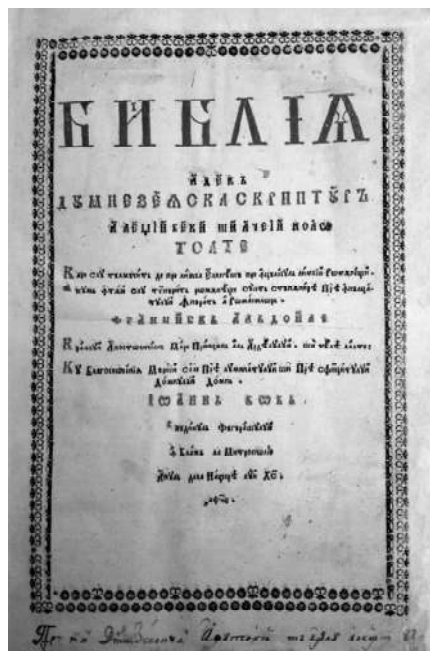
Bibliei i se datorează unitatea și continuitatea de credință pe care le întruchiează, de peste trei mii de ani, poporul evreu și cultura sa.

Pe temelia ei, cu un nou conținut, Iisus Hristos, a dăruit lumii de două mii de ani o nouă componentă a credinței, a culturii, a concepției omului despre viață, despre lume și despre sine, care înseamnă creștinismul.

Pe la mijlocul secolului al II-lea d. Hr., a apărut numele de **Biblie**, care este pluralul grecesc al cuvântului ce înseamnă „fâșie de papirus”. Pentru a deosebi partea iudaică de cea creștină, a fost necesar a se numi *Vechiul Testament* și *Noul Testament*⁶.

Redactarea ultimelor cărți ale **Vechiului Testament** s-a încheiat cam prin secolul al V-lea d. Hr. Versiunile originale au fost redactate în ebraică, mai târziu în aramaică, o limbă uzuală printre evrei după întoarcerea din deportarea lor în Mesopotamia de către invadatorii asirieni și caldeeni.

Vechiul Testament a fost tradus în limba greacă în secolul al III-lea î. Hr., fiind solicitată de numeroasa populație evreiască din Alexandria. Suveranul Ptolemeu Philadelphul (285-246

Biblia de la Blaj, 1795

î. Hr.) a autorizat și sprijinit traducerea în grecește, realizată de 70 de învățați greci. Așa a apărut celebra **Septuaginta** („a celor șaptezeci”), care este considerată de teologi și filologi o versiune fundamentală a Vechiului Testament.

Dar au mai fost făcute traduceri din ebraică în greacă, printre care este cea de la Venetia, opera unui anonim din secolul al XIV-lea.

Evreii preferă traducerea grecească a lui Akyas din Sinope, care a trăit pe timpul împăratului Adrian (117-138 d. Hr.), considerând-o mai apropiată de textul ebraic decât *Septuaginta*.

Traducerea integrală a **Bibliei** în limba latină a fost finalizată în jurul anului 400 d. Hr. de către **Sfântul Ieronim**, care a numit-o **Vulgata**, adică „în obște cunoscută”. Dar, spre deosebire de *Septuaginta*, ea cuprinde și Noul Testament, fiind considerată prima veritabilă **Biblie** în înțelesul actual al cuvântului⁷.

O primă ediție critică, din punct de vedere filologic al *Noului Testament*, a dat-o celebrul umanist Erasmus din Rotterdam, în anul 1516.

Cărțile Noului Testament au circulat la început separat și numai la începutul secolului al II-lea au fost grupate la un loc.

În anul 190, marele gânditor creștin **Tertullian** a tradus în limba latină fragmente din Noul Testament, pe care le-a denumit Santa Scriptura. Conciliul de la Trento (1545-1563) a stabilit textul latin, care a rămas oficial pentru lumea catolică⁸.

Începând cu secolul al IV-lea, **Biblia** a fost tradusă în mai multe limbi:

- În limba gotică de către episcopul Wulfila (sec. IV);

- În anglo-saxonă, de către învățatul Beda Venerabilul (sec. VIII);

- În slava medievală, de către misionarii Chiril și Metodiu (sec. IX-X);

- În limba franceză și spaniolă (sec. XIII);

- În limba germană, poloneză, italiană și maghiară (sec. XV-XVI);

- Primele traduceri biblice în românește datează din secolul al XVI-lea.

Manuscrisele care conservă aceste traduceri în românește au fost descoperite în Bucovina și poartă numele de Codicele Voronețean, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețeană și Psaltirea Hurmuzachi.

Dar pentru formarea limbii române o mare

însemnătate au avut-o primele traduceri tipărite la Brașov, de către **diaconul Coresi**, între 1559-1583⁹.

Coresi a tipărit cele patru evanghelii: Tetraevanghelul-1561, Faptele Apostolilor-1566, Psaltirea-1570 și Psaltire Slavo-română-1577.

În anul 1648, la inițiativa principelui Gheorghe Rakoczi I, mitropolitul Simion Ștefan a tipărit la Alba Iulia Noul Testament în întregime¹⁰.

La 1688, literatura religioasă cunoaște un eveniment istoric: apariția, la București, într-o ținută grafică aleasă, a **Bibliei** întregi cunoscută sub denumirea „Biblia lui Șerban Cantacuzino”, care a patronat-o cu multă generozitate.

Se pare că a fost folosită pentru Vechiul Testament și traducerea efectuată de Nicolae Milescu spătarul, care circula atunci în manuscris. Această *Biblie* a fost revăzută de mitropolitul Dosoftei, după ce frații cărturari Radu și Șerban Grecianu au lucrat la ea.

Ca urmare a unirii unei părți a românilor ardeleni cu Biserica Romei (1698-1700), învățații Școlii Ardelene au inițiat publicarea de literatură religioasă. Această misiune avea să fie dusă la bun sfârșit de **Samuel Micu**, fiind îndemnat de către episcopul de Oradea, Ignatie Darabant. Munca a început pe la 1783, după textul grecesc și cel latinesc, dar și consultarea cărților anterior apărute în românește: Palia, Noul Testament de la Bălgrad și Biblia de la București. Se făc aluzii și la texte ebraice, arabe și persane.

A colaborat cu Samuel Micu și **episcopul Ioan Bob**, care a întreprins demersurile necesare la Viena pentru obținerea autorizației de tipărire la Blaj a *Bibliei*¹¹.

După o sută de ani, *Biblia de la București* ceda în fața exigențelor timpului, nu mai corespundea cu evoluția limbii literare a românilor și era necesară aducerea ei la nivelul intelectual a unei lumi noi, în evoluție.

Biblia de la Baj din 1795 a dominat limbajul românesc până în pragul anului 1900, când apar ediții de mare tiraj tipărite în Anglia pentru străinătate.

Merită amintită traducerea din 1939, direct din ebraică, a eruditului teolog Vasile Radu, în colaborare cu Gala Galaction.

Note:

¹ Această lucrare a fost scrisă pentru a întâmpina vizita Papei Francisc, planificată a avea loc în anul 2019

² Ediția a fost realizată sub înaltul patronaj al P.S. Virgil Bercea, episcopul Eparhiei Române Unite de Oradea, dar și sub egida științifică a Academiei Române

³ *Biblia de la Blaj* 1795, Roma, 2000, pag. 7

⁴ *Ibidem*, pag. 7

⁵ *Ibidem*, pag. 7

⁶ *Ibidem*, pag. 9

⁷ *Ibidem*, pag. 9

⁸ *Ibidem*, pag. 10

⁹ *Ibidem*, pag. 10

¹⁰ *Ibidem*, pag. 11

¹¹ *Ibidem*, pag. 12

(va urma)

DICTIONAR

ARTIȘTI PLASTICI GĂLĂȚENI 143

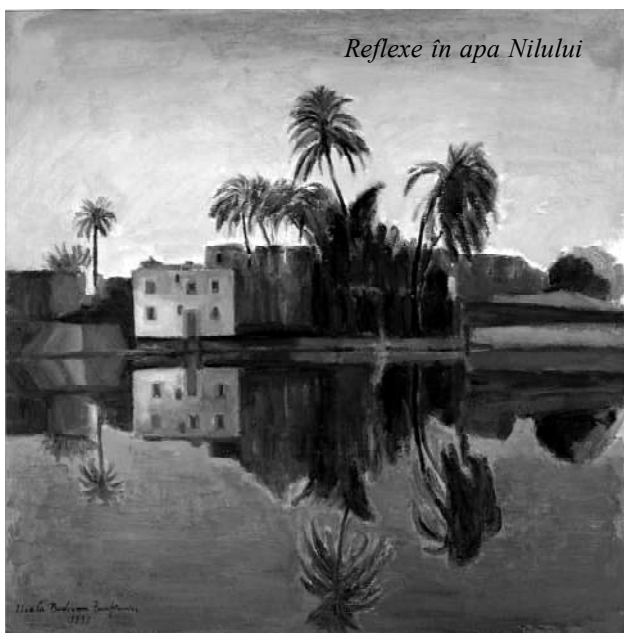
Corneliu STOICA

ZAMFIRESCU-BEDIVAN, Mala - pictor, grafician. (n. 8 ianuarie 1928, Galați - m. 26 august 2014, București). A învățat mai întâi la Școala Negroponte, la Institutul Notre Dame de Sion, a luat lecții cu pictorul Nicolae Mantu, apoi, la București, a absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” (1958), unde a avut profesori pe Samuel Muntzer, George Lovendal, Al. Jean Steriadi și Simion Iuca. Din 1953 a început să participe cu lucrări la expoziții republicane, saloane de grafică, expoziții de artă românească organizate în Cuba, Italia, Germania, Grecia, la expoziții internaționale de artă din URSS și RFG Prima expoziție personală și-a organizat-o destul de târziu, abia în 1989. Au urmat altele deschise la București (1991), Sibiu (1994), Brașov (1995) și Galați (2007). Între 2000-2002, la invitația criticului de artă Irina Cajal, stabilită în Boston, a avut posibilitatea să se documenteze și să picteze în câteva localități din Statele Unite ale Americii. Lucrări ale sale se află în colecții de stat și particulare din România, Elveția, Germania, Grecia, Canada, Israel, Egipt, Kenia, Turcia, Spania, Franța, America.

Artista și-a însușit temeinic marea lecție a profesorilor săi, abordând atât pictura cât și gravura. S-a manifestat în același timp în grafica publicitară, în arta decorativă, vestimentația cinematografică, forme spațiale. A realizat costumele pentru filmul lui Francisc Munteanu

„Dincolo de barieră”. În pictura sa, peisajele, predominante numeric, conțin imagini din diferite zone geografice ale țării, din Bulgaria, Grecia, Republica Arabă Egipt, Israel, Statele Unite ale Americii etc. Ele se disting printr-un desen riguros și printr-o cromatică expresivă, care să pună în evidență spiritul locurilor immortalizate pe pânză sau carton. Materia picturală este când explozivă, de esență fovistă, când potolită și liniștită, mergând până la acorduri subtile, de mare rafinament. O casă umilă din Lupeni, înconjurată de o vegetație abundentă, în care predomină verdele, albul, umbra arsă și unele nuanțe de galben, dobândește sub penelul artistei rezonanțe poetice. Pasta este strălucitoare și are sonorități muzicale („Casă din Lupeni”). „Toamnă la Cumpătu” conține o poezie nostalgică. Semnele începutului anotimpului și-au pus amprenta pe frunzele arborilor, pe iarba din jur. Reflexele auriu-roșietice trec și asupra cerului, care abia se zărește printre trunchiurile și coroanele mulțimii copacilor. Tabloul „Căpițe la Voroneț” aduce același parfum al anotimpului autumnal, o atmosferă de liniște și pace adâncă. Culorile toamnei invadează și spațiul lucrării „Octombrie la Center-port” (SUA), pictată în culori calde, cu o pastă consistentă. „Peisaj din Grecia” este de dimensiuni mici, dar felul de așezare în pagină a elementelor exprimă o întindere vastă, ce se pierde la orizont și-n extremități. Coloristica este de o mare sensibilitate și subtilitate. Partea superioară a tabloului pare învăluită într-o masă de aburi, redată pictural în

tente de griuri colorate, articulate în acorduri de un deosebit rafinament. Peisajele din Egipt și Israel, realizate de artistă în urma pelerinajului întreprins în toamna anului 1986 în aceste țări („Apus de soare la Assuan”, „Casa de la nr. 8”, „Colț de stradă la Romataim”, „Drumul cu sicomori”, „Deșertul Iudeii”, „Dromaderi în districtul Mării Moarte”, „Flemingi la Ramat-Gan”, „Garduri vii la Ramat-Gan”, „Locaș de închinăciune”, „Metsada”, „Oază în deșert”, „Poarta Leilor”, „Portal egiptean”, „Templu ptolemeic”, „Val la Mediterana” etc.) conțin spectacolul inedit al unei lumi și a unor locuri încărcate de istorie, cu priveliști fascinante și oameni primitivi și afectuoși. Totul văzut cu un ochi sensibil, avid de a absorbi ceea ce i se înfățișă pe ecranul retinei, însetat de a transpune imagistic insolitul formelor și desfășurărilor cromatice. Artistă a reținut aspecte specifice peisajului arab, elemente de arhitectură, de vestimentație a locuitorilor, a redat masivitatea și vechimea unor monumente, cetăți antice, moschei, a evocat secvențe ale naturii unor meleaguri pentru care a manifestat o atracție aparte. Pasiunea pentru ansambluri merge mână în mână cu aceea pentru detalii. Când este cazul, artista

elimină ceea ce este de prisos, sintetizează, lasă loc esențialului. Preocupările pentru figura umană, pentru sondarea psihologiei unor personaje sunt calități reliefate de tablourile cu țărânci îmbrăcate în costume populare, intitulate „În zi de sărbătoare”, „Portret de fată”, „Fată cu tulnic”, admirabil realizate, monumentale ca înfățișare, de un echilibru compozițional desăvârșit, sau de „Țăran din Rădăuți”, „Femeie cu turban”, „Portret”, „Mediu științific”, „Nud”. Sunt tablouri în care desenul este precis, viguros, iar culoarea se menține într-un registru sobru. Naturile statice și florile („Natură statică cu chitară”, „Flori de Crăciun”, „Imortele”, „Natură statică cu Nefertiti”, „Petunii”, „Acord cromatic”, „Flori în vas de ceramică”, „Încrângături”, „Flori pe fond albastru”, „Flori la fereastră” etc.) lasă să descoperim o altă fațetă a pictoriței, aceea a ingeniozității cu care redă materialitatea obiectelor, frăgezimea carnală a lujerelor și corolelor, transparența petalelor, frumusețea lucrurilor simple, poezia acestora, adesea neobservată de ochiul comun.

Bibl.: Corneliu Stoica, *Întâlniri confortante*, Editura Sinteze, Galați, 2007; Valentin Ciucă, *Un secol de arte frumoase în Moldova*, vol. II, Editura Art XXI, Iași, 2010; Valentin Ciucă, *Dicționarul ilustrat al artelor frumoase din Moldova 1800-2010*, Editura Art XXI, Iași, 2011; Corneliu Stoica, *Popasuri ale privirii*, Editura „Sinteze”, Galați, 2013; Corneliu Stoica, *Dicționarul artiștilor plastici gălățeni*, Editura „Axis Libri”, Galați, 2013; Corneliu Stoica, *Arta gălățeană feminină*, Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos”, Galați, 2018.

Cristian Radu

Rigoare și subtilitate cromatică

Tânărul artist plastic brăilean Cristian Radu este un obișnuit al simezelor gălățene. În mai multe rânduri el a expus la Galeriile de Artă „Nicolae Mantu”, Muzeul de Artă Vizuală și Galeria „Mon D’Art”, fie singur, fie împreună cu tatăl său, pictorul Ion Radu, fie în cadrul manifestărilor colective organizate în orașul nostru de Filiala Brăila a UAPR. Noua sa expoziție de la Galeriile „Nicolae Mantu” (vernisaj, 1 aprilie), poartă un titlu în limba engleză, ca de altfel și lucrările prezentate. Se numește „Silent Watcher”, ceea ce în traducere ar echivala cu „Privitorul tăcut”. Sunt lucrări de pictură, grafică și colaj selectate din cele create în ultimii trei ani, care ni-l relevă pe artist preocupat în mai mare măsură de obținerea unor efecte cromatice subtile, dar și de lărgirea registrului tematic al lucrărilor sale.

Cristian Radu s-a născut la 5 noiembrie 1982 în municipiul Brăila. A absolvit Liceul de Artă „Hariclea Hartulary Darclée” din orașul natal (2001) și Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași, Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design, clasa profesorului Dragoș Pătrașcu (2005). La aceeași instituție de învățământ superior a urmat și studiile de masterat, pe care le-a terminat în 2008, cu lucrarea „Compoziția secolului XX”. Din anul 2006 este membru al

UAPR. Lucrează ca profesor la Școala Populară de Arte „Vespasian Lungu” din Brăila. În perioada 2003-2019 și-a organizat 18 expoziții personale de pictură și grafică la Brăila, București, Galați, Târgoviște, Câmpulung Muscel, Ploiești și a participat la numeroase manifestări colective de profil cu caracter național și internațional de la Brăila, Buzău, Iași, Tecuci, Sibiu, Bârlad, București, Bacău, Chișinău, Piatra Neamț, Drobeta Turnu Severin, Giurgiu, Constanța, Slobozia, Târgoviște, Pucioasa, Râmnicu Vâlcea, Arad, Sighișoara, Budapesta, Szeged (Ungaria) etc. De asemenea, a participat la Taberele de creație de la Galați (2007), Lerești - Argeș (2009), Câmpulung Muscel (2010, 2011) și Sighișoara (2014). Are lucrări în colecții de stat și private din România, Canada, Grecia, Germania, India, Norvegia, Olanda, Spania, Suedia și SUA.

Ceea ce impresionează de la primul impact în actuala lui expoziție de la Galeriile „Nicolae Mantu” sunt mai ales lucrările de pictură, majoritatea constituind diptice, triptice și poliptycuri. Sunt de dimensiuni monumentale, viu colorate, de o mare acuratețe și de o finețe exemplară a execuției. Artistul dă dovadă de o deplină siguranță în stăpânirea suprafețelor mari, are rigoare în arhitecturarea ansamblurilor compoziționale, se mișcă dezinvolt, dinamic și-și manifestă aproape obsedant preferința pentru liniile curbe și formele

Lady

ovoidale. Similitudini cu lucrările din expoziția „Tandem”, cea din noiembrie 2017, deschisă împreună cu tatăl său, sunt îndeosebi în privința frecvenței chipului uman, în special a nudului feminin, numai că acum el nu mai folosește colajul de hârtie, ci numai tehnica picturii. De asemenea, rețin asociațiile ingenioase pe care le găsește. De pildă, pornind de la nudul feminin, prin reluarea și repetarea unor elemente ale corpului ajunge la crearea unor forme de peisaj care evocă ondulații și vârfuri de munte, așa cum se întâmplă în tripticul „Montana”, sau reușește să creeze o anumită atmosferă de tristețe, de deprimare, ca în polipticul „Melancholia”. Nudul văzut din spate, planturos, cu forme voluptuoase, incitante, este învăluit în mister („Mist Lady”). Prin nud exprimă starea de levitație („Levitation”), de izolare („Auto Exile”), sugerează forma unei insule aflate într-o imensă întindere acvatică, mărginită la orizont de stânci roase de trecerea timpului („One Man Islans”) și chiar forme și volume care ne duc cu gândul la lumea insectelor („Cocoon”).

În alte tablouri de pictură, Cristian Radu abordează mitul lui Icar, fiul lui Dedal, prezentat într-o interpretare personală („Icarus”) sau încearcă să-l poarte pe iubitorul de artă prin adâncul unei nopți de o deosebită frumusețe („Night Dive”). Acesta din urmă, deși realizat în cheie abstractă, este un superb poem cromatic, în care pictorul, folosindu-se de forța expresivă a culorii, obține efecte tonale ce ating sublimul. De altfel, toate lucrările de pictură pe pânză sunt în măsură să vorbească despre rafinamentul și

sensibilitatea coloristică a autorului lor, de utilizarea unei materii picturale care își păstrează prospețimea, transparența și strălucirea, de răspândirea pastei cu tușe lise, uneori fiind suprapusă pe unele porțiuni prin pulverizare, astfel că efectele obținute pur și simplu fascinează.

În tablourile de dimensiuni mai mici, minuțios lucrate, în care Cristian Radu intervine și cu colaje din hârtie, întâlnim personaje surprinse în ipostaze și medii diferite, cu expresii fizionomice asupra cărora artistul nu insistă, elemente din natură, forme decorative, toate organizate în compoziții bine individualizate, echilibrate și cu un coloriaj care adesea șochează („Metallic Landscape”, „Nocturnal”, „Mono”, „Lady”, „Dreams”, „The Watcher”, „The Glamorous”, „The Sleep”, „A Different Kind of Silence Nr. 2). Pe lângă calitățile de bun colorist, le descoperim și pe cele de desenator redutabil, care mânuiește mijloacele grafice cu precizie de geometru, dar și pe cele de constructor de imagini care suscită din plin resorturile gândirii pentru a le înțelege mesajul îmbrăcat de cele mai multe ori în haina metaforei sau a simbolului.

Împărțindu-se cu totală dăruire între pictură, grafică și arta colajului, tânărul artist Cristian Radu a ajuns la realizări plastice remarcabile, care-i consolidează poziția în cadrul Filialei Brăila a UAPR, al cărei membru este, dar și în mișcarea plastică națională, creația sa fiind cea mai elocventă dovadă a unui drum parcurs cu răbdare, determinare, responsabilitate și dorința ca ceea ce iese de sub penelul său să placă iubitorilor de frumos și să rămână. Este o bucurie să-i întâlnim și să-i admirăm lucrările pe simezele gălățene, fiindcă ele sunt expresia muncii unui talent autentic și a unui adevărat profesionist, cu profund respect pentru artă și pentru beneficiarii acesteia.

Icarus

Revista Dunărea de Jos

EDITOR: CONSILIUL JUDEȚEAN GALAȚI

Președinte: COSTEL FOTEA

CENTRUL CULTURAL „DUNĂREA DE JOS”

Manager: Florina ZAHARIA

florinazaarina@yahoo.com

DTP: Ina Diana PANAMARCIUC

Culegere și corectură: Laura DUMITRACHE, Ina Diana PANAMARCIUC

Str. Domnească, nr. 61, Galați, cod. 800008
tel.: 0236 418400, fax: 415590, e-mail: office@ccdj.ro
ISSN: 1583 - 0225

Tematici:

Iunie 2019 - Personalități medicale gălățene

Iulie 2019 - Scriitorii mării

Din sumar:

Thalassa! Thalassa!, Ce este și ce nu este o carte despre navigație, Rău de mare, Primul scriitor călător, O mie de pagini doar pentru sine, Artistul drumului, al clipei și al eșemerului, Marele tur, Nicolae Bacalbașa - p. 7, Paul Morand - p. 14, Invazia realității în literatură, Elena Parapiru - p. 15, Primul jurnal de călătorie din literatura română - p. 16, Călători la Pontul Euxin, Constantin Cioroiu - p. 18, Dintr'un jurnal de vară, Ion Pillat - p. 20, Note de călătorie, Gala Galaction - p. 22, Toamnă în Iași - p. 24, Mircea Damian: București - p. 25, Mihai Ralea - călător - p. 26, București, septembrie 1837, Ion Codru-Drăgușanu - p. 28, Un poet al tumultului geologic - p. 30, Vicente Blasco Ibanez - Călătoria unui romancier în jurul lumii - p. 33, Călătorie spre marea interioară, Gheorghe Bacalbașa - p. 36, Scenarii mai durabile decât piatra, Romulus Rusan - p. 36, Profesorul năstrușnic și iapa sa, Pisicuța, Gheorghe Bacalbașa - p. 37, Spre Nichit, C. Hogaș - p. 38, Cine nu ajunge să se bucure..., Gheorghe Bacalbașa - p. 40, Insula Sahalin, Nicolae Bacalbașa - p. 41, Iubirea, eterna poveste, Victoria Milescu - p. 42, Voluptăți estetice, Octavian Mihalcea - p. 43, Cuiburile de rândunică (VII), Ioan Gh. Tofan - p. 44, Biblia de la Blaj - 1795, Radu Moșoc - p. 46, Dicționar artiști plastici gălățeni 143, Corneliu Stoica - p. 48, Morphochroma, Corneliu Stoica - p. 50

 DUNĂREA DE JOS

Suflet
către suflet!

Responsabilitatea pentru grafie, conținutul opiniilor, argumentelor sau părerilor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Materialele primite, publicate sau nepublicate, nu se înapoiază. Redacția revistei nu împărtășește întotdeauna ideile conținute în textele publicate.

Alte detalii despre activitatea Centrului Cultural „Dunărea de Jos” Galați pot fi aflate pe pagina web a instituției (www.ccdj.ro) sau pe pagina de facebook Centrul Cultural Dunărea de Jos Galați. Arhiva parțială a revistei se găsește pe site-ul instituției.

Revista *Dunărea de Jos* este membră APLER (Asociația Publicațiilor Literare și a Editurilor din România).

*În 20 de ani de acum
vei fi mult mai dezamăgit
de lucrurile pe care nu le-ai făcut
decât de cele pe care le-ai făcut.
Așa că desfă pânzele.
Navighează din siguranța portului.
Prinde vânturile puternice.
Explorează.
Visează.
Descoperă.*

Mark Twain

LITERATURĂ ȘI CĂLĂTORIE

Galați, cod 800008, str. Domnească, nr. 61
Tel.-Fax: 00-40-236-418400; 00-40-236-415590
E-mail: office@ccdj.ro-revistadunareadejos@ccdj.ro
www.ccdj.ro